

ARBEID IN DETENTIE

EEN JURIDISCHE EVALUATIE VAN HET BELGISCHE RECHT

Aantal woorden: 42002

Jasmijn Dobbeleers

Studentennummer: 01200432

Promotor: Prof. dr. Tom Vander Beken

Commissaris: Audry Delvaux

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de Rechten

Academiejaar: 2018 – 2019

Woord vooraf

In de middelbare school had ik nooit durven dromen dat ik een Master in de Rechten zou behalen. Ik kom uit het kunstonderwijs en een universitaire opleiding werd niet aangeraden. Met veel onzekerheid startte ik in 2012 mijn studentencarrière aan de UGent in de Bachelor Criminologie. Tijdens deze opleiding werd duidelijk dat het mijn grote droom was om Rechten te studeren. Nu, in 2019, kan ik stellen dat mijn grote droom niet zo ver meer van mij af ligt.

Mijn interesse in het strafrecht werd geprikkeld in het zesde middelbaar toen ik als eindwerk de monoloog “Gilles en de nacht” van Hugo Claus speelde. Deze interesse in het strafrecht werd verder geprikkeld tijdens de opleiding Criminologie. Mijn kritische blik kreeg ik tijdens deze opleiding mee. Deze kritische blik groeide verder tijdens de opleiding Rechten. Mijn zeven jaar studeren kan ik trots afronden met als kers op de taart deze masterproef. Het onderwerp, arbeid in detentie, is door mijn criminologische achtergrond geen verrassing.

Mijn promotor, Tom Vander Beken, wil ik bedanken voor de begeleiding en ondersteuning van de voorbije twee jaar. Ik kon steeds bij u terecht voor feedback.

Ik wil mijn vriendinnen, zus en ouders bedanken voor het helpen bij het nalezen van deze masterproef. Daarnaast wil ik mijn vriendinnen bedanken voor de vele steun. Mijn partner wil ik bedanken voor de morele steun tijdens het schrijfproces, maar ook voor zijn ondersteuning tijdens mijn gehele opleiding. Als laatste wil ik mijn ouders bedanken voor de kans die ik heb gekregen. Het was niet evident om na het kunstonderwijs door te stromen naar een universitaire opleiding. Dankzij jullie vertrouwen, kan ik mijn droom verwezenlijken. Bedankt voor de kans, de ondersteuning en het vertrouwen dat jullie mij hebben gegeven.

Ik heb enorm veel bijgeleerd tijdens mijn opleiding aan de UGent waarvoor ik zeer dankbaar ben. Een belangrijke levensles die ik heb meegekregen tijdens deze jaren is: *Geloof altijd in jezelf.*

Jasmijn Dobbeleers

Gent, 15 mei 2019.

Vertrouwensclausule

Ondergetekende, Jasmijn Dobbeleers, verklaart dat de inhoud van deze masterproef mag worden geraadpleegd en/of gereproduceerd voor persoonlijk gebruik. Het gebruik van deze masterproef valt onder de bepalingen van het auteursrecht en bronvermelding is steeds noodzakelijk.

Samenvatting Masterproef

In het kader van deze masterproef wordt de regeling omtrent penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten geëvalueerd aan de standaarden van het internationale en Belgische recht.

Internationaal worden arbeid en sociale zekerheid beschouwd als sociale grondrechten. Beperkingen op vlak van deze grondrechten zijn toegelaten mits ze een wettelijke basis hebben en gelegitimeerd zijn met het nagestreefde doel. Deze twee voorwaarden zijn in België problematisch. De regelgeving met betrekking tot penitentiaire arbeid en arbeidsongevallen worden geregeld door vage, niet concrete Koninklijke besluiten, Ministeriële besluiten en ministeriële omzendbrieven. Van een duidelijke wettelijke basis is geen sprake. Omtrent het omschreven doel bestaat ook twijfel. De doelstelling van de beperking zou te maken hebben met het specifieke karakter van gevangenisarbeid, namelijk de re-integratie door het aanleren van professionele vaardigheden en een beroepsopleiding. In de praktijk blijkt dat deze doelstelling niet wordt bereikt. Daarbij is het een utopie dat gedetineerden door de uitvoering van gevangenisarbeid professionele vaardigheden aangeleerd krijgen. Dit komt door het repetitieve werk waarbij geen enkele verantwoordelijkheid nodig is.

Voor de nationale standaarden op vlak van arbeid ligt de focus bij de arbeidsovereenkomst. Op basis van de analyse van de normen die gelden in de vrije samenleving wordt de regelgeving geldend in detentie geëvalueerd aan de vier voorwaarden van een arbeidsovereenkomst. In principe bestaat de mogelijkheid om gevangenisarbeid te regelen via een arbeidsovereenkomst.

De penitentiaire arbeidsongevallen worden gelijk benaderd als de arbeidsongevallen in de vrije samenleving. Bij een blijvende arbeidsongeschiktheid wordt voorzien in een vergoeding berekend op basis van het GGMMI. Dit is een positieve afwijking van de regels omtrent arbeidsongevallen vermits de vergoeding normaal wordt berekend op het dagloon van de betrokkene op het moment van het ongeval. De lonen in detentie liggen enorm laag waardoor gedetineerden die door een arbeidsongeval blijvend arbeidsongeschikt zijn een enorm lage vergoeding zouden krijgen indien deze regel gevolgd wordt. Een pijnpunt bij deze regeling is dat gedetineerden pas recht hebben op deze vergoeding na de invrijheidsstelling. Voor de penitentiaire beroepsziekten bestaat er geen regeling. Dit is een tekortkoming van de Belgische wetgeving. In het algemeen is een belangrijk pijnpunt het gebrek aan transparantie door het ontbreken van een duidelijke wettelijke basis.

Penitentiaire arbeid wordt nog steeds teveel beschouwd als een gunst voor gedetineerden. De verloning voor penitentiaire arbeid ligt enorm laag in vergelijking met de verloning van vrije werknemers. Er mag niet vergeten worden dat ook de overheid en externe bedrijven die beroep doen op de arbeidskrachten van gedetineerden voordeel halen uit de tewerkstelling van gedetineerden. Door de lage kost wordt winst gemaakt en geld uitgespaard.

Inhoud

Inleiding en probleemstelling	1
Probleemstelling en onderzoeksvraag	1
Indeling en methode	4
1. Analyse juridische bronnen	5
2. Expertinterview	7
3. Evaluatie	9
Hoofdstuk 1: Arbeid	12
1. Inleiding	12
2. Sociale Grondrechten	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Internationale niveau	12
2.2.1. Juridische afdwingbaarheid	13
2.3. Belgische Grondwet	15
2.3.1. Algemeen	15
2.3.2. Bevoegdheid wetgever	15
2.3.3. Toepassingsgebied	16
2.3.4. Toetsing Grondwettelijk Hof	17
2.4. Besluit	18
3. Arbeid op internationaal niveau	19
3.1. Verenigde Naties	19
3.1.1. Universele verklaring van de Rechten van de Mens	19
3.1.2. Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten	20
3.1.3. Internationaal verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten	20
3.1.4. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners	22
3.2. Internationale Arbeidsorganisatie	24
3.3. Raad van Europa	25
3.3.1. Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	25
3.3.2. Europees Sociale Handvest	27
3.3.3. Europese gevangenisregels	27
3.4. Europese Unie	28
3.4.1. Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie	29
3.4.2. Resolutie Europees Parlement	30
3.5. Besluit	30
4. Arbeid op nationaal niveau	31
4.1. Inleiding	31
4.2. De arbeidsovereenkomst	32
4.2.1. Vier essentiële bestanddelen	32
4.2.1.1. Overeenkomst	32

4.2.1.2. Arbeid.....	35
4.2.1.3. Loon	35
4.2.1.4. Gezag.....	36
4.3. Vrijwilligerswerk.....	38
4.4. Besluit.....	40
5. Gevangenisarbeid.....	40
5.1. Inleiding	40
5.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden	41
5.2.1. Commissie Dupont.....	41
5.2.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden	43
5.2.2.1. Rechtspraak	45
5.3. Geldende regelgeving	47
5.3.1. Doelstelling Gevangenisarbeid.....	47
5.3.2. Organisatie	49
5.3.3. Verloning.....	52
5.3.4. Regie van de Gevangenisarbeid	54
5.3.4.1. Taak.....	54
5.3.4.2. Overeenkomst.....	55
5.3.4.3. Financiële kant	56
5.3.5. Besluit.....	57
Besluit hoofdstuk 1: Arbeid	57
Hoofdstuk 2: Arbeidsongevallen en beroepsziekten	59
1. Inleiding	59
2. Sociale grondrechten.....	60
2.1. Internationaal niveau.....	60
2.2. Belgische Grondwet	61
3. Sociale zekerheid op internationaal niveau	62
3.1. Verschillende internationale organen en het recht op sociale zekerheid.....	62
3.1.1. Verenigde naties.....	62
3.1.2. Internationale Arbeidsorganisatie.....	64
3.1.3. Raad Van Europa	65
3.1.3.1. Europees Sociaal Handvest	65
3.1.3.2. Europese gevangenisregels.....	66
3.2. Besluit.....	66
3. Arbeidsongevallen en beroepsziekten op nationaal niveau	67
3.1. Inleiding	67
3.2. Arbeidsongevallen	68
3.2.1. Algemeen	68
3.2.2. Toepassingsgebied	68
3.2.3. Begrip.....	68

3.2.3.1. Plotse gebeurtenis.....	69
3.2.3.2. Tijdens en door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.....	69
3.2.3.3. Letsel	70
3.2.4. Vergoeding van de schade.....	71
3.3. Beroepsziekten.....	72
3.3.1. Algemeen	72
3.3.2. Toepassingsgebied	73
3.3.3. Begrip.....	74
3.3.4. Vergoeding.....	75
3.4. Kader in detentie	76
3.4.1. Inleiding	76
3.4.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden	76
3.4.2.1. Commissie Dupont	76
3.4.2.2. Basiswet 2005	77
3.4.3. Geldende regelgeving.....	77
3.4.3.1. Inleiding	77
3.4.3.2. Arbeidsongeval in detentie	78
3.5. Besluit.....	80
Besluit hoofdstuk 2: arbeidsongevallen en beroepsziekten	80
Hoofdstuk 3: Evaluatie van het Belgische recht	82
1. Inleiding	82
2. Sociale grondrechten	82
3. Arbeid	86
3.1. Internationaal	86
3.1.1. Algemene regelgeving	86
3.1.2. Regelgeving voor detentie	87
3.2. Arbeidsovereenkomst.....	88
3.2.1. Overeenkomst	88
3.2.1.1. Toestemming.....	89
3.2.1.2. Bekwaamheid om te contracteren	89
3.2.1.3. Bepaald voorwerp	90
3.2.1.4. Geoorloofde oorzaak van verbintenis.....	90
3.2.2. Arbeidsprestaties.....	90
3.2.3. Loon	90
3.2.4. Gezag	91
3.2.5. Herkwalificatie.....	92
3.3. Vrijwilligerswerk.....	92
3.4. Gevangenisarbeid	93
3.4.1. Basiswet	93
4. Arbeidsongevallen en beroepsziekten	94

4.1. Internationaal	94
4.2. Penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten	95
5. Besluit	97
Conclusie	99
Bibliografie	105
Wetgeving	105
Nationaal	105
Internationaal	107
Rechtspraak	108
Nationaal	108
Internationaal	110
Rechtsleer	110
Tijdschriftartikelen	110
Boeken	112
Studies	113
Verzamelwerken	113
Online Bronnen	113

Lijst van afkortingen

Commissie basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden	Commissie Dupont
Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden	Basiswet
Strafwetboek	Sw.
Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	UVRM
Internationaal Verdrag van de Verenigde Naties inzake Economische, Sociale en Culturele rechten	IVESCR
Internationale Arbeidsorganisatie	IAO
Herziene Europees Sociaal Handvest	HESH
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	EHRM
Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens	EVRM
Grondwet	Gw.
Grondwettelijk Hof	GwH
Raad van State	RvS
Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten	IVBPR
Verenigde Naties	VN
Comité voor Economische, Sociale en Culturele rechten	CESCR
Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie	VWEU
Verdrag van de Europese Unie	VEU
Arbeidsovereenkomstenwet	AOW
Koninklijk Besluit	KB
Koninklijk besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen	KB 1965
Regie van de Gevangenisarbeid	Regie
Algemene beginselenwet van de sociale zekerheid voor werknemers	RSZ-wet
Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's	FEDRIS
Geïndexeerde gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen	GGMMI

Inleiding en probleemstelling

Probleemstelling en onderzoeksvraag

1. In de Belgische gevangenissen zitten circa 10 000 gedetineerden. Ongeveer 30% werkt in de gevangenis.¹ Meer dan dertig Belgische gevangenissen beschikken over een werkplaats. Ondernemingen krijgen kwaliteitsvolle, flexibele en competente arbeidskrachten aangeboden voor interessante tarieven.² In 2017 was er een samenwerking met 398 externe bedrijven.³

2. In 2001 werkt de Commissie Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden (“Commissie Dupont”) het ontwerp uit voor de Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden (*verder*: Basiswet 2005). De doelstelling van deze Commissie is om een wettelijke basis te voorzien omtrent de rechten en plichten van gedetineerden en de rechtszekerheid te bevorderen. Penitenciaire arbeid is een belangrijk onderdeel in dit ontwerp. Door de afschaffing van artikel 30ter van het Strafwetboek (*verder*: Sw.), dat ervoor zorgde dat gevangenisarbeid een verplichtend karakter had, ziet de commissie de mogelijkheid om, op termijn, gevangenisarbeid voorwerp te laten uitmaken van een arbeidsovereenkomst. Dit kon voordien niet door het verplichte karakter van de arbeid. Een andere, belangrijke vaststelling is dat gedetineerden zijn onttrokken aan de sociale zekerheid. De Commissie vindt dit verontrustend vermits dit tot gevolg heeft dat er een veel grotere uitsluiting uit de samenleving is dan enkel de vrijheidsberoving. Dit is vermijdbare detentieschade en kan niet in overeenstemming worden gebracht met het normaliseringsbeginsel (*infra*). Een specifieke problematiek omtrent de sociale zekerheid voor gedetineerden ligt bij de arbeidsongevallen en beroepsziekten. De FOD Justitie voorziet zelf in een vrijwillige vergoeding, uitgewerkt door omzendbrieven. In 2019 is dit nog steeds de geldende vergoedingsregeling.⁴

¹ Vr. en Antw. Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).

² <http://cellmade.be/> geraadpleegd op 2 maart 2019 om 08:50.

³ Vr. en Antw. Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).

⁴ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, Parl. St. Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 441.

3. Door het invoeren van de Basiswet 2005 wordt er een regeling omtrent de rechtspositie van gedetineerden voorzien. Hiermee moest er een einde komen aan de fundamentele rechtsonzekerheid en rechteloosheid waarvan hiervoor sprake was. Toch werden de meeste bepalingen niet in werking gesteld. Daarom vonden er enkele aanpassingen plaats in 2013. De doelstelling hiervan was dat, na de aanpassingen, de volledige basiswet in werking kon treden. Er werd hierbij voldoende aandacht besteed aan de menselijke waardigheid, re-integratie en de verantwoordelijkheid van gedetineerden.⁵ Opmerkelijk is dat er nog steeds niet voldaan is aan de doelstelling van 2013. Verschillende bepalingen zijn nog niet in werking getreden waaronder diegene met betrekking tot de gevangenisarbeid en sociale zekerheid.

4. Een belangrijk principe bij detentie is het normaliseringsbeginsel. De doelstelling is om het gevangenisleven zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de vrije samenleving.⁶ Dit beginsel wordt in België gewaarborgd door artikel 6 van de Basiswet 2005. De levensomstandigheden en de rechtspositie van gedetineerden moeten in het algemeen genormaliseerd zijn, tenzij een beperking onlosmakelijk verbonden is met de detentie. Het doel is dat vermijdbare detentieschade wordt vermeden.⁷ Toch blijkt dat er in 2019 nog steeds een significant verschil bestaat tussen de gevangeniscontext en de samenleving in de regeling omtrent arbeid en sociale zekerheid. De regeling hieromtrent is zeer belangrijk vermits ze zijn ontstaan om de levensomstandigheden van burgers te verbeteren door ze te beschermen. Het juridische kader omtrent arbeid zorgt voor een zekerheid voor de burger op vlak van werk. Het versterkt zijn zwakkere positie ten aanzien van de werkgever. Waarbij de sociale zekerheid een bescherming biedt voor eventuele risicosituaties die zich kunnen voordoen tijdens het leven.⁸

5. De sociale zekerheidsprestaties en gevangenisarbeid voor gedetineerden zijn niet duidelijk geregeld. De gemeenrechtelijke wetgeving zondert gedetineerden uit.⁹ Dat de rechten

⁵ T. DAEMS, “All that glitter is not Golder. Enkele bedenkingen bij rechtsontwikkelingen voor gedetineerden, naar aanleiding van een nieuw decennium basiswet gevangeniswezen”, *Panopticon* 2015, 1-8.

⁶ H. DE VOS, “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017, 179 – 193.

⁷ Art. 6, §2 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

⁸ Y. STEVENS, J. VAN LANGENDONCK en A. VAN REGENMORTEL, *Handboek socialezekerheidsrecht* 9de ed., Morsel, Intersentia, 2015, 1-32.

⁹ Art. 84, §4 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.; art. 86, §3 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.; Art. 233, §1, eerste lid KB van 3 juli 1996 tot uitvoering van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, *BS* 31 juli 1996.; Art. 67 KB van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, *BS* 31 december 1991.;

van gedetineerden worden beperkt is niet problematisch, maar het gebrek aan een duidelijke wettelijke basis wel. De bepalingen van de basiswet die gedetineerden uitzonderen van het gemeenrechtelijke regime zijn nog niet in werking getreden.¹⁰ Dit zorgt voor rechtsonzekerheid. Het probleem van de gemaakte uitzonderingen ligt op vlak van de legitimiteit. Er is nood aan een allesomvattende regeling omtrent penitentiaire arbeid waarbij er een duidelijke, juridische kwalificatie wordt gegeven.

6. Met betrekking tot de penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten is het grootste probleem de transparantie. Er bestaat een regeling voor penitentiaire arbeidsongevallen die niet veel verschilt van deze voor vrije werknemers. Dit is geregeld in ministeriële omzendbrieven. Voor penitentiaire beroepsziekten is geen regeling uitgewerkt.¹¹ Dit zorgt voor onduidelijkheid.

7. De penitentiaire arbeid resulteert niet onder de Arbeidsovereenkomstenwet. Gevangenisarbeid biedt hierdoor geen basis voor arbeidsongevallen en beroepsziekten.¹² Artikel 84, §4 van de Basiswet 2005 bepaalt dat gevangenisarbeid niet resulteert onder een arbeidsovereenkomst.¹³ Artikel 180 van deze wet¹⁴ bepaalt dat de Koning beslist over de inwerkingtreding van de afzonderlijke bepalingen van de basiswet.¹⁵ De artikelen in de Basiswet 2005 omtrent gevangenisarbeid, waaronder artikel 84, §4, zijn tot op heden allemaal nog niet in werking getreden.¹⁶ De wetgever geeft ook niet aan hoe de gevangenisarbeid gekwalificeerd moet worden. Hierdoor ontbreekt een wettelijke basis voor de uitzondering die wordt gemaakt omtrent gevangenisarbeid die wordt onttrokken van een arbeidsovereenkomst.

¹⁰ Artikel 180 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

¹¹ G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Naar een volwaardige regeling voor ongevallen bij penitentiaire arbeid” in O. VANACHTER (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, 147-162.; Expert 1.

¹² G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Sociale gerechtigheid mag geen halt houden aan de gevangenispoort: het (niet erkend) recht op sociale zekerheid van gedetineerden in België” in G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE (eds.), *Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, Die Keure, 2010, 258 p.

¹³ Art. 84, §4 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

¹⁴ Art. 180 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

¹⁵ T. DAEMS, “All that glitter is not Golder. Enkele bedenkingen bij rechtsontwikkelingen voor gedetineerden, naar aanleiding van een nieuw decennium basiswet gevangeniswezen”, *Panopticon* 2015, 1-8.

¹⁶ Art. 180 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.; T. DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES & T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.* 2014, 1 – 45.

Louter het bestaan van artikel 84, §4 basiswet is geen voldoende basis om te spreken over een wettelijke regeling.

8. Rechten en plichten van gedetineerden zijn al sinds 2001 een veelbesproken onderwerp. De Basiswet 2005 werd gezien als de ultieme oplossing voor de rechtsonzekerheid en onduidelijkheid omtrent de rechten en plichten van gedetineerden. In 2019 zijn er nog steeds artikelen, die belangrijke rechten waarborgen, niet inwerking getreden. Daarnaast dienen de sociale rechten voor een belangrijke bescherming in de vrije samenleving. Op deze bescherming hebben gedetineerden momenteel geen recht. In deze masterproef ligt de focus op de penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Zoals reeds besproken bestaat er weinig duidelijkheid en transparantie over de geldende regelgeving.

9. De hierboven geschetste probleemstelling wordt in deze masterproef onderzocht aan de hand van de onderzoeksvraag: “Voldoet de Belgische regeling omtrent gevangenisarbeid, beroepsongevallen en arbeidsongevallen aan de standaarden van het Belgische en internationale recht?”. De doelstelling van deze masterproef ligt in het schetsen van het bestaande juridische kader omtrent arbeid, beroepsziekten en arbeidsongevallen op internationaal en nationaal niveau. Daarbij wordt het juridisch, geldende kader van gevangenisarbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten getoetst aan de juridische standaarden van het internationale en nationale recht.

10. In deze masterproef zijn “gevangenisarbeid” en “penitentiaire arbeid” synoniemen. Ze duiden op hetzelfde. Hetzelfde geldt voor “penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten” of “arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie”. In de masterproef worden de woorden “regulier” en “vrij” gebruikt. Dit dient om te verwijzen naar de regeling die geldt buiten de muren van de gevangenis voor de niet-gedetineerde burgers.

Indeling en methode

11. De masterproef bestaat uit drie hoofdstukken. Hoofdstuk één analyseert de geldende normen op vlak van arbeid. Allereerst komt het internationale kader aan bod. Hier wordt zowel de algemene regeling als de regeling die geldt in detentie uiteengezet. Ten tweede wordt het nationale kader met betrekking tot arbeid onderzocht waarbij eerst de regeling voor de vrije burger aan bod komt en daarna diegene die geldt in detentie. In dit deel worden de internationale

en nationale standaarden die van toepassing zijn op penitentiaire en reguliere arbeid uiteengezet. Ook de momenteel geldende regelgeving omtrent gevangenisarbeid wordt in dit deel uiteengezet. Dit wordt in het laatste hoofdstuk, de evaluatie, gebruikt om te toetsen aan de standaarden.

12. In hoofdstuk twee komen de normen aan bod met betrekking tot de sociale zekerheid, voornamelijk diegene die betrekking hebben op arbeidsongevallen en beroepsziekten. Ook hier wordt eerst het internationale kader geanalyseerd, zowel de normen die gelden in de vrije samenleving als die in detentie. Daarna wordt het nationale kader met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten uiteengezet. Ook hier worden de normen onderzocht die van toepassing zijn in de vrije samenleving en deze in detentie. Als laatste wordt de momenteel geldende regelgeving in detentie met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten besproken. Voor dit deel is voornamelijk gebruik gemaakt van de methode van het expertinterview (*infra*).

13. Hoofdstuk drie is de evaluatie. In dit deel wordt het geschetste toetsingskader in het eerste en tweede hoofdstuk gebruikt. Dit kader dient om het geldende juridische kader in detentie, dat ook geanalyseerd is in de twee voorafgaande hoofdstukken, te toetsen aan de standaarden die vooropgesteld zijn op nationaal en internationaal niveau met betrekking tot arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Deze standaarden hebben betrekking op de normen die van toepassing zijn in de vrije samenleving, maar ook deze die gelden in detentie. In dit deel wordt de onderzoeksvraag van deze masterproef beantwoord.

14. Hieronder worden de verschillende methodieken uiteengezet. De moeilijkheid van het onderzoek heeft te maken met de bronnen die betrekking hebben op de regelgeving in detentie. Deze bronnen zijn enorm verspreid en niet altijd beschikbaar. Daarnaast is er tot op heden weinig onderzoek naar dit onderwerp gedaan. In verband met de expertinterviews is de moeilijkheid het vinden en bereiken van personen die een bepaalde expertise hebben over dit onderwerp. Daarnaast zijn deze personen druk bezet. Daarom worden de vragen via e-mail beantwoord. Dit is een nadeel vermits doorvragen niet mogelijk is.

1. Analyse juridische bronnen

15. Voor het onderzoek in deze masterproef zijn er verschillende juridische bronnen geanalyseerd, namelijk wetgeving in de brede zin van het woord, rechtspraak, rechtsleer en parlementaire voorbereidingen. De juridische bronnen worden geraadpleegd via de bibliotheek van de faculteit Recht en Criminologie gevonden via de website *lib.ugent.be*, *Google Books*, de juridische databanken *Jurisquare*, *Jura*, *Juridat*, *Assuropolis* en de websites van het Hof van Cassatie, Internationale Arbeidsorganisatie en *Curia*. Er wordt steeds gestart met een grondige lezing van de toepasselijke wetsartikelen, van zowel internationale, federale als lokale wetgeving. Daarna wordt de opmaak en structuur geschetst van een bepaald hoofdstuk. De basis werken zorgen voor een doorverwijzing naar nuttige rechtspraak en rechtsleer. Dit wordt aangevuld aan de hand van het analyseren van specifieke boeken, tijdschriftartikelen en parlementaire voorbereidingen. In laatste instantie wordt nuttige rechtspraak geconsulteerd.

16. Om de internationale standaarden te analyseren wordt er gebruik gemaakt van internationale wetgeving, zowel *soft law* als *hard law*. In eerste instantie worden de normen onderzocht die van toepassing zijn op alle burgers van lidstaten. Daarna zijn de normen geanalyseerd die specifiek gelden voor burgers die in detentie zitten. Daarnaast worden verschillende beleidsdocumenten gebruikt voor de wetgeving aan te vullen. De rechtspraak van bepaalde internationale organen spelen ook een belangrijk onderdeel om het internationale kader te schetsen.

17. Om de nationale standaarden te analyseren die betrekking hebben op de regels in de “vrije” samenleving zijn er verschillende soorten bronnen geanalyseerd. De belangrijkste bron is de wetgeving die in werking is. Daarna zijn verschillende juridische boeken en tijdschriftartikelen geraadpleegd om het wetgevend kader te interpreteren. Ook de rechtspraak heeft een belangrijke rol voor de analyse van het juridische kader omtrent arbeid en sociale zekerheid in de vrije samenleving.

18. Om de normen te onderzoeken die van toepassing zijn op arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie is er voornamelijk gebruik gemaakt van parlementaire voorbereidingen, vragen en antwoorden in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat. Dit is de voornaamste bron, vermits de wetgeving omtrent deze onderwerpen onvoldoende duidelijkheid schept. De wetgeving is te vaag om het volledige juridische kader te begrijpen. De wetgeving is als eerste geconsulteerd om uiteen te zetten welke regels er bestaan. Dit is dan verder aangevuld door de parlementaire voorbereidingen en vragen en

antwoorden. Daarnaast is er ook gebruik gemaakt van juridische boeken en tijdschriftartikelen. Deze geschreven bronnen zijn beperkt tot de recentste werken. Dit is gedaan vermits de verandering van de wetgeving op vlak van de dwangarbeid. Hierdoor zijn oudere werken minder relevant. Als laatste is er gebruik gemaakt van rechtspraak.

19. Met betrekking tot het laatste deel van deze masterproef, namelijk de evaluatie, is er zeer beperkt gebruik gemaakt van bronnen.

2. Expertinterview

20. Een tweede methode, om de regelgeving omtrent detentie verder aan te vullen, is het expertinterview. Deze methode is noodzakelijk om de tekortkomingen van de eerste methode aan te vullen. Het expertinterview vindt plaats nadat alle mogelijke bronnen omtrent gevangenisarbeid uitgeput zijn waardoor het duidelijk is welke hiaten verder ingevuld moeten worden door expertise van bepaalde personen. Deze hiaten bevinden zich voornamelijk op het vlak van de regels met betrekking tot de arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie.

21. In eerste instantie is er gezocht naar experts die kennis hebben over dit onderwerp. Verschillende personen zijn gecontacteerd met de vraag om te participeren. Dit is gebeurd via een e-mail. In deze e-mail wordt gepolst naar de wil om te participeren in dit onderzoek. Er is kort geschetst wat het onderwerp van deze masterproef is en de doelstelling van het afnemen van de interviews, namelijk het vervolledigen van de inhoud van de masterproef en hiaten door het consulteren van wetgeving, rechtsleer en rechtspraak opvullen. Een nadeel is dat er slechts één expert voldoende kennis had over het onderwerp om de gedetailleerde vragen te beantwoorden.

22. Nadat er kennis was van welke experts gingen participeren, is er een tweede e-mail verstuurd.¹⁷ In deze e-mail zijn enkele praktische zaken uitgelegd. In bijlage is er een word-document mee gestuurd met de vragen¹⁸ en een in te vullen informed-consent formulier¹⁹. De vragen zijn via mail verstuurd op vraag van de experts zelf. In de vragenlijst zelf worden duidelijke instructies uiteengezet. Respondenten hadden steeds de mogelijkheid om aanvullende informatie te vragen. Zowel in deze e-mail als in het informed-consent formulier

¹⁷ Bijlage 1

¹⁸ Bijlage 2

¹⁹ Bijlage 3

is uiteengezet hoe de persoonlijke gegevens van de betrokkenen en de verkregen informatie worden verwerkt en bewaard. Volledige anonimiteit is gewaarborgd. Dit wil zeggen dat er op geen enkele manier een link kan gelegd worden tussen de verstrekte informatie en de betrokken expert. Daarnaast had de betrokkene de mogelijkheid om op ieder moment zijn of haar toestemming om deel te nemen aan het onderzoek, in te trekken. Om te voldoen aan de regels van Algemene verordening Gegevensbescherming (GDPR) is er een datamanagementplan²⁰ opgesteld via de tool DMPonline.²¹ In dit plan wordt omschreven hoe er met de persoonlijke gegevens van de betrokkenen wordt omgegaan in verband met de bewaring en verwerking tijdens en na het onderzoek.²² De verwerking in deze masterproef is volledig anoniem.²³

23. Doordat de vragen via elektronische weg worden beantwoord, zijn ze zo concreet en duidelijk mogelijk opgesteld. Na de consultatie van de beschikbare, wetgeving, rechtspraak en rechtsleer werden deze vragen opgesteld om nog ontbrekende informatie op te vullen. Volgende vragen werden gesteld aan de participerende experts:

- Welke concrete afspraken worden er gemaakt met gedetineerden die gevangenisarbeid uitvoeren? (zowel in het kader van arbeid voor rekening van de Regie, de strafinrichting zelf en de externe bedrijven)
- In verband met arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie vind ik in de literatuur uitleg over een vergoedingsregeling ingevoerd door ministeriële omzendbrieven. Afhankelijk van het individuele geval betaalt ofwel de Regie van de Gevangenisarbeid, de inrichting of de Federale Overheidsdienst.
 - A. Hoe verschillen deze regelingen van elkaar in verband arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie?
 - B. Wanneer is welke regeling van toepassing?
 - C. Wat zijn de specifieke regels die hieromtrent gelden?

²⁰ Bijlage 4

²¹ <https://dmponline.be/>

²² <https://www.ugent.be/nl/onderzoek/datamanagement/privacy/overzicht.htm> geraadpleegd op 15 april 2019 omstreeks 10:00

²³ Verwijzing naar Expert 1.

- Indien er zich een arbeidsongeval voordoet tijdens de gevangenisarbeid, welke voorwaarden zijn van toepassing om te besluiten of er al dan niet sprake is van een arbeidsongeval in detentie?
- Welke voorwaarden zijn van toepassing om te bepalen of een beroepsziekte al dan niet is opgelopen door de uitvoering van de arbeid tijdens detentie?

Deze vragen hebben tot doel om de juridische normen verder in te vullen. De arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie worden geregeld door niet-toegankelijke ministeriële omzendbrieven. Door de antwoorden op deze vragen is de regeling hieromtrent verduidelijkt.

3. Evaluatie

24. Een evaluatieonderzoek heeft logischerwijze als doelstelling om iets te evalueren. Er wordt onder andere geanalyseerd of de regelgeving omtrent gevangenisarbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie, voldoet aan de vooropgestelde doelstellingen. Een evaluatieonderzoek bestaat uit verschillende stappen. In eerste instantie wordt er een onderzoeksvraag ontwikkeld. In tweede instantie wordt de methodologie uiteengezet. Dit is in deze masterproef het bronnenonderzoek en het expertinterview. De derde stap is het verzamelen van data. Hierop volgt de vierde stap, het analyseren van deze data. De vijfde stap is de uiteenzetting van de bevindingen. Dit kan opgedeeld worden in twee belangrijke stappen. Ten eerste is dit het analyseren van de normen waaraan er getoetst wordt. Dit is het toetsingskader voor de evaluatie. Ten tweede is dit de evaluatie zelf waarbij een uiteenzetting wordt gegeven van de bevindingen op basis van het geschetste toetsingskader in de eerste twee hoofdstukken. Dit onderzoek geeft een samenvattend oordeel over de bestaande regels.²⁴

25. *In casu* wordt het juridische kader dat van toepassing is op penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie geëvalueerd op basis van een toetsingskader. In dit toetsingskader worden de standaarden geanalyseerd die voorop worden gesteld op internationale en nationale niveau. Deze standaarden hebben betrekking zowel op de regels die gelden in de vrije samenleving, als op de regels die van toepassing zijn in detentie. Dit kader wordt geschetst aan de hand van de beschreven methodieken in punt 1 en 2. Vooraleer de

²⁴ B.L. WITHROW, *Research methods in crime and justice*, New York, Routledge, 2016, 435 – 465.; C.M. RENNISON en T. C. HART, *Research methods in criminal justice and criminology*, Los Angeles, Sage, 2019, 41 – 42. ; C.M. RENNISON en T. C. HART, *Research methods in criminal justice and criminology*, Los Angeles, Sage, 2019, 345 – 375.

evaluatie wordt uitgevoerd, is er een analyse van internationale en nationale wetgeving, rechtspraak en rechtsleer. Deze analyse wordt uitgewerkt in de eerste twee hoofdstukken. In eerste instantie komen de standaarden met betrekking tot arbeid aan bod. Daarna komen de standaarden met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten aan bod. In de twee hoofdstukken wordt zowel de situatie voor de vrije burger als voor de gedetineerde geanalyseerd.

26. In het laatste hoofdstuk, namelijk de evaluatie, wordt er geanalyseerd of de momenteel geldende regelgeving omtrent arbeid in detentie en de daarmee samenhangende arbeidsongevallen en beroepsziekten voldoet aan de juridische standaarden op internationaal en nationaal niveau. Voor dit toetsingskader waaraan geanalyseerd wordt, is een breed spectrum van bronnen gebruikt, namelijk wetgeving, rechtspraak, rechtsleer en online bronnen.

27. De evaluatie zelf wordt uiteengezet in drie onderdelen. Ten eerste worden de normen omtrent de sociale grondrechten geanalyseerd. Hiervoor dient de uiteenzetting van de verschillende algemene internationale bronnen. Daarnaast dient de analyse van artikel 23 van de Belgische Grondwet ook als toetsingskader. De omschrijving van de normen die betrekking hebben op detentie worden in dit deel als laatste uiteengezet om te onderzoeken of deze regels voldoen aan de vooropgestelde standaarden van het nationale en internationale recht met betrekking tot arbeid en sociale zekerheid als sociaal grondrecht.

28. Het tweede onderdeel heeft betrekking op arbeid. Hier wordt hoofdstuk 1 met betrekking tot arbeid gebruikt als bron voor de evaluatie. Dit onderdeel is het meest uitgebreide, vermits hier veel aan bod komt. In eerste instantie wordt er een analyse gedaan of gevangenisarbeid zoals dit nu geregeld is, kan vallen onder de regelgeving van de arbeidsovereenkomst. Hier is de voornaamste bron de Arbeidsovereenkomstenwet. Daarnaast dient de geconsulteerde rechtspraak en rechtsleer als een belangrijke, bijkomende bron. De evaluatie verloopt door de toetsing aan de verschillende essentiële bestanddelen die noodzakelijk zijn om te spreken over een arbeidsovereenkomst. Daarna komt een toetsing van gevangenisarbeid aan de regels die betrekking hebben op vrijwilligerswerk aan bod. In laatste instantie wordt een toetsing gedaan of de gevangenisarbeid zoals ze nu geregeld is, voldoet aan de standaarden van het Belgische en internationale recht. Een belangrijke opmerking hierbij is dat ook de uiteenzetting van de Commissie Dupont en de Basiswet van 2005 gebruikt worden als toetsingskader. Deze regels zijn niet in werking, maar ze worden wel beschouwd als een

vorm van de standaarden van het Belgische recht. Hier wordt geanalyseerd of de momenteel geldende regelgeving voldoet aan deze regels. Dit is een niet dwingend toetsingskader.

29. Het derde onderdeel heeft betrekking op de arbeidsongevallen en beroepsziekten. Voor dit deel wordt geëvalueerd met als toetsingskader de uiteenzetting in hoofdstuk 2. In eerste instantie wordt een evaluatie gedaan van het nationale recht aan de internationale standaarden. Daarna worden de normen zoals ze gelden in detentie getoetst aan de analyse van de regels die gelden in de “vrije” samenleving. Ook hier geldt dezelfde belangrijke opmerking omtrent de uiteenzetting van de Commissie Dupont en de Basiswet 2005. De arbeidsongevallen- en beroepsziektenregelgeving zoals ze nu geldt in detentie, wordt ook getoetst aan deze (toekomstige) normen.

Hoofdstuk 1: Arbeid

1. Inleiding

30. In dit deel wordt het wettelijk kader omtrent arbeid geanalyseerd. In eerste instantie wordt arbeid als sociaal grondrecht onderzocht op internationaal en nationaal niveau. Daarna wordt een overzicht gegeven van de verschillende internationale instrumenten die betrekking hebben op arbeid zowel met betrekking tot de vrije samenleving als in detentie. In derde instantie wordt het nationale kader met betrekking tot arbeid geanalyseerd. Dit begint bij de regelgeving in de vrije samenleving en eindigt met de regelgeving in detentie. Als laatste volgt er een kort besluit.

2. Sociale Grondrechten

2.1. Inleiding

31. De sociale, culturele en economische rechten zijn een geheel van rechten die gelden voor elk individu. Hieronder valt het recht op welzijn en welvaart. Ze staan ervoor garant dat iedere burger tot persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing kan komen. De rol van de overheid is het creëren van omstandigheden waarin elkeen, op individueel en collectief niveau, zijn capaciteit maximaal kan benutten.²⁵

2.2. Internationale niveau

32. Grondrechten zorgen ervoor dat mensen een waardig leven kunnen leiden onder andere door zicht te ontplooiën in de maatschappij. De verdragsluitende staten hebben tot doel de menselijke waardigheid te beschermen waarbij er gezorgd wordt voor een verbetering van de materiële en geestelijke toestand van de burgers.²⁶

33. Op het Internationaal niveau zijn er verschillende instrumenten die verwijzen naar de sociale, economische en culturele rechten waaronder arbeid. De eerste formulering van deze

²⁵ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

²⁶ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS (eds.), *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, 171-196.

grondrechten is in het Universeel Verklaring van de Rechten van de Mens (*verder*: UVRM). Dit is de eerste erkenning van de economische, sociale en culturele grondrechten.²⁷ Het recht op arbeid, in de brede zin van het woord, wordt gewaarborgd voor eenieder.²⁸ Er is een algemeen toepassingsgebied waarbij er geen onderscheid wordt gemaakt op basis van de status van personen.²⁹ In het Internationaal Verdrag van de Verenigde Naties inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (*verder*: *IVESCR*) wordt het grondrecht op arbeid nogmaals bevestigd.³⁰ De Internationale Arbeidsorganisatie (*verder*: *IAO*) zet ook veel in op dit grondrecht.³¹ De Raad van Europa bevestigde dit grondrecht in het Europees Sociaal Handvest (*verder*: *ESH*).³² Daarnaast is dit grondrecht ook opgenomen in het Europees Handvest van de Europese Unie.³³ Op nationaal niveau is dit ingeschreven in de Belgische Grondwet.³⁴ (*infra*)

34. De economische, sociale en culturele rechten zijn gekend als de tweede generatie mensenrechten. De burgerlijke en politieke rechten zijn de eerste generatie mensenrechten. Het verschil tussen de twee ligt in de verplichtingen van de overheid. De tweede generatie mensenrechten houden een positieve verplichting, in tegenstelling tot de negatieve verplichting verbonden aan de eerste generatie, in voor de overheid. Ze verwachten namelijk een actief overheidsoptreden waaraan kosten zijn verbonden.³⁵ Ze moeten verzekeren dat de burger effectief kan genieten van deze rechten. Belangrijk is wel dat de handelwijze van de overheid kan verschillen naargelang de tijd en plaats waarin dit positief optreden plaatsvindt.³⁶

2.2.1. Juridische afdwingbaarheid

35. De eerste generatie mensenrechten zijn rechtstreeks afdwingbaar, maar de tweede generatie rechten niet.³⁷ Voor de burgerlijke en politieke rechten zijn er meer mogelijkheden

²⁷ W. RAUWS, “Enige beschouwingen over de betekenis van grondrechten in het arbeidsrecht in het algemeen en van het recht op staking in het bijzonder” in A. VAN REGENMORTEL en P. HUMBLET (eds.), *Markante Standpunten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 195 – 228.

²⁸ Art. 23 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948.

²⁹ Art. 22 en art. 23 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948.

³⁰ Art. 6 en art. 7 Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten van 19 december 1966.

³¹ Art. 3, a-g Verklaring van Philadelphia van de Internationale Arbeidsorganisatie 1944.

³² Art. 1 – 4 Europees Sociaal Handvest van 18 oktober 1961.

³³ Art. 15 en art. 30-31 Europees Handvest van 18 december 2000.

³⁴ Art. 23, lid 3, 1° Gw.

³⁵ W. RAUWS, “Enige beschouwingen over de betekenis van grondrechten in het arbeidsrecht in het algemeen en van het recht op staking in het bijzonder” in A. VAN REGENMORTEL en P. HUMBLET (eds.), *Markante Standpunten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 195 – 228.

³⁶ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

³⁷ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht deel 1*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 93 – 125.

om deze rechten af te dwingen (*infra*). Een internationale norm heeft directe werking in de nationale rechtsorde indien het internationaal verdrag *self-executing* is. Dit wil zeggen dat het rechtstreeks kan worden toegepast in de nationale rechtsorde. Indien dit het geval is, heeft het voorrang op de nationale rechtsnormen.³⁸ Vooraleer de internationale norm directe werking krijgt, moet er aan enkele voorwaarden voldaan zijn. De geest, inhoud en bewoordingen van de norm moeten op zichzelf staan en toepasbaar zijn zonder dat er nood is aan reglementering om de norm te preciseren of vervolledigen. De verdragsluitende staten moeten ook tot doel hebben gehad om subjectieve rechten toe te kennen aan personen.³⁹ De sociale grondrechten kunnen geen directe werking hebben in de nationale rechtsorde vermits ze vaak worden geformuleerd en een actief overheidsoptreden verwachten. De sociale grondrechten verwachten steeds een precisering of aanvulling vooraleer ze van toepassing kunnen zijn in de nationale rechtsorde.⁴⁰

36. Het verschil in juridische afdwingbaarheid met de burgerlijke en politieke mensenrechten heeft verschillende verklaringen. Ten eerste is het supranationale gerechtshof, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (*verder*: EHRM), enkel bevoegd omtrent het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (*verder*: EVRM) en niet omtrent het ESH. Voor de economische, sociale en culturele rechten bestaat er in Europa geen sterk juridisch en onafhankelijk Hof. Een tweede verklaring ligt in de omzetting van de rechten. Voor de burgerlijke en politieke rechten bestaat er een verregaandere verplichting voor staten om ze te verwezenlijken. Bij de sociaaleconomische rechten wordt er voorzien in een progressieve omzetting waarbij er keuze is voor de staten uit verschillende artikelen. Hierdoor hebben staten minder druk om de sociaal, economische en culturele rechten te respecteren. Het EHRM heeft reeds uitspraken gedaan die de sociale rechten van individuen zouden moeten beschermen en versterken. Dit kan enkel via de omweg van de toetsing aan de eerste generatie mensenrechten.⁴¹ De sociaaleconomische rechten kunnen juridische gevolgen teweegbrengen indien ze in combinatie met grondrechten die wel rechtstreeks afdwingbaar zijn worden

³⁸ Cass. 27 mei 1971 Franco-Suisse Le Ski, *Arr.Cass.* 1971, 959.

³⁹ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS (eds), *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Morsel, Intersentia, 2010, 171-196.

⁴⁰ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht deel 1*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 93 – 125.

⁴¹ EHRM, nr. 28775/12, *R.M.S. v. Spanje*, 18 juni 2013, www.echr.coe.int.

samengebracht. Hierdoor worden deze sociale grondrechten op een indirecte wijze toch afdwingbaar.⁴²

2.3. Belgische Grondwet

2.3.1. Algemeen

37. In de Belgische Grondwet bevestigt artikel 23 de sociale grondrechten. Dit Grondwetsartikel waarborgt het recht, voor eenieder, om een menswaardig leven te leiden. In het derde lid wordt een niet-limitatieve opsomming⁴³ gegeven van economische, sociale en culturele rechten die ertoe kunnen bijdragen dat dit recht wordt verwezenlijkt, waaronder het recht op arbeid.⁴⁴ De combinatie van deze rechten zorgt ervoor dat iedereen van dit recht kan genieten.⁴⁵ De Grondwetgever definieert de rechten, omschreven in het artikel, niet. Er wordt ook niet uitgelegd in welke richting deze rechten moeten evolueren of welke standaarden gebruikt moeten worden om uit te maken of er al dan niet een inbreuk is op artikel 23 Gw.⁴⁶

2.3.2. Bevoegdheid wetgever

38. Het Grondwetsartikel verwijst naar de bevoegdheid van de wetgever om deze sociale grondrechten concreet vorm te geven.⁴⁷ De opgesomde rechten drukken enkel het beginsel uit⁴⁸, maar impliceren daarnaast de verplichting, voor de bevoegde wetgever, om deze rechten te waarborgen.⁴⁹ Het Grondwettelijk Hof (*verder: GwH*) geeft hen hiervoor een ruime beoordelingsvrijheid. De wetgever heeft de vrijheid om te beslissen over hoe deze rechten op een adequate wijze gegarandeerd zullen worden.⁵⁰ Deze rechten kunnen beperkt worden indien dit in het algemeen belang van de maatschappij is.⁵¹

⁴² C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht deel 1*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 93 – 125.

⁴³ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

⁴⁴ Art. 23, lid 3, 1° Gw.

⁴⁵ GwH 21 december 2000, Nr. 136/2000. ; GwH 26 april 2007, nr. 66/2007.

⁴⁶ GwH 26 april 2007, Nr. 66/2007.

⁴⁷ Art. 23, tweede lid Gw.

⁴⁸ artikel 23, derde lid Gw.

⁴⁹ GwH 26 april 2007, Nr. 66/2007.

⁵⁰ International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, 7 – 19.

⁵¹ GwH 3 mei 2000, Nr. 52/2000.

Het GwH en de Raad van State (*verder: RvS*) zijn niet bevoegd om te toetsen aan zaken die in de ruime beoordelingsvrijheid van de wetgever liggen.⁵² Het GwH acht zich bevoegd om te toetsen aan de genomen maatregelen indien ze een onverantwoord verschil in behandeling, een onevenredigheid tussen de middelen en het doel of een kennelijk onredelijk oordeel inhouden.⁵³ De RvS volgt het GwH hieromtrent en toetst enkel of er een billijk evenwicht is tussen de verschillende belangen en of de overheid binnen haar grenzen van de wet is gebleven.⁵⁴

39. De beoordelingsvrijheid voor de invulling van de rechten wordt verder ingeperkt door de *standstill*-verplichting die voortvloeit uit het Grondwetsartikel.⁵⁵ Deze verplichting houdt in dat de bevoegde wetgever het geboden beschermingsniveau niet aanzienlijk kan verminderen, tenzij er redenen zijn die verband houden met het algemeen belang.⁵⁶ Deze verplichting geldt voor alle door artikel 23 Gw. gedekte aangelegenheden.⁵⁷ Dit brengt een verplichting met zich mee voor de bevoegde overheden om de voordelen te handhaven en een verbod om tegen de nagestreefde doelstellingen in te gaan. Hierop wordt de proportionaliteitstoets uitgeoefend.⁵⁸

2.3.3. Toepassingsgebied

40. Het personele toepassingsgebied van het recht op een menswaardig bestaan omvat iedereen.⁵⁹ Nationaliteit is geen voorwaarde om te genieten van deze rechten. Individuele en rechtspersonen zijn drager van sociale en economische rechten, maar dit geeft hen niet de mogelijkheid om deze rechten uit te oefenen louter op grond van de uitsluitende inschrijving in de Gw.⁶⁰

⁵² RvS 17 november 2008nr. 187.998, Coomansarrest.; GwH 26 april 2007, nr. 66/2007.

⁵³ GwH 26 april 2007, nr. 66/2007.; GwH 26 juni 2008, nr. 92/2008.

⁵⁴ RvS 17 november 2008, nr. 187.998, Coomansarrest.; M. STROOBANT en W. RAUWS, “Artikel 23 van de Grondwet en de rechtspraak van de Raad van State” in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsels, Intersentia, 2010, 113-138.

⁵⁵ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.; M. STROOBANT en W. RAUWS, “Artikel 23 van de Grondwet en de rechtspraak van de Raad van State” in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsels, Intersentia, 2010, 113-138.

⁵⁶ GwH 20 juni 2007, Nr. 87/2007.; GwH 31 juli 2008, 114/2008.; GwH 1 september 2008, Nr. 121/2008.; Cass. 15 december 2014, AR. S.14.0011.F, *Arr.Cass.* 2014, 2968.; Cass. 18 mei 2015, AR. S.14.0042.F, *Arr.Cass.* 2015, 1289.

⁵⁷ Cass. 18 mei 2015, AR. S.14.0042.F, *Arr.Cass.* 2015, 1289.

⁵⁸ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Die Keure, 2016, 1 – 36.

⁵⁹ Art. 23, 1° lid Gw.

⁶⁰ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

41. Het materiële toepassingsgebied van de rechten uit artikel 23 Gw. is positiefrechtelijk, maar dit geeft ze geen rechtstreekse werking. De Grondwetgever had niet tot doel om het recht op een menswaardig bestaan direct en afdwingbaar te maken.⁶¹ Het recht op arbeid kan niet worden afgedwongen louter op basis van dit Grondwetsartikel. Doordat er geen directe werking is, is de toepassing van het artikel afhankelijk van verdere bepalingen en precisering door de wetgever en decreetgever. Zij moeten voorzien in concrete, uitvoerbare maatregelen om aan de rechten een duidelijke inhoud te geven.⁶² Burgers kunnen geen subjectieve rechten halen uit het artikel. Het recht op arbeid is geen absoluut recht en houdt geen recht in op tewerkstelling voor iedere burger. Er moet een actieve werkgelegenheidspolitiek worden gevoerd om een zo hoog mogelijke werkgelegenheid te bereiken.⁶³

2.3.4. Toetsing Grondwettelijk Hof

42. Tot 2003 kon het GwH niet rechtstreeks toetsen aan artikel 23 Gw. Dit moest in samenhang worden gelezen met artikel 10 en 11 Gw. Er was een schending van de rechten van een persoon indien de beperking voor een bepaalde categorie van personen geen redelijke verantwoording had en deze rechten wel toekomen aan een vergelijkbare groep van personen.

Sinds 2003 is het Hof wel bevoegd om rechtstreeks te toetsen aan alle rechten en vrijheden uit titel II van de Gw., waaronder artikel 23. Toch zal het Hof een schending nog steeds eerst toetsen aan het gelijkheidsbeginsel en het niet-discriminatiebeginsel vooraleer een schending van artikel 23 Gw. wordt geanalyseerd.⁶⁴ In het algemeen gaat het Hof niet verder indien de overweging van de middelen omtrent deze schending geen andere oplossing met zich

⁶¹ Art. 23, lid 2 Gw. ; Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31. ; A. VANDEBURIE, “Le rôle de la Cour constitutionnelle de Belgique dans la protection des droits économique, sociale et culturels garantis par l’article 23 de la Constitution (avant et après la loi spéciale du 9 mars 2003). Mise en perspective de l’arrêt de la Cour d’arbitrage n°66/2007 du 26 avril 2007. », *CDPK 10 ans* 2007, 123 – 153.

⁶² RvS 17 november 2008, Ar. 187.998, RW 2009-10, 957. ; Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.*, Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

⁶³ C. DENEVE, “Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak” in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsels, Intersentia, 2010, 171-196.

⁶⁴ A. VANDEBURIE, “Le rôle de la Cour constitutionnelle de Belgique dans la protection des droits économique, sociale et culturels garantis par l’article 23 de la Constitution (avant et après la loi spéciale du 9 mars 2003). Mise en perspective de l’arrêt de la Cour d’arbitrage n°66/2007 du 26 avril 2007. », *CDPK 10 ans* 2007, 123 – 153. ; M. BOSSUYTS, “Artikel 23 van de Grondwet in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof” in W. RAUWS en M. STROOBANT (eds.), *Sociale en economische grondrechten. Artikel 23 GW: een stand van zaken na twee decennia*, Antwerpen, Intersentia, 59 – 68.

meebrengt.⁶⁵ De controle van het respecteren van het gelijkheidsbeginsel is voldoende om te overwegen of de middelen al dan niet gegrond zijn. Het gelijkheidsbeginsel en niet-discriminatiebeginsel spelen daarom een belangrijke rol in zaken omtrent de sociale rechten.⁶⁶ Deze beginsel houden niet tegen dat er een verschillende behandeling is tussen onderscheiden categorieën van personen indien er een objectief criterium en een redelijke verantwoording aanwezig is.⁶⁷ Er moet ook gekeken worden naar het doel en de gevolgen van de maatregelen en de aard van de geldende beginselen. Het gelijkheidsbeginsel is geschonden indien er niet aan deze voorwaarden is voldaan en indien er geen evenredigheid bestaat tussen de middelen en het beoogde doel.⁶⁸ Het Hof is meer terughoudend bij de sociale en economische rechten dan bij de klassieke rechten en vrijheden. Dit kan worden afgeleid uit de ruime beoordelingsvrijheid dat het toebedeeld aan de bevoegde wetgevers en de maatregelen die slechts afgekeurd worden indien ze een kennelijk onredelijk oordeel uitmaken.⁶⁹ Er zal pas sprake zijn van een schending van artikel 23 Gw. indien de wettelijke maatregelen leiden tot discriminatie of gevolgen die kennelijk onevenredig zijn met het nagestreefde doel.⁷⁰

2.4. Besluit

43. De sociale grondrechten worden gewaarborgd zowel op het internationale als op het nationale niveau. Deze grondrechten worden beschouwd als de tweede generatie mensenrechten. Ze houden niet enkel een negatieve, maar ook een positieve verplichting in ten aanzien van de overheid. Lidstaten zijn ertoe gehouden om actief op te treden indien ze de sociale, economische en culturele rechten willen waarborgen in de nationale rechtsorde. Hierdoor komen erbij de sociale grondrechten kosten kijken voor de lidstaten. Deze financiële kant van de sociale grondrechten kan een verklaring zijn voor de minder verregaande waarborg van de sociale grondrechten ten aanzien van de burgerlijke en politieke rechten.

⁶⁵ GwH 3 december 1998, Nr. 124/98. ; GwH 30 oktober 2001, Nr. 131/2001; GwH 8 mei 2002, Nr. 82/2002. GwH 22 juli 2003, nr. 106/2003. ;

⁶⁶ A. VANDEBURIE, “Le rôle de la Cour constitutionnelle de Belgique dans la protection des droits économique, sociale et culturels garantis par l’article 23 de la Constitution (avant et après la loi spéciale du 9 mars 2003). Mise en perspective de l’arrêt de la Cour d’arbitrage n°66/2007 du 26 avril 2007. », *CDPK 10 ans* 2007, 123 – 153.

⁶⁷ GwH 30 oktober 2001, Nr. 131/2001. ; GwH 17 januari 2002, nr. 14/2002. ; GwH 21 december 2004, nr. 203/2004.

⁶⁸ GwH 8 mei 2002, Nr. 82/2002. ; GwH 20 juni 2007, Nr. 87/2007. ; GwH 1 september 2008, Nr. 121/2008.

⁶⁹ GwH 21 december 2000, Nr. 136/2000.

⁷⁰ M. BOSSUYTS, “Artikel 23 van de Grondwet in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof” in W. RAUWS en M. STROOBANT (eds.), *Sociale en economische grondrechten. Artikel 23 GW: een stand van zaken na twee decennia*, Antwerpen, Intersentia, 59 – 68.

De juridische afdwingbaarheid verschilt enorm van deze eerste generatie mensenrechten. De sociale grondrechten zijn niet rechtstreeks afdwingbaar. Er is niet voorzien in een supranationaal rechtscollege om deze rechten af te kunnen dwingen. Daarnaast worden deze rechten progressief omgezet in de nationale rechtsorde waardoor gerekend wordt op de welwillendheid van de verschillende staten.

44. In de Belgische rechtsorde worden de sociale grondrechten gewaarborgd door artikel 23. Ook hier wordt dezelfde lijn gevolgd als op internationaal niveau. De grondrechten zijn niet rechtstreeks afdwingbaar. Ze zijn niet absoluut en hebben niet tot doel om subjectieve rechten toe te kennen aan burgers. Het artikel verwijst zelf naar de bevoegdheid van de wetgever om deze rechten concreet vorm te geven. Het GwH geeft de wetgever hiervoor een ruime beoordelingsvrijheid.

45. De sociale grondrechten worden stiefmoederlijk behandeld ten opzichte van de burgerlijke en politieke grondrechten. De sociale grondrechten kennen belangrijke rechten toe aan de burgers van de verschillende lidstaten, maar zorgen niet voor een manier om deze rechtstreeks af te dwingen. Hierdoor blijven de sociale grondrechten in de schaduw staan van de burgerlijke en politieke grondrechten.

3. Arbeid op internationaal niveau

46. In dit deel worden de standaarden met betrekking tot arbeid op internationaal niveau geanalyseerd. Zowel de normen die voortvloeien uit *soft law*, dit zijn normen zonder juridische afdwingbaarheid, als uit *hard law*, dit zijn normen met juridische afdwingbaarheid, komen hier aan bod. Daarbij worden de standaarden geldend in de vrije samenleving als in detentie onderzocht. De standaarden voortvloeiend uit normen van de Verenigde Naties (*verder: VN*), IAO, Raad van Europa en Europese Unie komen aan bod.

3.1. Verenigde Naties

3.1.1. Universele verklaring van de Rechten van de Mens

47. In de UVRM zijn naast de burgerlijke en politieke rechten, ook enkele bepalingen omtrent arbeid opgenomen.⁷¹ Eenieder heeft recht op arbeid.⁷² Daarnaast heeft iedereen recht op gelijk loon voor gelijke arbeid. Dit recht wordt gewaarborgd zonder dat er een onderscheid wordt gemaakt.⁷³ Deze verklaring heeft geen rechtstreekse werking en zijn niet juridisch afdwingbaar, maar heeft als *soft law* wel enige impact. Ze heeft een morele draagwijdte waarbij ze dient als een inspiratiebron en uitgangspunt voor de uitwerking van meer gedetailleerde mensenrechtenverdragen.⁷⁴ Het fundamentele uitgangspunt van deze verklaring is dat ieder mens vrij en gelijk in waardigheid en rechten wordt geboren.⁷⁵ De andere artikelen behandelen de fundamentele rechten en vrijheden waarover iedere mens beschikt.

Er zijn twee voorwaarden opdat deze rechten en vrijheden beperkt kunnen worden. Ten eerste moet deze beperking een wettelijke basis hebben. Ten tweede moet ze tot doel hebben om de erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen te verzekeren en te voldoen aan de eisen van moraal, openbare orde en algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.⁷⁶

3.1.2. Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten

48. Het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten (*verder: IVBPR*) omvat de principes van de UVRM. Het grote verschil tussen beiden is dat het IVBPR wel een juridisch afdwingbaar verdrag is. Naast de burgerlijke en politieke rechten, omvat het ook enkele bepalingen omtrent arbeid.⁷⁷ Het Mensenrechtencomité is het controlemechanisme voor de naleving van dit Verdrag door de lidstaten. Een belangrijke opmerking is dat de uitspraken van het Comité niet bindend zijn. De bescherming van mensenrechten op vlak van de VN is dus sterk afhankelijk van de wil van de staten.⁷⁸

3.1.3. Internationaal verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten

⁷¹ Art. 23 - 24 UVRM.

⁷² Art. 23, eerste lid UVRM.

⁷³ Art. 23, tweede lid UVRM.

⁷⁴ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht - Deel 1*, Brugge, die Keure/ la Charte, 2017, 93-125. ; K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 339 – 364.

⁷⁵ Art. 1 UVRM.

⁷⁶ Art. 29 UVRM.

⁷⁷ Art. 8 IVBPR.

⁷⁸ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 339 – 364.

49. In het IVESCR wordt het recht van arbeid gedetailleerd omschreven.⁷⁹ Waar het IVBPR wel directe werking heeft in België, heeft het IVESCR dit niet. Het verdrag is onvoldoende duidelijk en volledig om rechtstreekse werking te hebben in de nationale rechtsorde.⁸⁰ Het kan wel dienen als interpretatiebasis.⁸¹ Indien een staat de rechten van dit verdrag wil beperken, kan dit enkel op basis van een wet en zolang het niet in strijd is met de aard van de rechten. Het uitsluitende doel van deze beperking is de bevordering van het algemeen welzijn in een democratische samenleving.⁸² Daarnaast strekken de regels zich uit tot alle delen van Federale staten zonder enige uitzondering of beperking.⁸³

50. De Economische en Sociale Raad van de VN was het orgaan waar gerapporteerd werd over de verwezenlijking van de betrokken rechten.⁸⁴ Deze Raad delegeerde haar bevoegdheden aan het onafhankelijke Comité voor Economische, Sociale en Culturele rechten (*verder: CESCR*).⁸⁵ In 2009 werd onder het IVESCR een individuele klachtenprocedure ingevoerd. Dit biedt de mogelijkheid om een klacht in te dienen tegen een staat wegens een schending van het verdrag. Hierdoor hebben individuen en groepen de mogelijkheid gekregen om het CESCR in kennis te stellen als ze slachtoffer zijn geworden door een schending van het verdrag. Door de (toekomstige) rechtspraak van het comité kunnen de bepalingen aan duidelijkheid winnen. Daarbij zorgt de klachtenprocedure ervoor dat de nationale rechters de sociale en economische rechten ernstiger nemen doordat het risico bestaat dat een internationale instantie kritisch gaat oordelen over de nationale uitspraak. Dit zorgt voor een versterking van de afdwingbaarheid van het verdrag.⁸⁶

51. Artikel 2 van het IVESCR speelt een belangrijke rol bij de uitvoering van de betrokken rechten. De bepalingen uit het IVESCR worden progressief verwezenlijkt afhankelijk van de

⁷⁹ Art. 6 - 8 IVESCR.

⁸⁰ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht - Deel 1*, Brugge, die Keure/ la Charte, 2017, 93-125.

⁸¹ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Morsel, Intersentia, 2010, 171-196.

⁸² Art. 4 IVESCR

⁸³ Art. 28 IVESCR

⁸⁴ Art. 16 IVESCR

⁸⁵ ECOSOC-resolutie 1985/17 van 28 mei 1985. ; J. WOUTERS & M. VIDAL, "Een klachtenprotocol bij het VN-Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten", Instituut voor Internationaal Recht KULeuven, Working Paper Nr. 132 - maart 2009, p. 19 <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP132n.pdf> geraadpleegd op 16/11/2018.

⁸⁶ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36 ; J. WOUTERS & M. VIDAL, "Een klachtenprotocol bij het VN-Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten", Instituut voor Internationaal Recht KULeuven, Working Paper Nr. 132 - maart 2009, p. 19 <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP132n.pdf> geraadpleegd op 16/11/2018.

beschikbare hulpmiddelen, ook de financiële middelen, van de betrokken staat.⁸⁷ Daarbij waarborgt dit artikel het non-discriminatiebeginsel. Staten moeten discriminatie voorkomen en voorzien in een minimale bescherming.⁸⁸ (*infra*)

3.1.4. *The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*

52. De VN heeft een belangrijke richtlijn met betrekking tot detentie sinds 1955, namelijk *The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. In 2015 wordt een herziene versie van dit verdrag aangenomen. Het verdrag is sinds dan beter bekend als *the Nelson Mandela Rules*. In 1955 wordt in Geneve het eerste Verenigde Naties congres omtrent de preventie van criminaliteit en de bejegening van overtredders gehouden.⁸⁹ Hier wordt de eerste versie van de *the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners* aangenomen. Het betreft geen Verdrag, maar een richtlijn waarin minimumregels vervat zitten die tot stand zijn gekomen op basis van internationale consensus omtrent de minimale bejegening van gedetineerden. Deze richtlijn is opnieuw een voorbeeld van *soft law*. De erin vervatte bepalingen zijn dus niet juridisch afdwingbaar. Toch hebben ze invloed door de hoge, morele waarde.⁹⁰ Dit kan o.a. worden afgeleid uit de verwijzing van het Comité voor mensenrechten naar deze regels.⁹¹

53. Deze minimum standaarden zijn er gekomen door de verschillende uitdagingen omtrent de gevangenis crisis. De grootste bezorgdheden zijn de overbevolking in de gevangnissen over de hele wereld en de blijvende groei ervan, de enorme financiële, sociale en economische kost van detentie en het gebrek aan een veilige en humane hechtenis. Het *United Nation Office on Drugs and Crime* (UNODC) wil lidstaten begeleiden in de hervorming van detentie. De doelstelling van de richtlijn is om de basis te vormen omtrent de essentiële elementen die noodzakelijk zijn voor de adequate behandeling van gedetineerden en de praktijk omschrijven van een goed management van de instellingen.⁹²

⁸⁷ J. WOUTERS & M. VIDAL, “Een klachtenprotocol bij het VN-Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten”, Instituut voor Internationaal Recht KULeuven, Working Paper Nr. 132 - maart 2009, p. 19 <https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP132n.pdf> geraadpleegd op 16/11/2018.

⁸⁸ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

⁸⁹ Eigen vertaling uit het Engels: First United Nations Congress on the Prevention of Crime & the Treatment of Offenders.

⁹⁰ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ AperiDoorn, Maklu, 2017, 339 – 364.

⁹¹ Human Rights Committee 12 November 2003, nr. 1096/2002, Kurbanov t. Tajikistan, para. 7.8.

⁹² http://www.un.org/en/events/mandeladay/assets/pdf/16-00403_Mandela_rules_infographic.pdf geraadpleegd op 2 maart 2019 om 10:40.

54. Deze richtlijn van 1955 biedt waarborgen op vlak van gevangenisarbeid. Dezelfde voorzorgsmaatregelen, zoals geldend voor de vrije beroepsbevolking, moeten aanwezig zijn voor de bescherming van de veiligheid en gezondheid van de gedetineerden die werken in detentie.⁹³ Daarnaast moet er worden voorzien in een systeem van billijke vergoeding voor de arbeid die gedetineerden uitvoeren in detentie.⁹⁴ Voor verdachten die gedetineerd zijn, is een aparte bepaling in geschreven. Zij moeten de mogelijkheid hebben om te werken en moeten betaald worden voor de gepresteerde arbeid.⁹⁵

55. In 2015 wordt er een herziene versie aangenomen van de *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*. De wijzigingen benadrukken voornamelijk het toegenomen bewustzijn van de risico's op foltering en onmenselijke behandeling in situaties van vrijheidsberoving.⁹⁶ Het normaliseringsbeginsel is ingeschreven in deze versie. Het detentieregime moet streven naar het minimaliseren van de verschillen tussen het gevangenisleven en het leven in de vrije samenleving.⁹⁷ Vernieuwend op vlak van gevangenisarbeid is dat de belangen van de gedetineerden en hun beroepsopleiding niet ondergeschikt mogen zijn aan het financiële voordeel van gevangenisarbeid voor de gevangenis.⁹⁸ Daarbij moet de organisatie en de werkmethoden in de gevangenis zoveel mogelijk overeenstemmen met deze van gelijkaardig werk buiten de gevangenis. Dit is de beste manier om gedetineerden voor te bereiden op de re-integratie in de samenleving na hun vrijlating.⁹⁹

⁹³93 Art. 74 (1) Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

⁹⁴ Art. 76 (1) Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

⁹⁵ Art. 89 Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

⁹⁶ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 339 – 364.

⁹⁷ Art. 5 van de Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 [on the report of the Third Committee (A/70/490)] 70/175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).

⁹⁸ Art. 99 (2) Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 [on the report of the Third Committee (A/70/490)] 70/175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).

⁹⁹ Art. 99 (1) Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 [on the report of the Third Committee (A/70/490)] 70/175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).

3.2. Internationale Arbeidsorganisatie

56. De Internationale Arbeidsorganisatie (*verder: IAO*) is een gespecialiseerde organisatie van de VN.¹⁰⁰ De IAO besteedt, sinds haar oprichting, veel aandacht aan het recht op arbeid. Ze wordt beschouwd als de moederorganisatie van de sociaaleconomische grondrechten.¹⁰¹ In de verklaring van Philadelphia van 1944 werd uitdrukkelijk bevestigd dat het promoten van arbeid en goede arbeidsomstandigheden tot de opdrachten van de IAO behoort.¹⁰² De verdragen en aanbevelingen van de IAO bevatten minimumstandaarden en doelstellingen op basis waarvan verdragsstaten waardig werk minstens moeten uitbouwen.¹⁰³ In de Verklaring van 1998 bevestigt de IAO dat ze werd opgericht met de overtuiging dat sociale vooruitgang essentieel is voor universele en duurzame vrede.¹⁰⁴ De lidstaten moeten de fundamentele beginselen die voortvloeien uit de verdragen van de IAO eerbiedigen en omzetten zelfs indien ze de verdragen niet bekrachtigd hebben. Dit was baanbrekend.¹⁰⁵

57. In haar conventie nr. 100 benadrukt de IAO dat iedere lidstaat moet pogen om ervoor te zorgen dat iedere werknemer een gelijke verloning krijgt voor gelijk werk.¹⁰⁶ Een verschillende verloning is toegelaten indien hier een objectieve motivering voor bestaat.¹⁰⁷ Een ander belangrijke verklaring is die van 18 juni 1998 van fundamentele beginselen en rechten op het werk. De doelstelling van deze verklaring is om het respect voor basisarbeidsrechten te beschermen en te promoten. Hierin worden vier fundamentele arbeidsnormen aangehaald, namelijk: 1. de vrijheid van vereniging en de erkenning van het recht op collectief onderhandelen; 2. de afschaffing van alle vormen van gedwongen of verplichte arbeid; 3. de

¹⁰⁰ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht - Deel 1*, Brugge, die Keure/ la Charte, 2017, 93-125.

¹⁰¹ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, 171-196.

¹⁰² Art. 3, a-e Verklaring van Philadelphia van de IAO 1944.

¹⁰³ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, 171-196.

¹⁰⁴ Verklaring van 18 juni 1998 van de IAO omtrent de fundamentele beginselen en rechten op het werk en zijn opvolging.

¹⁰⁵ C. DENEVE, "Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak" in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, 171-196.

¹⁰⁶ Art. 2 van Conventie nr. 100 van 29 juni 1951 van de Internationale Arbeidsorganisatie omtrent eerlijke verloning.

¹⁰⁷ Art. 3.3 van Conventie nr. 100 van 29 juni 1951 van de Internationale Arbeidsorganisatie omtrent eerlijke verloning.

afschaffing van iedere vorm van kinderarbeid; 4. de afschaffing van discriminatie op vlak van arbeid.¹⁰⁸

58. In de jaren 2000 schonk de IAO opnieuw veel aandacht aan de sociale rechten. Voornamelijk door de snel veranderende samenleving op technologisch, sociaal, demografisch en economisch vlak. Door deze ontwikkelingen zijn er nieuwe noden en onzekerheden ontstaan.¹⁰⁹ De IAO bevestigt in haar verklaring van 2008 dat ze streeft naar een bevordering van de sociale vooruitgang en rechtvaardigheid. In deze verklaring worden vier strategische doelstellingen gegeven die elk een even groot belang hebben. Het uitgangspunt van deze doelstellingen is “waardig werk”. Daarnaast wordt ook aangegeven welke methodes en instrumenten er gebruikt moeten worden om deze doelstellingen daadwerkelijk en op een geïntegreerde wijze uit te voeren.¹¹⁰

3.3. Raad van Europa

59. De Raad van Europa werd opgericht in 1949 na Wereldoorlog II. Ze heeft als doel om een grotere eenheid te bevorderen tussen zijn leden om hun gemeenschappelijke idealen en beginselen te beschermen, te verwezenlijken en de sociale vooruitgang te bevorderen.¹¹¹

3.3.1. Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

60. Het EVRM biedt een belangrijke waarborg voor het respecteren van mensenrechten. Dit komt door de oprichting van het supranationale gerechtshof, het EHRM. De waarborgen die voortvloeien uit het EVRM gelden voor iedereen.¹¹² Toch is het niet uitgesloten om beperkingen in te voeren op deze normen.¹¹³

¹⁰⁸ Art. 2 Verklaring van 18 juni 1998 van de IAO omtrent de fundamentele beginselen en rechten op het werk en zijn opvolging.

¹⁰⁹ International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, 7 – 19.

¹¹⁰ Art. I, A Verklaring van de IAO betreffende de sociale rechtvaardigheid voor een billijke mondialisering goedgekeurd door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar zevenennegentigste zitting op 10 juni 2008 in Genève.

¹¹¹ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht - Deel 1*, Brugge, die Keure/ la Charte, 2017, 93-125.

¹¹² Art. 1 EVRM

¹¹³ V. EECKHAUDT, *Penitentiair Tucht recht En Internationale Detentiestandaarden: Naleving in België En Frankrijk*, Vol. 54, Antwerpen, Maklu, 2017, p. 51 – 63.

61. Artikel 4, §2 en §3 van het EVRM verbiedt de dwangarbeid. Dit artikel heeft reeds een belangrijke rol gespeeld voor het EHRM omtrent gevangenisarbeid. Vermits er geen definitie wordt gegeven van dwangarbeid, wordt dit begrip ingevuld aan de hand van rechtspraak van het EHRM. Om te kunnen spreken over dwangarbeid of verplichte arbeid moet er fysieke of mentale dwang aanwezig zijn. Daarbij mag er geen verwijzing zijn naar een wettelijke verplichting of dwang. Er moet arbeid uitgevoerd worden onder de dreiging van een sanctie waarbij deze arbeid niet vrijwillig wordt gepresteerd door de betrokkene.¹¹⁴ Het Hof oordeelde dat er ook geen sprake is van dwangarbeid indien de invrijheidstelling van een gedetineerde afhankelijk wordt gesteld van de opbrengst van zijn verplichte gevangenisarbeid omdat de uitvoering van arbeid niet ongebruikelijk is in de gevangeniscontext waarbij de doelstelling is om de re-integratie te bevorderen.¹¹⁵ In een ander arrest oordeelt het Hof op dezelfde manier, namelijk dat het niet ongebruikelijk is om gedetineerden aan het werk te zetten en dat dit de gebruikelijke grenzen niet overschrijdt omdat deze arbeid de re-integratie tot doelstelling heeft en gebaseerd is op een algemene standaard.¹¹⁶ In een recent arrest over gevangenisarbeid als eventuele dwangarbeid volgt het Hof de argumentatie van de Zwitserse overheid. Namelijk, dat deze arbeid tot doel heeft om de detentieschade te beperken. Dit wordt samen gelezen met een artikel uit het Zwitserse strafwetboek.¹¹⁷ Dit artikel bepaalt dat het werk voor de gedetineerden moet voldoen aan hun capaciteiten en mogelijkheden. In dit specifieke geval bestaat er duidelijke, nationale wetgeving omtrent de gevangenisarbeid.¹¹⁸

62. In het arrest *Stummer t. Oostenrijk* rees de vraag of een gedetineerde die heel zijn leven in de gevangenis heeft gewerkt uit het reguliere pensioensysteem kan worden gesloten. Volgens het EHRM is dit mogelijk omdat gevangenisarbeid niet te vergelijken is met reguliere arbeid. Het Hof interpreteert gevangenisarbeid als werk dat de re-integratie en resocialisatie van gedetineerden tot doel heeft. Hierdoor verschilt gevangenisarbeid van arbeid in de vrije samenleving. Het Hof wijst erop dat de werkuren, de arbeidsvergoeding en het gedeeltelijk gebruik van deze vergoeding om te voorzien in onderhoud de specifieke gevangeniscontext weerspiegelt. Hieruit concludeert het Hof dat de werksituatie van gedetineerden en reguliere werknemers ver van elkaar verwijderd ligt.¹¹⁹ Een ander belangrijk argument is dat het

¹¹⁴ EHRM 23 november 1983, nr. 8919/80, Van Der Mussele/België, www.echr.coe.int, ov. 34.

¹¹⁵ EHRM 24 juni 1982, nr. 7906/77, Van Droogenbroeck/België, www.echr.coe.int, ov. 25 en 59.

¹¹⁶ EHRM 18 juni 1971, nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, De Wilde, Ooms en Versyp/België, www.echr.coe.int, ov. 89-90.

¹¹⁷ Art. 81 le code pénal Suisse du 21 décembre 1937.

¹¹⁸ EHRM 9 februari 2016, nr. 10109/14, Meier/Zwitserland, www.echr.coe.int.

¹¹⁹ EHRM 7 juli 2011, nr. 37452/02, Stummer/Oostenrijk, www.echr.coe.int, ov. 93.

economisch welzijn en de consistentie van het pensioensysteem belangrijk is. Dit kan verstoord worden indien gedetineerden deel uitmaken van het systeem.¹²⁰

63. Daarnaast heeft het Hof al enkele uitspraken gedaan omtrent de gebrekkige vergoeding die gedetineerden krijgen voor de arbeid gepresteerd in detentie. Ook in deze situatie wordt artikel 4 van het EVRM ingeroepen.¹²¹ De Commissie heeft geoordeeld dat artikel 4 van het EVRM staten er niet toe verplicht een vergoeding te betalen aan gedetineerden voor de arbeid uitgevoerd tijdens de detentie.¹²² Het EHRM heeft bepaald dat deze billijke vergoeding niet noodzakelijk de vorm van een betaling moet aannemen, maar ook mag bestaan uit een andere soort tegemoetkoming.¹²³

3.3.2. Europees Sociale Handvest

64. Met betrekking tot het ESH bestaat nog discussie over de juridische aanspraak voor individuen. Het Herzene Europees Sociaal Handvest (*verder*: HESH) zou enkel een gedragscode zijn. De nationale rechtbanken zouden geen bevoegdheid hebben om eraan te toetsen. Daarnaast zou het HESH geen rechtstreekse werking kunnen hebben door de vage en algemene bewoording. Een omzetting naar het nationale recht is noodzakelijk om afdwingbaar te zijn voor de rechtbanken. Hieromtrent bestaat discussie, mede omdat enkele artikelen met een meer directe stijl wel als rechtstreeks toepasselijk worden beschouwd, zoals artikel 6.4 HESH.¹²⁴ In het HESH wordt arbeid beschouwd als een grondrecht.¹²⁵

3.3.3. Europese gevangenisregels

65. De Europese Gevangenisregels zijn uitgewerkt door het Comité voor Ministers van de Raad van Europa. Dit is een internationale aanbeveling. De Europese Gevangenisregels bevatten verplichtingen ten aanzien van gevangenisdirecties en kennen minimumrechten voor gedetineerden toe. Aangezien dit slechts een aanbeveling is, zijn deze rechten niet afdwingbaar.

¹²⁰ EHRM 7 juli 2011, nr. 37452/02, Stummer/Oostenrijk, RW 2013-14, 118 – 119.

¹²¹ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 365 - 423.

¹²² Commissie 6 april 1968, nr. 3134/67, 3172/67, 3188/67, 3189/67, 3190/67, 3191/67, 3192/67, 3193/67, 3194/67, 3195/67, 3196/67, 3197/67, 3198/67, 3199/67, 3200/67, 3201/67, 3202/67, 3203/67, 3204/67, 3205/67, 3206/67, 22 gedetineerden/Duitsland, www.echr.coe.int.

¹²³ EHRM 12 maart 2013, nr. 15303/10, Floroiu/Roemenië, www.echr.coe.int, ov. 35-36.

¹²⁴ C. ENGELS, F. HENDRICKX, S. DE GROOF, J. GOYVAERTS, P. PECINOVSKY, K. REYNIERS en P. VAN DEN BERGH, *Arbeidsrecht - Deel 1*, Brugge, die Keure/ la Charte, 2017, 93-125.

¹²⁵ Art. 1 – 5 Herzene Europees Sociaal Handvest van 3 mei 1996.

Ze behoren tot de *soft law* categorie en hebben niet dezelfde rechtskracht als verdragen. Hierbij heeft de overheid de keuze of deze regels al dan niet worden toegepast in de nationale rechtsorde. Deze aanbeveling bevat het normaliseringsprincipe.¹²⁶ Het uitgangspunt van dit principe is dat het leven in de gevangenis zoveel mogelijk in overeenstemming is gebracht met het leven in de vrije samenleving.¹²⁷ Het is daarbij belangrijk dat er geen kunstmatige gevangenscultuur ontstaat. In de gevangenis moet leren, werken, wonen en vrijetijdsbesteding zoveel mogelijk verlopen zoals het leven buiten de muren. Het betreft wel enkel de positieve aspecten van het leven buiten de muren.¹²⁸

66. De Europese Gevangenisregels bevatten ook bepalingen die specifiek te maken hebben met arbeid. Een belangrijke bepaling is dat arbeid nooit als een straf mag worden gebruikt. Daarbij is het belangrijk dat gedetineerden een billijke vergoeding krijgen voor het geleverde werk. Natuurlijk is het moeilijk uit te maken wat een billijke vergoeding is.¹²⁹

67. Het EHRM verwijst in enkele van haar arresten naar de regels uit de Europese Gevangenisregels.¹³⁰ Er werd nog niet verwezen door het Hof naar de bepalingen omtrent gevangenisarbeid.

3.4. Europese Unie

68. In 1989 ontstond het Gemeenschapshandvest van de Sociale Grondrechten van de werkenden in de Europese Unie. Dit Handvest was belangrijk in het kader van de politieke wil om sociale bevoegdheden te creëren.¹³¹ Het was niet bindend, maar zorgde wel voor een versnelde uitwerking van het Europese arbeidsrecht. De doelstelling was om te zorgen voor sociale verbeteringen, onder andere door sociale bescherming en betere arbeidsvoorwaarden.¹³²

¹²⁶ Art. 5 van de Europese Gevangenisregels van 11 januari 2006.

¹²⁷ H. DE VOS, *Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginzel*, Panopticon 2017, 179 – 193.

¹²⁸ G. DE JONGE, “De Europese gevangenisregels herzien. Nu nog een verdrag om ze rechtskracht te geven”, *Fatik* 2006, afl. 110, 15-22.

¹²⁹ Art. 26.10 van de Europese Gevangenisregels van 11 januari 2006.

¹³⁰ Vb. EHRM 11 april 2006, nr. 19324/02, Léger t. Frankrijk, www.echr.coe.int, ov. 44. ; EHRM 3 juli 2006, nr. 59450/00, Ramirez Sanchez t. Frankrijk, www.echr.coe.int, ov. 130.

¹³¹ F. HENDRICKX, “De invloed van het Europese unierecht op het Belgische arbeidsrecht: bron van vooruitgang (of bron van ergernis)?” in F. DORSSEMONT e.a. (eds.), *Aux sources du droit social: en hommage à Micheline Jamoulle / Sociaal recht, over bronnen en herbronnen: als eerbetoon aan Micheline Jamoulle*, Brugge, die Keure / la Chartre, 2017, 333-354 (p. 582)

¹³² C. DENEVE, “Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak” in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsels, Intersentia, 2010, 171-196.

In 1991 werd het “Sociale Hoofdstuk” ingevoerd in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (verder: VWEU).¹³³ Dit wijst op een sociaal aanvaardbare integratie.¹³⁴

3.4.1. Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie

69. Het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie is ontstaan in 2000. Dit is de meest uitgebreide en gevarieerde tekst van grondrechten waar zowel de burgerlijke en politieke als de sociaaleconomische grondrechten in vervat liggen. Het Handvest is opnieuw niet juridisch bindend, maar houdt wel fundamentele rechten in. In 2007 wordt artikel 6 van het Verdrag van de Europese Unie (verder: VEU) aangepast.¹³⁵ Het VEU stelt dat de grondrechten uit het EVRM door dit Verdrag worden gewaarborgd.¹³⁶ Daarbij erkent het verdrag dat het EU-handvest, met betrekking tot de Grondrechten, dezelfde juridische waarde heeft als de verdragen zelf.¹³⁷ Het Handvest heeft wel enkel toepassing op handelingen van de instellingen van de Unie en op de lidstaten wanneer zij het Unierecht ten uitvoer brengen. Er is hierbij geen uitbreiding van de bevoegdheid van de Unie. Art. 52 § 3 van het Handvest verwijst ook naar het EVRM en stelt dat aan de rechten in het handvest, die corresponderen met die uit het EVRM, dezelfde inhoud en reikwijdte worden toegekend als door het EVRM. Artikel 51 § 5 van het Handvest stelt dat de beginselen uitvoeringshandelingen vereisen. Het kent in beginsel geen subjectieve rechten toe die als dusdanig kunnen worden ingeroepen. Voor de toepassing ervan is steeds de omweg nodig via een bestaande norm in het Unierecht of de omzetting ervan in het nationale recht.¹³⁸

70. Het Handvest heeft rechtskracht sinds 2009 door het Verdrag van Lissabon. Het bestaat uit algemene rechtsbeginselen en is een onderdeel van het primaire recht van de Europese Unie. Een grote verschil met het EVRM en meteen ook de grootste beperking van het handvest is dat het niet kan worden ingeroepen door EU-burgers. Het toepassingsgebied is beperkt tot de EU-instellingen en de EU-lidstaten bij het implementeren van het EU-recht.¹³⁹ Het is mogelijk om

¹³³ Art. 151 e.v. VWEU

¹³⁴ F. HENDRICKX, “De invloed van het Europese unierecht op het Belgische arbeidsrecht: bron van vooruitgang (of bron van ergernis)?” in F. DORSSEMONT en DUMONT, D. (eds.), *Aux sources du droit social: en hommage à Micheline Jamoulle / Sociaal recht, over bronnen en herbronnen: als eerbetoon aan Micheline Jamoulle*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 333-354.

¹³⁵ C. DENEVE, “Ontwikkelingen op het internationale en Europese vlak” in M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, 171-196.

¹³⁶ Art. 6 §3 VEU

¹³⁷ Art. 6 §1 VEU

¹³⁸ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

¹³⁹ V. EECKHAUDT, *Penitentiair Tucht recht En Internationale Detentiestandaarden : Naleving in België En Frankrijk*, Vol. 54, Antwerpen, Maklu, 2017, p. 51 – 63.

de uitoefening van de rechten en plichten die in het Handvest vervat liggen te beperken. Deze beperkingen zijn enkel mogelijk indien ze noodzakelijk zijn en voldoen aan de doelstellingen van algemeen belang of aan de eisen van de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. Daarnaast moeten ze ook een wettelijke grondslag kennen en de inhoud ervan moet worden geëerbiedigd.¹⁴⁰ Het Handvest zorgt voor een versterking van de beginselen uit het EVRM en niet voor een aanvulling ervan.

3.4.2. Resolutie Europees Parlement

71. In de resolutie omtrent penitentiaire systemen en omstandigheden in detentie geeft het Europees Parlement een aanbeveling over gevangenisarbeid. Het verrichten van werk door gedetineerden mag geen vorm van straf zijn. Hierbij moet misbruik worden vermeden. De aangeboden arbeid moet een meerwaarde zijn voor gedetineerden waarbij in de uitvoering moderne managementsystemen en productieprocessen worden toegepast. Een belangrijke benadrukking in deze resolutie is die van de verloning van gevangenisarbeid. Het Europees Parlement vraagt uitdrukkelijk om gedetineerden beter te betalen voor de uitgevoerde arbeid.¹⁴¹

3.5. Besluit

72. De instrumenten die betrekking hebben op de vrije samenleving hebben een hoge beschermingsgraad. Het invoeren van beperkingen door een lidstaat is niet verboden, maar moet wel voldoen aan enkele voorwaarden. Toch is het belangrijk om op te merken dat de artikels van de internationale verdragen meestal verwijzen naar arbeiders. Strikt genomen worden gedetineerden niet gezien als werknemers. Het is dan ook belangrijk om na te gaan wat het personele toepassingsgebied per artikel is.¹⁴²

73. De instrumenten met betrekking tot detentie voorzien in een hoge bescherming voor gedetineerden op vlak van arbeid. Er wordt benadrukt dat de omstandigheden van gevangenisarbeid moeten overeenstemmen met de arbeid in de vrije samenleving en er nood is aan een billijke verloning voor de uitvoering van arbeid in detentie. Deze regels kunnen niet rechtstreeks worden afgedwongen. Gedetineerden hebben hierdoor niet de mogelijkheid om zich rechtsreeks te beroepen op deze regels. Het dient wel als een belangrijke basis om de

¹⁴⁰ Art. 52.1 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie van 26 oktober 2012.

¹⁴¹ Art. 65 van de Resolutie van het Europees Parlement van 5 oktober 2017 over penitentiaire systemen en de omstandigheden in de gevangenis (2015/2062(INI)).

¹⁴² K. NEVENS, "Penitentiaire arbeid: dringt het arbeidsrecht de gevangenis binnen?", *TSR* 2007, 231 – 302.

standaarden op internationaal niveau omtrent arbeid te leren kennen. Er wordt aanbevolen aan lidstaten om te voorzien in een hoge bescherming op vlak van gevangenisarbeid.

4. Arbeid op nationaal niveau

4.1. Inleiding

74. De doelstelling van sociale wetgeving is de bescherming van de belangen van werknemers en het bevorderen van hun welzijn. In de verhouding met de werkgever, is de werknemer de zwakkere partij. Ze moet beschermd worden tegen willekeur of misbruik door de werkgever.

75. In het kader van deze masterproef ligt de focus op het individuele arbeidsrecht, namelijk de verhouding tussen werkgever en werknemer, en niet op het collectieve arbeidsrecht. Het individuele arbeidsrecht is dwingend voor de werkgever. Er kan niet van worden afgeweken ten nadele van de werknemer, zijn rechten kunnen niet worden verminderd en zijn verplichtingen kunnen niet worden verzwaaard. In het arbeidsrecht wordt er een verschil gemaakt tussen werknemers, bedienden, handelsvertegenwoordigers, dienstboden en studenten.¹⁴³ In het kader van deze masterproef wordt het statuut van de werknemers besproken.

76. In dit deel worden de standaarden onderzocht die gelden op nationaal niveau met betrekking tot arbeid. Hierbij komen zowel de normen aan bod die van toepassing zijn in de vrije samenleving als in detentie. In eerste instantie wordt uiteengezet welke arbeid er onder een arbeidsovereenkomst valt in de vrije samenleving. In het evaluatiedeel wordt getoetst of gevangenisarbeid onder een arbeidsovereenkomst zou kunnen plaatsvinden. De verschillende bestanddelen van een arbeidsovereenkomst worden besproken en de kwalificatie van de arbeidsrelatie. Daarna komt de vrijwilligersovereenkomst aan bod. Ook aan deze overeenkomst zal in het evaluatiedeel getoetst worden. Na de analyse van de regelgeving voor de vrije werknemers, wordt het toetsingskader specifiek voor gevangenisarbeid uiteengezet. In eerste instantie wordt het ontwerp van de Commissie Dupont onderzocht. Daarna komt de Basiswet

¹⁴³ B. DE GROOTE, D. BRULOOT en R. DE CORTE, *Privaatrecht in hoofdlijnen volume 2, 13de ed.*, Morsel, Intersentia, 2017, 471 – 478.

aan bod. Dit dient ook als toetsingskader voor de evaluatie in het laatste hoofdstuk. Als laatste volgt een analyse van de geldende regeling voor penitentiaire arbeid.

4.2. De arbeidsovereenkomst

77. De arbeidsovereenkomst wordt voornamelijk geregeld in de arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 (*verder: AOW*). Deze wet zorgt voor een dwingende bescherming. De partijen moeten de regels toepassen.¹⁴⁴

Er zijn vier essentiële bestanddelen aan een arbeidsovereenkomst, namelijk 1. een overeenkomst 2. de arbeid, 3. het loon, 4. gezag. Er is slechts sprake van een arbeidsovereenkomst indien deze vier elementen aanwezig zijn.¹⁴⁵

4.2.1. Vier essentiële bestanddelen

4.2.1.1. Overeenkomst

Toepassingsgebied

78. De wet is van toepassing op alle werklieden, bedienden, handelsvertegenwoordigers en dienstboden. Daarbij is ze zowel van toepassing op werknemers tewerkgesteld in de privésector als in de publieke sector indien ze niet zijn aangesteld als statutair.¹⁴⁶

79. De Koning kan de toepassing van de RSZ-wet uit breiden naar personen die niet door een arbeidsovereenkomst zijn verbonden. Dit kan indien ze tegen loon arbeidsprestaties verrichten onder het gezag van een ander of die arbeid verrichten in gelijkwaardige voorwaarden als onder een arbeidsovereenkomst. Het gaat over personen die zich sociaaleconomisch in een zelfde toestand bevinden als werknemers, maar juridisch gezien niet gebonden kunnen worden door een arbeidsovereenkomst door het ontbreken van één van de voorwaarden.¹⁴⁷

Geldigheidsvereisten

¹⁴⁴ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁴⁵ Art. 2 en 3 wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁴⁶ Art. 1, 2e lid wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁴⁷ Arbh. Antwerpen (afd. Hasselt) (9^e K.) 8 januari 2014, RW 2015-16, 868.

80. De arbeidsovereenkomst kan zowel mondeling als schriftelijk tot stand komen. Er zijn vier voorwaarden waaraan voldaan moet zijn om te kunnen spreken over een geldige overeenkomst. Ten eerste de toestemming van iedere partij. Ten tweede haar bekwaamheid om contracten aan te gaan. Ten derde een bepaald voorwerp als inhoud van de verbintenis. Ten vierde een geoorloofde oorzaak van verbintenis.¹⁴⁸ Indien aan één van deze voorwaarden niet voldaan is, zal de overeenkomst nietig zijn.

81. De wederzijdse toestemming door de partijen komt tot stand door de wilsovereenstemming van beide partijen. Dit kan aangetast worden door wilsgebreken, bedrog, dwaling en geweld.¹⁴⁹ Daarnaast moet er een geoorloofd voorwerp en oorzaak zijn om tot een geldige verbintenis te komen. Het voorwerp moet zeker en bepaald zijn.¹⁵⁰ In het kader van de arbeidsovereenkomst is dit het verrichten van arbeid, betalen van een loon en ter beschikkingstellen van tewerkstelling. Het voorwerp moet ook mogelijk en geoorloofd zijn. Het mag niet in strijd zijn met de openbare orde of de goede zeden.¹⁵¹ De oorzaak is de reden waarom de arbeidsovereenkomst werd gesloten. Het doel van de arbeidsovereenkomst is het verkrijgen van werk voor de werknemer en de arbeidsprestaties voor de werkgever.¹⁵²

Vormvereisten

82. De AOW voorziet niet in vormvereisten. Een arbeidsovereenkomst kan gesloten worden door een loutere wilsovereenstemming. Ze kan zowel schriftelijk als mondeling worden gesloten. In sommige gevallen bestaat er een verplichting voor het opstellen van een schriftelijke overeenkomst, namelijk voor de tewerkstelling van studenten, de arbeidsovereenkomsten voor een bepaalde tijd of voor een duidelijk omschreven werk, deeltijdse arbeid, tewerkstelling van huisarbeiders, de vervangingsovereenkomst, industriële leercontract en bepaalde specifieke tewerkstellingsvormen.¹⁵³ Bij een mondelinge arbeidsovereenkomst kan het bewijs van de overeenkomst worden geleverd door alle bewijsmiddelen.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Art. 1108 Burgerlijk Wetboek.

¹⁴⁹ Art. 1109 Burgerlijk Wetboek

¹⁵⁰ Art. 1128 en 1129 Burgerlijk Wetboek

¹⁵¹ Art. 1131 Burgerlijk Wetboek

¹⁵² D. HEYLEN en I. VERREY, *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 17-70.

¹⁵³ D. HEYLEN en I. VERREY, *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 17-70.

¹⁵⁴ Art. 12 wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

Soorten arbeidsovereenkomsten

83. Er zijn verschillende soorten arbeidsovereenkomsten. In het kader van deze masterproef wordt enkel het verschil van overeenkomst afhankelijk van de duur uiteengezet. Er zijn arbeidsovereenkomsten van onbepaalde duur, de looptijd en de omvang van het werk zijn niet op voorhand bepaald.¹⁵⁵ De partijen kunnen, ook bij een overeenkomst van onbepaalde duur, voorzien in een vaste termijn.¹⁵⁶ Een arbeidsovereenkomst kan wel nooit voor het leven zijn gesloten. Daarnaast zijn er arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur.¹⁵⁷ De partijen verbinden zich om voor een bepaalde tijd verplichtingen uit te voeren. De tijd van de overeenkomst moet vast en zeker zijn. Hiervoor geldt wel de vormvereiste van een geschrift. Indien er geen schriftelijke overeenkomst is, gelden de voorwaarden van een overeenkomst gesloten voor onbepaalde duur.¹⁵⁸

Kwalificatie

84. De kwalificatie van een arbeidsovereenkomst is in principe afhankelijk van de concrete elementen of aanwijzingen die wijzen op gezag. Hieromtrent kunnen discussies ontstaan. Het is aan de rechter om te oordelen over de feiten. Daarbij moet hij vertrekken vanuit de kwalificatie die partijen hebben gegeven aan de overeenkomst. De rechter moet deze kwalificatie volgen indien er geen elementen worden aangevoerd die onverenigbaar zijn met de door de partijen gekozen kwalificatie. Indien er wel onverenigbare elementen zijn met de gegeven kwalificatie, dan moet de rechter ze wijzigen.¹⁵⁹

85. Zoals reeds aangehaald, zijn de regels omtrent de arbeidsovereenkomst van dwingend recht. Partijen kunnen er niet van afwijken door de arbeidsovereenkomst anders te kwalificeren. Indien er twijfel bestaat omtrent de kwalificatie en het bestaan van een gezagsverhouding, moet de rechter rekening houden met de feitelijke omstandigheden. Op basis daarvan kan de rechter oordelen of er in werkelijkheid een gezagsverhouding bestaat tussen de partijen. Indien er tegen de kwalificatie van de partijen geen bewijs is van het bestaan van een gezagsrelatie, kan de gegeven kwalificatie blijven bestaan indien de feiten hiermee niet onverenigbaar zijn. Daarbij

¹⁵⁵ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁵⁶ Cass. 6 april 1998, Ar. S.97.0070.F, *Arr.Cass.* 1998, 420.

¹⁵⁷ Art. 7 wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁵⁸ Art. 9, 1^e en 2^e lid wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁵⁹ F. VAN REMOORTELE, "De kwalificatie van de overeenkomst door partijen en de beoordelingsmarge van de precies motiverende feitenrechter", *TBBR* 2005, 276-277.

geldt dat de partij die beweert dat er sprake is van een arbeidsovereenkomst, het bewijs ervan moet leveren.¹⁶⁰ De rechter kan de benaming die partijen hebben gegeven aan hun overeenkomst niet veranderen als de gegeven benaming niet kan worden uitgesloten op basis van de te beoordelen gegevens.¹⁶¹

86. In een recent arrest oordeelt het Hof van Cassatie dat de partijen vrij zijn om de aard van hun arbeidsrelatie te kiezen, maar dat de effectieve uitvoering van de overeenkomst moet overeenstemmen met de keuze. De kwalificatie die uit de feitelijke uitoefening blijkt, krijgt voorrang indien dit de kwalificatie die de partijen zelf hebben gegeven uitsluit. Daarbij volstaat de titel van de overeenkomst niet om de arbeidsrelatie te kwalificeren, maar de rechter mag dit in aanmerking nemen met andere criteria om te oordelen over de juiste aard van de arbeidsrelatie.¹⁶²

4.2.1.2. Arbeid

87. Elke soort arbeid kan onder een arbeidsovereenkomst vallen. Afhankelijk van de aard, zal een andere soort arbeidsovereenkomst nodig zijn (*supra*).¹⁶³ In de wetgeving wordt nog steeds een onderscheid gemaakt tussen arbeiders en bedienden. Arbeiders verrichten handarbeid.¹⁶⁴ Bedienden verrichten hoofdarbeid.¹⁶⁵

4.2.1.3. Loon

88. Het begrip loon wordt ruim ingevuld. Het is onbelangrijk hoe de bezoldiging wordt omschreven in de overeenkomst.¹⁶⁶ De enige vereiste is dat het loon bepaalbaar is. Het is voldoende dat er een akkoord is over de betaling van een loon zonder dat de omvang van het loon bepaald moet zijn, vermits het minimumloon dan als het overeengekomen loon wordt beschouwd.¹⁶⁷ Het minimumloon wordt in België bepaald in de collectieve

¹⁶⁰ Cass. 3 mei 2004, RW 2004-2005, 1220, noot: K. NEVENS.

¹⁶¹ Cass. 23 december 2002, AR. S.01.0169.F, www.juridat.be; Cass. 28 april 2003, AR S.01.0184.F, www.juridat.be.

¹⁶² Cass. 2 februari 2016, RW 2016-17, 189.

¹⁶³ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁶⁴ Art. 2 wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁶⁵ Art. 3 wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.

¹⁶⁶ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁶⁷ Cass. 22 november 2004, Ar. S.04.0090.N, Arr.Cass. 2004, 1882.

arbeidsovereenkomsten (*verder*: cao). Deze cao's bepalen het brutobedrag.¹⁶⁸ In 2019 is het minimumloon in België 1594 euro per maand.¹⁶⁹

89. De loonbeschermingswet is van toepassing op alle werknemers en werkgevers.¹⁷⁰ De personen die, anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, tegen loon arbeid verrichten onder het gezag van iemand anders, worden gelijkgesteld met werknemers.¹⁷¹ Het begrip loon wordt door deze wet in gevuld als het geld waarop de werknemer ten gevolge van zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever, de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft en de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer, ten gevolge van zijn dienstbetrekking, recht heeft ten laste van de werkgever.¹⁷²

90. Het Hof van Cassatie heeft in een arrest benadrukt dat arbeid gepresteerd tegen loon en verricht onder het gezag van een werkgever, als arbeid in de zin van de arbeidsovereenkomstenwet moet worden beschouwd. Het is daarbij onbelangrijk of het overeengekomen loon beperkt is en of die arbeid al dan niet verricht wordt als een vrijetijdsbesteding zonder het oogmerk een inkomen te verwerven. Het Hof benadrukt dat de oorzaak of beweegredenen die ten grondslag liggen van de prestatie geen noodzakelijk bestanddeel uitmaken van het begrip arbeid. Het volstaat dat de prestatie wordt verricht tegen een vergoeding en onder het gezag van een werkgever. Subjectieve beweegredenen moeten niet in rekening worden gebracht. Vrijwilligerswerk dat als vrijetijdsactiviteit wordt verricht en niet tot doel heeft het verwerven van een inkomen, kan als arbeid worden beschouwd in de zin van de AOW vanaf het ogenblik dat dit geschiedt tegen een vergoeding en onder het gezag van een werkgever. Het speelt daarbij geen rol of de arbeid, qua tijd en omvang, slechts een accessoir karakter heeft, en dat de toegekende vergoeding beperkt is in omvang.¹⁷³

4.2.1.4. Gezag

91. Tussen de werknemer en werkgever bestaat een gezagsverhouding. Het is voldoende dat de werkgever juridisch de mogelijkheid heeft om gezag uit te oefenen op de werknemer.

¹⁶⁸ <http://www.werk.belgie.be/defaultTab.aspx?id=39004> geraadpleegd op 13 mei 2019.

¹⁶⁹ <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190131-2> geraadpleegd op 13 mei 2019.

¹⁷⁰ Art. 1, eerste lid wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers.

¹⁷¹ Art. 1, tweede lid, 1° wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers.

¹⁷² Art. 2, eerste lid, wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers.

¹⁷³ Cass. 10 maart 2014, AR S.12.0103.N., *Arr.Cass.* 2014, 708.

Het is niet noodzakelijk dat er een effectieve uitoefening is. Het volstaat dat de ondergeschiktheid aanwezig is bij de materiële organisatie van het werk. Volledig vrije en zelfstandige uitvoering van het werk staat dit niet in de weg.¹⁷⁴ Werknemers kunnen beschikken over een grote autonomie. Het gezag van de werkgever zal dan eerder plaatsvinden bij de organisatie van de werkprestaties. De werkgever hoeft het gezag niet in eigen persoon uit te oefenen. Dit kan door een lasthebber of aangestelde van de werkgever. Er is enkel sprake van een juridische afhankelijkheid, namelijk het recht van de werkgever om bevelen te geven en controle uit te oefenen, en niet van een economische afhankelijkheid.¹⁷⁵

92. Het al dan niet aanwezig zijn van gezag in een arbeidsrelatie is een feitenkwestie. Dit wordt beoordeeld door de feitenrechter. De feitelijke beoordeling geschiedt traditioneel aan de hand van aanwijzingen, onder andere door de aanwezigheid van instructies en aanbevelingen en de controle van het werk.¹⁷⁶

93. Het Hof van Cassatie geeft enkele indicaties wanneer gezag aanwezig is. Indien een persoon zijn gezag in feite kan laten gelden op de handelingen van een ander, is er sprake van een gezagsverhouding.¹⁷⁷ Volgens het Hof moet er gekeken worden naar de criteria in de arbeidsrelatiewet om te besluiten of een gezagsrelatie al dan niet aanwezig is. Deze criteria zijn de vrijheid van organisatie van het werk, de mogelijkheid een hiërarchische controle op dat werk uit te oefenen en de al dan niet bestaande vrijheid van de organisatie van de werktijd.¹⁷⁸ In een recent arrest oordeelt het Hof dat indien de ene partij de mogelijkheid heeft om tuchtrechtelijke sancties op te leggen aan de andere partij, het opleggen van deze sancties niet inherent verbonden is met het beroep en door of krachtens de wet is opgelegd, dat er geen sprake kan zijn van een zelfstandige samenwerking. Het werkgeversgezag is inherent verbonden met de arbeidsovereenkomst en is, voor de werkgever, de grondslag voor het opleggen van tuchtsancties.¹⁷⁹

¹⁷⁴ D. HEYLEN en I. VERREYDT, *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 17-70.

¹⁷⁵ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁷⁶ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, 15-99.

¹⁷⁷ Cass. 4 februari 2013, Ar. S.11.0051.F, www.juridat.be.

¹⁷⁸ Cass. 26 maart 2013, Ar. P.12.0387.N, www.juridat.be.

¹⁷⁹ Cass. 10 oktober 2016, RW 2016-17, 1466.

94. In verband met de gezagsrelatie moet de arbeidsrelatiewet van 27 december 2006 zorgen voor meer rechtszekerheid. De bepalingen uit deze wet voorzien erin om de aard van de arbeidsrelatie te bepalen en te kwalificeren.¹⁸⁰

Een eerste belangrijk criterium is de vrijheid van organisatie en werktijd. Onder dit criterium vallen zowel inhoudelijke als organisatorische aspecten van het werk. Er is een arbeidsovereenkomst aanwezig indien er een verplichting is om zich te schikken naar een precieze en dwingende werktijdregeling. Het is voor de werknemer niet mogelijk om zelf te kiezen over verlof- en vakantiedagen, afwezigheden moeten verwittigd en verantwoord worden.¹⁸¹ Een tweede belangrijk criterium is de mogelijkheid om een hiërarchische controle uit te oefenen. Indien er sprake is van een hiërarchische controle, valt de relatie onder de arbeidsovereenkomst. Een hiërarchische controle gebeurt door de werkgever over de inzet van de werknemer zijn werk. Dit is niet gelijk aan een kwaliteitscontrole.¹⁸² Een derde criterium is de wil van partijen om al dan niet op zelfstandige basis te werken. Op dit criterium wordt niet verder ingegaan.¹⁸³

4.3. Vrijwilligerswerk

95. Vrijwilligerswerk is iedere activiteit die onbezoldigd en onverplicht wordt uitgevoerd.¹⁸⁴ De wet veronderstelt dat er actieve daden worden verricht, een louter lidmaatschap is onvoldoende. Daarbij staat de vrijwillige inzet van de betrokkene centraal. Er mag geen sprake zijn van dwang of een sanctie indien de prestatie niet wordt geleverd.¹⁸⁵ De betrokkene oefent de activiteit niet uit voor zichzelf, maar ten voordele van één of meer personen van een groep, organisatie of van de samenleving als geheel.¹⁸⁶ Hieruit kan worden afgeleid dat het vrijwilligerswerk onbaatzuchtig is.¹⁸⁷ Een derde vereiste is dat de activiteit wordt ingericht door een organisatie en niet in het kader van familie - of privé verband.¹⁸⁸ Een laatste vereiste is dat de activiteit niet mag worden gepresteerd voor dezelfde organisatie waardoor een persoon verbonden is door een arbeidsovereenkomst, een dienstencontract of een

¹⁸⁰ F. HENDRICKX, *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Chartre, 2017, 15-99.

¹⁸¹ D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 17-70.

¹⁸² D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 17-70.

¹⁸³ Artikel 331 Programmawet (I) van 27 december 2006, BS 28 december 2006.

¹⁸⁴ Art. 3, °1, a) Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁸⁵ D. SIMOENS, “De rechten van de vrijwilliger thans wettelijk bepaald”, RW 2006-07, 382-396.

¹⁸⁶ Art. 3, °1, b) Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁸⁷ D. SIMOENS, “De rechten van de vrijwilliger thans wettelijk bepaald”, RW 2006-07, 382-396.

¹⁸⁸ Art. 3, °1, c) Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

statutaire aanstelling.¹⁸⁹ Dit verbod geldt indien overeenkomst gesloten is met de organisator van het vrijwilligerswerk.¹⁹⁰

96. De vrijwilliger is een natuurlijk persoon die één van de hierboven omschreven activiteiten uitoefent.¹⁹¹

97. De organisatie van het vrijwilligerswerk wordt door de wet gedefinieerd als “elke feitelijke vereniging of private of publieke rechtspersoon zonder winstoogmerk die werkt met vrijwilligers, waarbij onder feitelijke vereniging wordt verstaan elke vereniging zonder rechtspersoonlijkheid van twee of meer personen die in onderling overleg een activiteit organiseren met het oog op de verwezenlijking van een onbaatzuchtige doelstelling, met uitsluiting van enige winstverdeling onder haar leden en bestuurders, en die een rechtstreekse controle uitoefenen op de werking van de vereniging.”¹⁹² Er wordt dus verondersteld dat vrijwilligerswerk wordt uitgeoefend in een georganiseerd verband, namelijk dat er een zekere werkingswijze gerespecteerd wordt, dat er instrumenten zijn ingevoerd om de acties te coördineren en dat er enig gezag wordt uitgeoefend door de organisatie. De organisatie streeft een niet winstgevend doel na.¹⁹³

98. Vrijwilligerswerk houdt in dat men een activiteit verricht zonder bezoldiging. De vrijwilligersovereenkomst is hierdoor geen arbeidsovereenkomst omdat het criterium loon ontbreekt.¹⁹⁴ De wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers zorgt voor de juridische omkadering van dit statuut. De mogelijkheid bestaat dat bepaalde kosten worden vergoed. Dit kan in de vorm van een forfaitaire kostenvergoeding of een reële kostenvergoeding. Indien er gebruik wordt gemaakt van een forfaitaire vergoeding, mag deze bepaalde grenzen niet overstijgen.¹⁹⁵ Deze grenzen liggen voor 2019 op 34,71 euro per dag en 1 388,40 euro per jaar.¹⁹⁶ Indien dit toch het geval is, kan de betrokkene niet als een vrijwilliger worden beschouwd.¹⁹⁷ Dit wil niet automatisch zeggen dat er dan sprake is van een

¹⁸⁹ Art. 3, °1, d) Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁹⁰ D. SIMOENS, “De rechten van de vrijwilliger thans wettelijk bepaald”, *RW* 2006-07, 382-396.

¹⁹¹ Art. 3, 2° Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁹² Art. 3, 3° Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁹³ R. MATTHIJSENS, “Wet betreffende de rechten van vrijwilligers” in D. DE LAETER, E. DE LEMBRE, R. MATTHIJSENS, S. RUYSSCHAERT, S. TUYTTEN, G. VANDEN ABEELE, M. VANDER LINDEN, C. VANHEE, *VZW in praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2013, 43.

¹⁹⁴ Arbh. Antwerpen (afd. Hasselt) (9° K.) 8 januari 2014, *RW* 2015-16, 868.

¹⁹⁵ Art. 10 Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

¹⁹⁶ M. DAVAGLE, “Volontaires: les montants forfaitaires 2019”, *BSJ* 2018, 14.

¹⁹⁷ Art. 11 Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.

arbeidsovereenkomst.¹⁹⁸ De kosten die terugbetaald worden kunnen geen voordeel verstrekken aan de vrijwilliger, maar heeft tot doel kosten te dekken die betaald zijn geweest door de vrijwilliger en normaal gedragen moeten worden door de organisatie. De vergoeding mag met andere woorden niet tot doel hebben om de vrijwilliger te verrijken of te bevoordelen.¹⁹⁹

4.4. Besluit

99. De AOW voorziet in een dwingende regeling. Dit heeft tot gevolg dat werknemers een zekere bescherming krijgen ten aanzien van de werkgever. De werkgever moet de regels van de AOW respecteren. Er mag niet van worden afgeweken in het nadeel van de werknemer. De AOW stelt geen vormvereisten. De vier geldigheidsvereisten voor een overeenkomst zijn ook hier van toepassing. Het loonbegrip wordt ruim ingevuld. De enige vereiste is dat het bepaalbaar is. Over de gezagsverhouding bestaat vaak betwisting. Het is voldoende dat de werkgever beschikt over een juridische mogelijkheid om gezag uit te oefenen op de werkgever.

De vrijwilligersovereenkomst verschilt van de arbeidsovereenkomst op het vlak van de bezoldiging. De prestaties worden verricht zonder dat er een loon tegenover staat. Personen worden financieel niet verrijkt.

De hierboven geanalyseerde mogelijkheden dienen als basis om in de evaluatie te toetsen aan gevangenisarbeid. In hoofdstuk drie wordt geëvalueerd of gevangenisarbeid voldoet aan de voorwaarden van een arbeidsovereenkomst. Hetzelfde wordt nagegaan voor de vrijwilligersovereenkomst.

5. Gevangenisarbeid

5.1. Inleiding

100. Gevangenisarbeid wordt gedefinieerd als de arbeid die georganiseerd wordt door de overheid en wordt uitgevoerd door gedetineerden ten voordele van de gevangenis of een private onderneming. Vroeger was artikel 30ter Sw. van toepassing. Dit artikel verplichtte

¹⁹⁸ Arbh. Antwerpen (afd. Hasselt) (9e K.) 8 januari 2014, *RW* 2015-16, 868. ; M. DAVAGLE, “Des ambulanciers volontaires considérés comme étant des travailleurs indépendants”, *BSJ* 2018, 6.

¹⁹⁹ R. MATTHIJSENS, “Wet betreffende de rechten van vrijwilligers” in D. DE LAETER, E. DE LEMBRE, R. MATTHIJSENS, S. RUYSSCHAERT, S. TUYTTEN, G. VANDEN ABEELE, M. VANDER LINDEN, C. VANHEE, *VZW in praktijk*, Mechelen, , Kluwer, 2013, 43.

gedetineerden om te werken tijdens de uitvoering van hun straf. Door dit verplichtende karakter was het niet mogelijk om gevangenisarbeid onder een arbeidsovereenkomst te laten resulteren.²⁰⁰ Dit artikel is opgeheven door de Basiswet waardoor de verplichting tot gevangenisarbeid niet meer bestaat.²⁰¹ De gevangenisarbeid wordt geregeld door het Koninklijk besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen (*verder*: KB 1965). In 2005 is de Basiswet tot stand gekomen. De doelstelling van deze wet is om een duidelijk juridisch kader te creëren omtrent de rechtspositie van gedetineerden. De wetgever wil met deze wet een einde maken aan de onderontwikkeling van de rechtspositie van gedetineerden en de invulling van de rechtspositie niet langer overlaten aan de uitvoerende macht.²⁰² De bepalingen die betrekking hebben op gevangenisarbeid zijn nog niet in werking getreden. Voor de regeling omtrent gevangenisarbeid moet nog steeds het KB 1965 worden toegepast.

101. Er wordt eerst een uiteenzetting gegeven over de Commissie Dupont. Deze commissie speelt een belangrijke rol in de uitwerking van het nieuwe wetgevende kader omtrent de interne en externe rechtspositie van gedetineerden. Daarna worden de relevante bepalingen uit de Basiswet besproken. Dit dient beide als toetsingskader voor de evaluatie. Als laatste wordt het geldende, wetgevende kader omtrent gevangenisarbeid geanalyseerd. Dit dient als basis om te evalueren in hoofdstuk drie.

5.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden

5.2.1. Commissie Dupont

102. De Commissie Dupont werkte het voorontwerp uit voor de Basiswet van 2005. De commissie verduidelijkt het pijnpunt omtrent de rechtspositie voor gedetineerden, namelijk het gebrek aan een duidelijk, wetgevend kader voor de rechten van gedetineerden. De bestaande regeling wordt ingevuld door de uitvoerende macht. De belangrijkste regelgeving over de

²⁰⁰ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *Les limitations au droit à la sécurité sociale des détenus: une double peine? / Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, die Keure / la Charte, 2010, 99-150.

²⁰¹ Art. 169 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²⁰² T. DAEMS, "Toeters Noch Bellen: Vijf Jaar Basiswet Gevangeniswezen En Rechtspositie Van Gedetineerden." *FATIK* 2010, 23–25.

strafuitvoering ligt vervat in Koninklijke Besluiten, Ministeriële besluiten en Ministeriële omzendbrieven. De doelstelling van de commissie is om daar met de Basiswet een einde aan te maken. Deze wet moet een duidelijk wetgevend kader invoeren voor de rechtspositie van gedetineerden. Dit is niet enkel belangrijk om rechtszekerheid te creëren voor gedetineerden omtrent hun rechten, maar evenzeer om te voldoen aan de internationale normen zoals vervat in het EVRM en IVBP. Voor het opstellen van de basisbeginselen werden dan ook de Europese Gevangenisregels en het EVRM in acht genomen.²⁰³

103. De rechtspositionele benadering van de gedetineerde in zijn hoedanigheid als rechtsburger staat in dit voorontwerp centraal. Deze benadering krijgt uitwerking door te focussen op de vermijdbare detentieschade in combinatie met het normaliseringsbeginsel. Detentieschade wordt gezien als schade die te wijten is aan de invulling van detentie. Gedetineerden worden gereduceerd naar één rol, namelijk de rol van gedetineerde. Hierdoor is het niet mogelijk om persoonlijke verantwoordelijkheden op te nemen, laat staan verantwoordelijkheden voor anderen, zoals het gezin. Daarnaast zorgt het juridische kader omtrent de rechten van gedetineerden ook voor detentieschade. De normen zijn voornamelijk omschreven in plichten van gedetineerden, maar over hun rechten bestaat geen duidelijkheid. Er is daarbij ook een vage grens tussen een recht of een gunst voor de gedetineerden. Door het ontbreken van een duidelijk omschreven rechtspositie, worden gedetineerden, ook op juridisch vlak, geconfronteerd met de uitsluiting van de samenleving. Hierdoor is het onmogelijk om de uitvoering van de vrijheidsstraf zinvol te maken in humane omstandigheden en met een herstelrechtelijk perspectief.²⁰⁴

104. De doelstelling van de Basiswet is dat bijkomende inbreuken op grondrechten die detentie met zich meebrengt, niet meer aanvaard zullen worden. Er wordt daarbij nadruk gelegd op het feit dat in een rechtsstaat beperkingen op grondrechten de uitzondering zijn. Beperkingen moeten wettelijk bepaald zijn en gelegitimeerd met betrekking tot hun noodzakelijkheid en functionaliteit. Daarbij moeten rechten van gedetineerden gezien worden als rechten en niet als

²⁰³ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St.* Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 441.

²⁰⁴ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St.* Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 441.

gunsten. Daarnaast stelt de vrijheidsberoving van de veroordelen geen einde aan hun rechtsburgerschap. Hierdoor kan vermijdbare detentieschade worden vermeden.²⁰⁵

105. De gevangenisarbeid is een belangrijke component in het herstelrechtelijk denken. De commissie stelt dat de verplichte arbeid niet bijdraagt aan de groei of het behoud van iemand zijn zelfrespect. In het voorontwerp wordt dan ook voorzien in een afschaffing van art. 30ter Sw. met betrekking tot de verplichte arbeid. Daarbij benadrukt de commissie dat deze afschaffing het mogelijk maakt om, op termijn, gevangenisarbeid te regelen door middel van een arbeidsovereenkomst. Dit komt het normaliseringsbeginsel ten goede. De Commissie pleit ook voor een eerlijke verloning van gevangenisarbeid. In het licht van de re-integratie en het herstel van de gedetineerden is dit noodzakelijk. In het voorontwerp wordt een artikel voorzien dat bepaald dat de verloning van gevangenisarbeid zoveel mogelijk moet overeenstemmen met de inkomsten van identiek werk in de vrije samenleving. Indien gedetineerden beschikken over een normaal inkomen is het mogelijk dat ze bijdragen moeten afstaan om te voorzien in het levensonderhoud. Momenteel is dit reeds een verplichting, maar dit is onverantwoord door het lage loon dat gedetineerden ontvangen voor de uitgevoerde arbeid.²⁰⁶

5.2.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden

106. Met het invoeren van de Basiswet opteerde de wetgever om duidelijkheid en rechtszekerheid te scheppen over de rechten van gedetineerden. De beoogde rechtszekerheid en duidelijkheid is er tot op heden niet gekomen. Dit komt door de wijzigingen die de Basiswet reeds heeft ondergaan en de gefaseerde inwerkingtreding.²⁰⁷ Een andere problematiek is dat de Koning beslist wanneer bepalingen uit deze wet in werking treden.²⁰⁸ Onder meer de bepalingen met betrekking tot de arbeid uitgevoerd in detentie zijn nog niet in werking getreden. Deze

²⁰⁵ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St. Kamer* 2000-01, nr. 1076/001, 441.

²⁰⁶ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St. Kamer* 2000-01, nr. 1076/001, 441.

²⁰⁷ T. DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES en T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.* 2014, 1 – 45.

²⁰⁸ Art. 180 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

artikelen spelen een belangrijke rol in de versterking van de rechtspositie van gedetineerden.²⁰⁹ De Basiswet schaft de verplichte arbeid in detentie wel reeds af.²¹⁰

107. Het normaliseringsbeginsel is een belangrijk principe in het huidige penitentiaire beleid. Gevangenisarbeid wordt gezien als een essentieel element om de algemene doelstellingen die de Basiswet heeft vooropgesteld te verwezenlijken. Dit is namelijk het voorkomen van vermijdbare detentieschade, re-integratie en herstel. De Basiswet voorziet enkel in een normalisering van het recht op arbeid, arbeidsomstandigheden en de arbeidstijd. De andere aspecten met betrekking tot arbeid zijn niet genormaliseerd.²¹¹

108. Doordat de bepalingen van de Basiswet met betrekking tot arbeid nog niet in werking zijn getreden, blijft de oude regeling van toepassing.

109. De artikelen 81 tot 86 van de Basiswet hebben betrekking op arbeid in detentie. Gedetineerden hebben het recht om deel te nemen aan de beschikbare arbeid.²¹² De doelstelling van de gevangenisarbeid wordt ruim ingevuld. De ter beschikking gestelde arbeid moet ervoor zorgen dat gedetineerden hun detentie zinvol kunnen doorbrengen. Op deze manier kunnen ze na hun invrijheidsstelling de geschiktheid tot een bestaansactiviteit behouden, bevorderen of verwerven. Hierdoor zijn gedetineerden in de mogelijkheid om de verantwoordelijkheid op te nemen ten aanzien van slachtoffers. Daarnaast draagt dit ook bij tot de re-integratie en het herstel van de gedetineerde.²¹³ De finaliteit van dit artikel is belangrijk in het herstelrechtelijk perspectief. Toch blijkt deze doelstelling niet verwezenlijkt in de praktijk. De beschikbare arbeid in de gevangenis is eentonig en niet uitdagend. Daarbij is er ook geen sprake van een vormend karakter. De herstelgedachte waaronder de vergoeding aan het slachtoffer is niet realistisch mede door de lage verloning. Gedetineerden gebruiken de verloning om de detentie te verzachten en niet om bij te dragen aan het herstel van de slachtoffers (*infra*).²¹⁴

²⁰⁹ T. DAEMS, “Toeters Noch Bellen: Vijf Jaar Basiswet Gevangeniswezen En Rechtspositie Van Gedetineerden.” *FATIK* 2010, 23–25.

²¹⁰ Art. 169 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

²¹¹ H. DE VOS, “Normaliseren van werken of werken aan normalisering?”, *FATIK* 2016, 21 – 29.

²¹² Art. 81 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

²¹³ Art. 82 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

²¹⁴ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Apeldoorn, Maklu, 2017, 323 – 338.

110. De Basiswet bepaalt ook hoe de toedeling van gevangenisarbeid in de gevangenissen moet verlopen. Gedetineerden dienen een verzoek in om in aanmerking te komen voor arbeid. De directeur is verantwoordelijk voor de toewijzing van de beschikbare arbeid.²¹⁵ De verloning voor deze arbeid wordt vastgesteld bij KB.²¹⁶ Met de wijziging van de Basiswet in 2013 is toegevoegd dat de gevangenisarbeid geen voorwerp kan uitmaken van een arbeidsovereenkomst.²¹⁷ De directeur kan ook toelating geven aan gedetineerden om andere dan in de gevangenis beschikbaar gestelde arbeid te verrichten.²¹⁸

111. Ook hier wordt benadrukt dat de omstandigheden waarin de gedetineerde de arbeid uitvoert, zoveel mogelijk moet overeenstemmen met de omstandigheden van identieke activiteiten in de vrije samenleving.²¹⁹ Dit is een verwijzing naar het normaliseringsbeginsel.

112. Zoals blijkt uit de hierboven besproken artikels met betrekking tot arbeid in detentie, is de wetgever de Commissie Dupont op enkele vlakken niet gevolgd. Er wordt wel ingezet op het normaliseringsbeginsel²²⁰ en op het recht van gedetineerden om deel te nemen aan de beschikbare arbeid.²²¹ Omtrent de mogelijkheid om op termijn gevangenisarbeid te laten resulteren onder een arbeidsovereenkomst, is de wetgever niet gevolgd.²²² Ook met betrekking tot het zoveel mogelijk gelijkstellen van de inkomsten van de gevangenisarbeid met deze van de vrije samenleving, heeft de wetgever niets bepaald in de Basiswet. Dit wordt overgelaten aan de Koning.²²³

5.2.2.1. Rechtspraak

²¹⁵ Art. 84, §1 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²¹⁶ Art. 86, §1 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²¹⁷ Art. 84, §4 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005. ; art. 2 wet van 1 juli 2013 tot wijziging van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 6 september 2013.

²¹⁸ Art. 85, eerste lid Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²¹⁹ Art. 83, §1 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²²⁰ Art. 83 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²²¹ Art. 81 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²²² Art. 84 §4 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²²³ Art. 86, §1 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

113. Omtrent de wijzigingen van de Basiswet van 1 juli 2013 heeft het Grondwettelijk Hof (verder: GwH) reeds een uitspraak gedaan over de grondwettelijkheid. Er werd gevraagd of er sprake is van een schending van artikel 10 en 11 Gw. De verzoekende partij vindt dat artikel 84 van de Basiswet, dat gedetineerden uitsluit om onder een arbeidsovereenkomst te vallen, deze Grondwetsartikels schendt. Het argument hiervoor is dat het gedetineerden uitsluit van de bescherming die de kwalificatie als arbeidsovereenkomst met zich meebrengt zonder te voorzien in een gelijkwaardige bescherming. De ministerraad argumenteert dat er geen sprake is van een schending vermits gevangenisarbeid en arbeid in loondienst geen gelijkaardige categorieën zijn. Het GwH oordeelt dat er geen sprake is van een schending van het gelijkheidsbeginsel en non-discriminatiebeginsel.²²⁴ Het Hof doet een onderzoek naar beide categorieën aan de hand van een vergelijking. De vaststelling is dat ze duidelijk verschillen van elkaar op grond van het doel, de totstandkoming, de arbeidsrelatie, de specifieke omstandigheden en de moeilijkheden van de gevangenisarbeid.

Voor de totstandkoming van arbeid heeft de gedetineerden krachtens artikel 81 van de Basiswet recht om deel te nemen aan de beschikbare arbeid in de gevangenis. Deze arbeid wordt ter beschikking gesteld door de penitentiaire administratie.²²⁵ De gevangenisdirecteur zorgt voor de toewijzing van de arbeid.²²⁶ Het gevolg is dat een gedetineerde die wil werken recht heeft om arbeid te verrichten binnen de grenzen van de beschikbare arbeid. Een argument hiervoor is dat de omstandigheden waarin de arbeid tot stand komt in de gevangenis verschillen van reguliere arbeid. Daarnaast heeft penitentiaire arbeid tot doel de re-integratie te bevorderen en het vergoeden van het slachtoffer mogelijk te maken. Dit is een kenmerk dat eigen is aan gevangenisarbeid. Het verloop van de arbeid in de gevangenissen is afhankelijk van verschillende elementen die eigen zijn aan deze context. Er moet rekening gehouden worden met de orde en veiligheid. Daarbij is er een verschil in het ritme van de arbeidsprestaties. De beschikbaarheid van lokalen en personeel heeft per strafinstelling ook een invloed. Enkele moeilijkheden die zijn vastgesteld indien arbeid in loondienst en penitentiaire arbeid gelijk zouden gesteld worden, is de administratieve werklast en minimumlonen. Dit zou de tewerkstelling van gedetineerden moeilijker maken. Het GwH gebruikt het *Stummer* arrest

²²⁴ Art. 10 en 11 Gw.

²²⁵ Art. 82 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

²²⁶ Art. 84 § 1 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005.

(*supra*) als basis om aan te tonen dat penitentiaire arbeid en werknemers in loondienst geen vergelijkbare categorieën zijn.²²⁷

5.3. Geldende regelgeving

114. Gevangenisarbeid wordt gezien als een basispijler van penitentiair beleid. Het zou gedetineerden een zinvolle en leerrijke dagbesteding bieden tijdens de detentie die de mogelijkheden tot re-integratie zouden moeten aanscherpen. Daarnaast zou het gedetineerden in de mogelijkheid moeten stellen om verantwoordelijkheid op te nemen ten aanzien van de vergoeding van de slachtoffers of het onderhoud van het gezin.²²⁸

115. Doordat de bepalingen van de Basiswet met betrekking tot gevangenisarbeid nog niet in werking zijn getreden, is het KB van 1965 betreffende het algemeen reglement van de strafinrichtingen nog steeds van toepassing.²²⁹

5.3.1. Doelstelling Gevangenisarbeid

116. In het KB 1965 wordt het normaliseringsbeginsel voorzien met betrekking tot gevangenisarbeid. Deze arbeid moet zoveel mogelijk overeenstemmen met gelijkaardige arbeid in de buitenwereld.²³⁰ De gevangenisarbeid moet bijdragen tot de heropvoeding en sociale reclassering van gedetineerden.²³¹ Deze tewerkstelling heeft als doel om een nuttig, opbouwend en toekomstgericht penitentiair regime te creëren voor de gedetineerden. Door uitvoering van arbeid zouden gedetineerden zich nuttig bezighouden, minder agressie vertonen en een discipline ontwikkelen die hij of zij kan meenemen voor als hij of zij terug in de maatschappij terechtkomt. Om deze doelstellingen te verwezenlijken, is er sinds 2011 een nieuwe beleidsstrategie, namelijk de commerciële invalshoek van *Cellmade (infra)* om privébedrijven aan te sporen om werk te verschaffen aan gedetineerden. Gevangenisarbeid wordt door de minister van justitie omschreven als een specifieke activiteit door de bijzondere kenmerken.²³²

²²⁷ E. VANDEBROEK, “Basiswet gevangeniswezen”, *NJW* 2015, nr. 331, 810-811. ; GwH 21 mei 2015, *NJW* 2015, 806.

²²⁸ Activiteitenverslag van het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen 2017, p. 68, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/jaarverslag_dg_epi_2017.pdf.

²²⁹ KB van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS 25 mei 1965*.

²³⁰ Art. 62 KB van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS 25 mei 1965*.

²³¹ Art. 63 §1 eerste lid KB van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS 25 mei 1965*.

²³² *Vr. en Antw. Kamer* 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).

117. Gevangenisarbeid zou ervoor zorgen dat gedetineerden sociale en professionele vaardigheden ontwikkelen die belangrijk zijn voor hun re-integratie in de maatschappij.²³³ Gevangenisarbeid zou gedetineerden voorbereiden op het beroepsleven na de vrijheidsberoving. Om dit te verwezenlijken moet de organisatie en de productiemethodes gebruikt in detentie overeenstemmen met deze in de maatschappij.²³⁴ Daarbij zouden ze de vergoeding die ze krijgen voor de uitvoering van arbeid, kunnen gebruiken voor de betaling van de schadevergoeding aan slachtoffers, het ondersteunen van hun gezin en te sparen.²³⁵

118. Uit onderzoek in de gevangenis van Sint-Gillis blijkt dat werkende gedetineerden voornamelijk geld spenderen aan zaken die de eigen detentie verzachten zoals aan producten verkrijgbaar in de kantine, telefoonkosten en televisiekosten. Slechts 11% van de werkende gedetineerden geeft geld aan naasten. Er is slechts één werkende gedetineerde die aangeeft de burgerlijke partij te vergoeden. Een deel van de werkende gedetineerden, afhankelijk van de leeftijd, heeft een spaarsaldo. Uit dit onderzoek blijkt dat de doelstellingen van gevangenisarbeid, namelijk vergoeding van het slachtoffer, sparen en ondersteuning van naasten, maar zeer beperkt worden behaald.²³⁶ Het is belangrijk op te merken dat dit een kleinschalig onderzoek was. De resultaten zijn niet representatief voor alle werkende gedetineerden.

119. Uit het jaarverslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen blijkt dat de doelstelling van nuttige, opbouwende en toekomstgerichte gevangenisarbeid in de praktijk niet wordt verwezenlijkt. Gevangenisarbeid levert geen professionele kwalificaties op. De taken zijn eentonig en terugkerend.²³⁷ Ook in een onderzoek van DE VOS komt naar voren dat de aard van het werk weinig intellectueel uitdagend is. Werkende gedetineerden hebben bij de uitvoering van het werk weinig verantwoordelijkheden waarbij zelfs nadenken overbodig is.²³⁸ Hierdoor is er geen vormende aspect aanwezig. Penitentiaire arbeid zorgt ervoor dat gedetineerden een dagbesteding hebben, maar niet meer dan dat. Ze ontwikkelen geen

²³³ *Vr. en Antw. Kamer 2017-2018*, 15 november 2017, nr. 54/10, 382 (Vr. 2096, A. Lambrecht). ; F. LAMBINET, “Quelle qualification pour le travail pénitentiaire?”, *BSJ* 2013, nr. 501, 5.

²³⁴ K. NEVENS, “Penitentiaire arbeid: dringt het arbeidsrecht de gevangenis binnen?”, *TSR* 2007, 231 – 302.

²³⁵ *Vr. en Antw. Kamer 2017-2018*, 15 november 2017, nr. 54/10, 382 (Vr. 2096, A. Lambrecht).

²³⁶ A. VENTURUZZO, “De besteding van het inkomen van werkende gedetineerden.”, *FATIK* 2013, 26 – 29.

²³⁷ Jaarverslag 2008 - 2010 Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen, p. 29 – 31, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/2008-2010_jaarverslag_ctrg.pdf.

²³⁸ H. DE VOS, “Normaliseren van werken of werken aan normalisering?”, *FATIK* 2016, 21 – 29.

vaardigheden die ze kunnen meenemen in het beroepsleven buiten de gevangenis. Daarbij zorgt gevangenisarbeid niet voor de vooropgestelde re-integratie.²³⁹ Daarnaast blijkt dat gedetineerden niet deelnemen aan de gevangenisarbeid om hun sociale en professionele vaardigheden uit te breiden. Ze zien het als een manier om uit de cel te zijn, verveling tegen te gaan en om de gedachten te verzetten. De vergoeding wordt niet gezien als een stimulans en zelfs niet als een voordeel. De doelstelling om slachtoffers te vergoeden of familie te onderhouden is onbestaande. De verloning voor gevangenisarbeid is zo laag dat de werkende gedetineerden moeten terugvallen op spaargeld of zelfs op familie om maandelijks toe te komen.²⁴⁰

5.3.2. Organisatie

120. In België moet er een onderscheid worden gemaakt tussen twee types van gevangenisarbeid. Het eerste type is het *state use system*. De overheid organiseert het productieproces. Daarbij is de overheid de enige afnemer van de geproduceerde goederen.²⁴¹ De Regie van de Gevangenisarbeid (*verder*: Regie) is verantwoordelijk voor het aanbod en de organisatie van de gevangenisarbeid.²⁴² Het aangeboden werk aan gedetineerden kan uit meerdere categorieën bestaan. Gedetineerden kunnen ingeschakeld worden voor het huishoudelijk werk en het onderhoud van het materiaal en van de gebouwen. Daarnaast kunnen ze werk in de werkplaatsen uitvoeren en arbeid verbonden aan een landbouwbedrijf worden uitgevoerd. Deze arbeid verrichten gedetineerden voor rekening van de overheidsinstellingen of voor de werking van de gevangenis zelf.²⁴³ Het tweede type is het *contract system of piece price system*. Dit is arbeid verricht voor rekening van privébedrijven. De opdrachten worden wel enkel in de gevangenis uitgevoerd.²⁴⁴

121. Voor de uitvoering van deze arbeid heeft de Regie enkele taken. De Regie richt de werkplaatsen in en zorgt voor de nodige goederen en diensten. Ten tweede wordt er gezorgd voor het toezicht en de begeleiding van de gedetineerden bij het uitvoeren van de arbeid. Ten

²³⁹ Jaarverslag 2008 - 2010 Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen, p. 29 – 31, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/2008-2010_jaarverslag_ctrg.pdf.

²⁴⁰ H. DE VOS, “Normaliseren van werken of werken aan normalisering?”, *FATIK* 2016, 21 – 29.

²⁴¹ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 63-86.

²⁴² Art. 142, eerste lid van de Programmawet van 30 december 2001, *BS* 31 december 2001.

²⁴³ Art. 1, §2, 1°- 4° van het Koninklijk besluit van 13 september 2004 tot vaststelling van de activiteiten van de Regie van de gevangenisarbeid, *BS* 3 november 2004.

²⁴⁴ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 63-86.

derde staan ze in voor de verwerking van de aanvragen van de terbeschikkingstelling van de arbeidskrachten van gedetineerden of de productie. Daarbij is het de taak van de Regie om externe klanten te werven om arbeidskrachten van gedetineerden ter beschikking te stellen en met deze externen overeenkomsten af te sluiten.²⁴⁵

122. Binnen de Regie zijn de mesoteams een belangrijke actor voor de organisatie van arbeid in de gevangenissen. Het mesoteam is de schakel tussen de Regie in Brussel en de lokale werkhuizen in de gevangenissen. Ieder mesoteam is verantwoordelijk voor een bepaald aantal werkplaatsen in verschillende gevangenissen. Ze staan mee in voor de klantgerichtheid, het commerciële beleid en daarbij de verhoging van de tewerkstelling van gedetineerden. De teams hebben een zeer uitgebreide taakomschrijving. In eerste instantie proberen ze nieuwe klanten aan te trekken. Dit doen ze door reclame te maken, marktonderzoek, de organisatie van bedrijfsbezoeken en deelname aan beurzen. In tweede instantie zijn ze verantwoordelijk voor alle contacten met de uitbestedende bedrijven. Als laatste staan ze in voor de goede samenwerking tussen alle betrokken actoren.²⁴⁶

123. Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor gedetineerden om arbeid te verrichten die niet ter beschikking wordt gesteld in de gevangenis. Dit kan als zelfstandige of in dienstverband. De gevangenisdirecteur moet hiervoor wel toelating geven. Om dit aan te vragen, moet de procedure gevolgd worden zoals bepaald in het huishoudelijk reglement van de gevangenis.²⁴⁷

124. In de individuele gevangenissen wordt over de toebedeling van arbeid beslist door de gevangenisdirecteur. Deze toebedeling gebeurt op basis van de resultaten van de individuele observatie.²⁴⁸ Er wordt rekening gehouden met enkele factoren afhankelijk van de betrokken gedetineerde, zoals onder andere het regime, het gedrag, de gezondheidstoestand en de professionele vaardigheden. Belangrijke opmerking is dat dit geen dwingende factoren zijn. Daarnaast wordt er meestal gebruik gemaakt van wachtlijsten.²⁴⁹ Gedetineerden die vragen naar

²⁴⁵ Art. 1, §3, 1°- 4° van het Koninklijk besluit van 13 september 2004 tot vaststelling van de activiteiten van de Regie van de gevangenisarbeid, BS 3 november 2004.

²⁴⁶ Activiteitenverslag van het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen 2013, 45 - 47, https://justitie.belgium.be/nl/publicaties/jaarverslag_epi_2013.

²⁴⁷ T. DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES en T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.* 2014, 1 – 45.

²⁴⁸ Art. 63 §1 tweede lid KB van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, BS 25 mei 1965.

²⁴⁹ *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 2 februari 2015, nr. 54/10, 172 (Vr. 127, P. Goffin).

werk krijgen voorrang.²⁵⁰ Er zijn soms zeer strenge selectieprocedures voorzien. Het is daarbij ook niet wettelijk verplicht om een arbeidscontract op te stellen waardoor gedetineerden makkelijk ontslagen kunnen worden zonder een compensatie. De gevangenisdirecteur beslist over het ontslag van de gedetineerden indien ze niet voldoen aan de vereisten of zonder geldige reden afwezig zijn.²⁵¹ In sommige gevangenissen wordt er wel voorzien in een informele overeenkomst waarin duidelijk wordt omschreven wat de afspraken zijn en de sancties bij overtredingen.²⁵²

125. Het maximum aantal uren dat gedetineerden per week mogen werken is 40 uur. Er is geen minimum aantal uren vastgelegd. Het aantal uur dat een gedetineerde wordt tewerkgesteld, wordt bepaald door de gevangenisdirecteur afhankelijk van het arbeidsaanbod.²⁵³ De arbeidsduur is voor penitentiaire arbeid gebaseerd op de duur bij reguliere arbeid.²⁵⁴

126. In het huishoudelijk reglement van de gevangenis van Gent zijn ook enkele regels met betrekking tot gevangenisarbeid ingeschreven. Ten eerste heeft de gedetineerde het recht om deel te nemen aan de beschikbare arbeid in de gevangenis waarbij de directeur verantwoordelijk is voor de toewijzing. Arbeid wordt enkel toegewezen aan gedetineerden die er om gevraagd hebben. Daarnaast mag de arbeidsduur niet langer zijn dan acht uur per dag. Er wordt ook voorzien in een pauze van dertig minuten indien de arbeidsprestaties meer dan zes uur zijn. Er is ook een recht op twee wekelijkse rustdagen. De werkuren worden georganiseerd zodat de gedetineerde dagelijks recht heeft op minstens één uur per dag wandelen in de buitenlucht en het ontvangen van bezoek.²⁵⁵

In de gevangenis van Sint-Gillis kunnen gedetineerden, na een minimaal verblijf van drie maanden, een formulier invullen indien ze willen werken. Dit wordt afgegeven aan de “tewerkstellingscoördinator”. Hierdoor wordt de gedetineerde op de wachtlijst geplaatst.

²⁵⁰ Art. 63 §3 KB van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS 25 mei 1965*.

²⁵¹ T. DAEMS, V. EECHAUDT, E. MAES en T. VANDER BEKEN, “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.*, 2014, 1 – 45.

²⁵² K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 323 – 338.

²⁵³ *Vr. en Antw.* Senaat 2010-2011, 25 februari 2011 (Vr. 5-1504, B. Anciaux), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=1504&LANG=nl>.

²⁵⁴ Art. 19, eerste lid Arbeidswet van 16 maart 1971.

²⁵⁵ Ministeriële omzendbrief Federale Overheidsdienst Justitie nr. HR/3 van 9 oktober 2017, Huishoudelijk Reglement Gevangenis van Gent.

Werkende gedetineerden worden samen gezet en hebben een halfopen regime dat is aangepast aan de werkuren.²⁵⁶

In de gevangenis van Leuven Centraal bestaan er frustraties bij de gedetineerden omtrent de tewerkstelling. De frustraties hebben voornamelijk betrekking op de toewijzing van de arbeid die willekeurig overkomt. De directie volgt bij de toekenning van arbeid vaste regels. Toch verloopt de communicatie over het al dan niet toekennen louter mondeling. Daarnaast bestaan er ook frustraties omtrent het tekort aan beschikbare arbeidsplaatsen.²⁵⁷

In de gevangenis van Arlon zijn de beschikbare arbeidsplaatsen gedaald in 2018. De toekenning van de arbeid is afhankelijk van de volgorde van binnenkomst in de gevangenis. Er zijn hierop uitzonderingen mogelijk. Gedetineerden worden 0,90 cent per uur vergoed of per stuk.²⁵⁸

In de gevangenis van Saint-Hubert was er in 2016 voldoende werk beschikbaar. Er is daarbij wel een tekort aan toezicht, middelen en programma's op middellange termijn.²⁵⁹

In het algemeen is er nog steeds een tekort aan beschikbare arbeid in de gevangenissen. Ongeveer 60% van de gedetineerden heeft geen tewerkstelling in de gevangenis. De vraag is groter dan het aanbod.²⁶⁰

5.3.3. Verloning

127. De arbeidsvergoeding voor de gepresteerde gevangenisarbeid worden bepaald in een ministerieel besluit van 2004. De verloning per categorie wordt weergegeven in onderstaande tabel.²⁶¹

Leerjongen, handlanger of knecht	Min. 0,62 euro/uur
Ervaren of geschoolde arbeider	Min. 0,69 euro/uur
Vakarbeider	Min. 0,79 euro/uur

²⁵⁶ A. VENTURUZZO, "De besteding van het inkomen van werkende gedetineerden.", *FATIK* 2013, 26 – 29.

²⁵⁷ Jaarverslag Commissie van Toezicht Leuven 2015 – 2017, p. 22, https://www.ctrgccsp.be/nl/system/files/jaarverslag_2015-2017.pdf.

²⁵⁸ Rapport Annuel de Commission de surveillance de Arlon 2018, p. 13, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/3_2018_rapport_annuel_fr_bt.pdf

²⁵⁹ Rapport Annuel de Commission de surveillance de Saint-Hubert 2016, p. 8, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/saint_hubert_ra_2016.pdf

²⁶⁰ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ Aperiidoorn, Maklu, 2017, 323 – 338.

²⁶¹ Art. 1, 1°-3° Ministerieel Besluit van 1 oktober 2004 tot vaststelling van de bedragen van de aan de gedetineerden betaalde arbeidslonen, BS 3 november 2004.

In 2014-2015 geeft de minister van justitie de bedragen weer als antwoord op een vraag van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Er wordt een andere indeling gebruikt waarbij andere uurlonen worden vermeld. Dit wordt weergegeven in onderstaande tabel.²⁶²

Huishoudelijk werk	Gem. 1,0052 euro/uur
Werkplaatsen voor private ondernemingen	Gem. tussen 2,10 - 2,40 euro/uur
Lonen Regie Gevangenisarbeid uitbetaald	Gem. 1,40 euro/uur

In 2018 wordt, opnieuw als antwoord op vragen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, door de minister van justitie verwezen naar de lagere bedragen zoals vermeld in het ministeriële besluit van 2004. Daarnaast worden extra bedragen weergegeven die verschillen van de meegedeelde bedragen in 2014. Dit wordt weergegeven in onderstaande tabel.²⁶³

Huishoudelijk werk	Gem. 0,85 euro/uur
Werkend in de ateliers	Tussen 1,50 - 3 euro/uur; Gem. 2,40 euro/uur
Per stuk betaald	4 euro/uur

Het is onduidelijk welk uurloon er nu van toepassing is per categorie. De verschillen lijken minimaal, maar op het lage uurloon dat gedetineerden verdienen telt iedere cent. Daarnaast is het opmerkelijk dat er grote verschillen bestaan in de verloning van werkende gedetineerden. Gedetineerden die werken voor privébedrijven worden per stuk betaald, terwijl gedetineerden die werken voor de Regie een vast uurloon krijgen. Gemiddeld gezien kan worden gesteld dat gedetineerden die werken voor privébedrijven tussen 2,10 euro en 2,40 euro per uur verdienen. Gedetineerden die voor de Regie werken verdienen gemiddeld 1,70 euro per uur.²⁶⁴

128. In het ministerieel besluit wordt er verwezen naar een arbeidsvergoeding in plaats van een loon.²⁶⁵ Dit minimum uurloon is zeer beperkt. Daarnaast is deze vergoeding ook nog onderhevig aan beheerskosten. Dit wil zeggen dat 4/10 van het loon van gedetineerden naar de staat gaat.²⁶⁶ De rest van de verloning wordt gestort in het reservefonds. Daarbij is het ook

²⁶² *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).

²⁶³ *Vr. en Antw.* Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).

²⁶⁴ *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 16 september 2015, nr. 54/42, 26 (Vr. 408, S. Lahaye-Battheu).

²⁶⁵ Art. 1 Ministerieel Besluit van 1 oktober 2004 tot vaststelling van de bedragen van de aan de gedetineerden betaalde arbeidslonen, BS 3 november 2004.

²⁶⁶ Art. 66, eerste lid Koninklijk Besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, BS 25 mei 1965.

mogelijk dat van deze 6/10 nog een deel wordt afgetrokken indien de gedetineerde zaken heeft beschadigd of gebrekkig werk heeft geleverd.²⁶⁷

129. Indien gedetineerden een correcte verloning zouden krijgen voor de gepresteerde arbeid, stelt dit hen in staat om verantwoordelijkheden op te nemen voor zichzelf, het gezin en de slachtoffers. Dit zou ervoor zorgen dat er gewerkt kan worden aan een detentie- en herintegratieplan waarbij gedetineerden begeleid worden in de besteding van hun budget. Het zou ervoor kunnen zorgen dat werkende gedetineerden sociale zekerheid kunnen genieten, hun gezin kunnen ondersteunen, schulden kunnen terugbetalen, kunnen bijdragen aan de kosten van detentie, kunnen sparen, voorzien in een vergoeding van burgerlijke partijen etc.²⁶⁸ In vergelijking met Duitsland krijgen gedetineerden ook een laag loon, maar bouwen ze wel sociale zekerheidsrechten op.²⁶⁹ Er is geen vooruitzicht op de verhoging van de lonen van gedetineerden. De verantwoording hieromtrent is dat er minder bedrijven werk zouden willen uitbesteden aan de gevangenen. Dit is nadelig vermits de doelstelling is om zoveel mogelijk gedetineerden tewerk te stellen.²⁷⁰

5.3.4. Regie van de Gevangenisarbeid

5.3.4.1. Taak

130. De Regie van de Gevangenisarbeid is een overheidsdienst. Ze is verantwoordelijk voor de invulling van de tewerkstelling en opleidingen van gedetineerden in de Belgische strafinrichtingen. *Cellmade* is de naam die gebruikt wordt voor het commerciële imago van de Regie.²⁷¹ In verband met de gevangenisarbeid probeert *Cellmade* privébedrijven aan te sporen om gebruik te maken van de arbeidskrachten van gedetineerden. Ondernemingen krijgen kwaliteit tegen een aantrekkelijke prijs. Door de tewerkstelling van gedetineerden zouden bedrijven ervoor zorgen dat gedetineerden hun verantwoordelijkheid kunnen opnemen en slachtoffers kunnen vergoeden. Dit wordt verwoord als een win-win situatie.²⁷² Deze situatie is

²⁶⁷ Art. 66, tweede lid Koninklijk Besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, BS 25 mei 1965.

²⁶⁸ Jaarverslag 2008 - 2010 Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen, p. 29 – 31, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/2008-2010_jaarverslag_ctrg.pdf.

²⁶⁹ K. BEYENS en S. SNACKEN, *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/ AperiDoorn, Maklu, 2017, 323 – 338.

²⁷⁰ Vr. en Antw. Senaat 2014-2015, 30 april 2015 (Vr. 6-634, F. Desquesnes), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=6&NR=634&LANG=nl>.

²⁷¹ Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 16 september 2015, nr. 54/42, 26 (Vr. 408, S. Lahaye-Battheu).

²⁷² www.cellmade.be, geraadpleegd op 6 april 2019 om 14:30

zowel gunstig voor de gedetineerden, als voor de gevangenis en de maatschappij.²⁷³ Over de juridische regeling van dit maatschappelijk ondernemen wordt niets weergegeven op de website van *Cellmade*.

5.3.4.2. Overeenkomst

131. Een overeenkomst wordt gesloten op basis van de offerte opgemaakt door de accountmanager van *Cellmade*. Bij het opmaken van een nieuw contract moeten twee fases worden onderscheiden. De eerste fase bestaat uit de te ondernemen stappen voor het opstarten van de arbeid. De tweede fase bestaat uit een overzicht waaruit een volledig dossier moet bestaan. Er zijn verschillende actoren betrokken in deze twee fases, namelijk de klant, teamleader van meso of zijn vertegenwoordiger, preventieadviseur, milieucoördinator, lokale directie en de Centrale Dienst van de Regie van de Gevangenisarbeid. In onderstaande tabel worden de twee fases weergegeven en de vereisten per betrokkene vooraleer er sprake kan zijn van een nieuwe overeenkomst.²⁷⁴

<u>Tussenkommende partijen</u>	<u>Voor opstarten werk</u>	<u>Volledig dossier</u>
Klant	Handtekening contract	Handtekening contract
MESO	Handtekening contract	Handtekening contract
Preventieadviseur	Advies per mail	Handtekening formulier. Indien vereist: advies preventieadviseur
Milieucoördinator	Goedkeuring per mail	Handtekening formulier. Indien vereist: goedkeuring milieucoördinator
Lokale directie	Goedkeuring per mail	Handtekening formulier Preventieadviseur en Milieucoördinator
Vertegenwoordiger Regie	Goedkeuring per mail	Goedkeuring per mail

De overeenkomst wordt opgesteld tussen de Regie en de private onderneming. De communicatie verloopt ook tussen beiden. De Regie is verantwoordelijk voor de facturatie van

²⁷³ Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).

²⁷⁴ Vr. en Antw. Senaat 2014-2015, 30 april 2015 (Vr. 6-633, F. Desquesnes), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=6&NR=633&LANG=nl>.

het uitgevoerde werk aan de betrokken onderneming. De individuele gedetineerden worden dus niet aangeworven door de private ondernemingen.²⁷⁵

5.3.4.3. Financiële kant

132. Privébedrijven betalen een bepaald bedrag aan *Cellmade* om de arbeidskrachten van gedetineerden ter beschikking te krijgen. Dit bedrag is afhankelijk van het technische karakter en de moeilijkheidsgraad van het werk.²⁷⁶ Deze prijs werd verhoogd van 3,50 euro en zit momenteel tussen 5 à 6 euro per uur waarbij 5 euro het minimum is.²⁷⁷ Daarnaast ontvangen bedrijven een prijsofferte met een tarief per stuk.²⁷⁸ Volgens de Minister van Justitie is het niet wenselijk om de prijs te verhogen, vermits dit ertoe zou leiden dat minder gedetineerden aan het werk zijn.²⁷⁹

133. Indien door deze vergoeding van privébedrijven, winst wordt gemaakt, wordt dit gebruikt voor drie zaken. Ten eerste de vergoedingen voor gedetineerden die een opleiding volgen. Ten tweede voor investeringen in projecten met betrekking tot het welzijn van gedetineerden. Ten derde voor professionele investeringen. De opbrengsten van gevangenisarbeid worden met andere woorden gebruikt voor de optimalisering van de omstandigheden van beroepsopleidingen en arbeid. De overgebleven winst wordt gestort naar de schatkist.²⁸⁰

Uit de vragen en antwoorden aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers blijkt dat de Regie winst maakt op de gevangenisarbeid.²⁸¹ Toch werd aangehaald in de Senaat dat de doelstelling van deze arbeid niet is om winst te vergaren, maar om zoveel mogelijk gedetineerden tewerk te stellen.²⁸² De privéondernemingen moeten de belangen van gedetineerden vooropstellen boven de winstmotieven. Dit om uitbuiting van gevangenisarbeid tegen te gaan.²⁸³

²⁷⁵ Vr. en Antw. Senaat 2010-2011, 25 februari 2011 (Vr. 5-1504, B. Anciaux), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=1504&LANG=nl>.

²⁷⁶ Vr. en Antw. Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).

²⁷⁷ Vr. en Antw. Senaat 2014-2015, 30 april 2015 (Vr. 6-634, F. Desquesnes), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=6&NR=634&LANG=nl>.

²⁷⁸ Vr. en Antw. Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).

²⁷⁹ Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).

²⁸⁰ Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).

²⁸¹ Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 26 januari 2015, nr. 54/9, 130 (Vr. 102, P. Goffin) ; Vr. en Antw. Kamer 2014-2015, 16 september 2015, nr. 54/42, 26 (Vr. 408, S. Lahaye-Battheu).

²⁸² Vr. en Antw. Senaat 2010-2011, 25 februari 2011 (Vr. 5-1504, B. Anciaux), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=1504&LANG=nl>.

²⁸³ K. NEVENS “Penitentiaire arbeid: dringt het arbeidsrecht de gevangenis binnen?”, TSR 2007, 231 – 302.

5.3.5. Besluit

134. De geldende regelgeving omtrent gevangenisarbeid is niet transparant. Ze is verspreid over verschillende besluiten van de uitvoerende macht. De Commissie Dupont had tot doel om aan deze rechtsonzekerheid een einde te stellen door duidelijke en concrete bepalingen in te voeren in de Basiswet. De huidige Basiswet voldoet niet aan dit doel. Het blijft een vage wet die weinig concrete bepalingen heeft. De invulling dient nog steeds te gebeuren door de uitvoerende macht. Daarbij zijn de bepalingen met betrekking tot penitentiaire arbeid nog steeds niet in werking getreden. Hierdoor wordt er teruggevallen op het KB van 1965. Gedetineerden die willen werken in detentie of reeds werken in detentie zijn sterk afhankelijk van de gevangenisdirectie.

Besluit hoofdstuk 1: Arbeid

135. Internationaal wordt een hoge bescherming voorzien op vlak van arbeid. Arbeid wordt beschouwd als een sociaal grondrecht. Beperkingen op dit grondrecht zijn enkel toelaatbaar indien dit een wettelijke basis heeft en gelegitimeerd is met betrekking tot het nagestreefde doel. Deze hoge bescherming van arbeid op internationaal niveau gaat gepaard met een moeilijke juridische afdwingbaarheid. De sociale, economische en culturele rechten zijn qua afdwingbaarheid niet te vergelijken met de burgerlijke en politieke rechten. Hierdoor is het moeilijk voor de gewone burgers om het grondrecht op arbeid af te dwingen.

136. Op vlak van gevangenisarbeid voorzien de internationale organen in specifieke instrumenten. Ze zijn niet dwingend, maar dienen als een belangrijke aanbeveling voor de lidstaten. Op vlak van gevangenisarbeid is de belangrijkste aanbeveling om te voorzien in een billijke verloning.

137. Op nationaal niveau had de Commissie Dupont de doelstelling om verregaande rechten te voorzien voor gedetineerden op vlak van gevangenisarbeid. De oorspronkelijke Basiswet is daar niet in meegegaan. De rechtspositie van gedetineerden met betrekking tot de gevangenisarbeid is nog steeds onduidelijk geregeld. Er bestaat nog altijd geen duidelijkheid over de juridische kwalificatie van gevangenisarbeid. De enige zekerheid die er gekomen is, dat indien artikel 84 van de Basiswet in werking treedt, deze arbeid geen voorwerp kan uitmaken

van een arbeidsovereenkomst. De doelstelling van de commissie om een duidelijk, wetgevend kader te scheppen voor gedetineerden waarbij de uitvoerende macht niet meer betrokken wordt, is niet verwezenlijkt.

138. Daarbij zou gevangenisarbeid een zinvolle dagbesteding moeten bieden aan gedetineerden. Het zou ervoor zorgen dat gedetineerden hun professionele en sociale vaardigheden kunnen aanscherpen. Deze kunnen ze gebruiken op de arbeidsmarkt na vrijlating. Daarnaast kunnen ze met de verloning hun verantwoordelijkheden opnemen ten aanzien van slachtoffers en het gezin. Toch blijkt dat deze vooropgestelde doelstelling niet wordt verwezenlijkt. Gevangenisarbeid is weinig uitdagend en voornamelijk repetitief. Daarnaast is de verloning te laag om enige verantwoordelijkheden op te nemen. De argumentatie dat gevangenisarbeid om deze redenen onderscheiden moet worden van de arbeid in de vrije samenleving wordt op deze manier weerlegd.

Hoofdstuk 2: Arbeidsongevallen en beroepsziekten

1. Inleiding

139. De sociale zekerheid is een grote maatschappelijke verwezenlijking, ontstaan na de twee wereldoorlogen. Dit heeft zich geuit in het ontwikkelen van sociale zekerheid stelsel door verschillende staten. Ook internationaal kwam er, na Wereldoorlog II, meer aandacht voor sociale zekerheid. De doelstelling is om iedere burger te beschermen tegen een mogelijke bedreiging van bestaanszekerheid door bepaalde risico's. Indien deze risico's zich zouden voordoen, zou dit stelsel voldoende bestaansmiddelen moeten bieden. De sociale zekerheid omvat zeven takken, namelijk "Werkeloosheid, Arbeidsongevallen, Beroepsziekten, Ziekte- en invaliditeitsverzekering, Rust- en overlevingspensioenen, Gezinsbijslag en Jaarlijkse vakantie". Er zijn twee mogelijke sociale risico's. Ten eerste is er de situatie dat er verlies van inkomen is wegens bepaalde omstandigheden. Het tweede risico is dat er een vermeerdering van de kosten is door ziekte, arbeidsongeval etc.²⁸⁴

140. Het doel van de sociale zekerheid situeert zich in de onzekerheid van het bestaan van de mens waarbij wordt gewezen op de risicovolle situaties die zich kunnen voordoen tijdens het leven onder andere tijdens het uitoefenen van arbeid. De staat probeert hieraan tegemoet te komen door te voorzien in een stelstel van sociale zekerheid, in het recht op sociale voorzieningen en bestaanszekerheid.²⁸⁵ Afhankelijk van de bestaande arbeidsrelatie zijn er drie stelsels: het sociale zekerheidssysteem voor werknemers, voor zelfstandigen en voor overheidsperoneel. In het kader van deze masterproef ligt de focus bij het sociale zekerheidsstelsel voor werknemers waarbij specifiek wordt gekeken naar de regeling omtrent beroepsziekten en arbeidsongevallen. Deze hebben een bijzondere positie vermits ze niet onder de gewone regeling vallen. Indien er een vergoeding nodig is voor arbeidsongevallen, wordt dit gegeven door een privaatrechtelijke verzekeringsmaatschappij.²⁸⁶

²⁸⁴ D. HEYLEN en I. VERREYDT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 239-260.

²⁸⁵ Y. STEVENS, J. VAN LANGENDONCK en A. VAN REGENMORTEL, *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Mortsel, Intersentia, 2015, 1-32.

²⁸⁶ B. DE GROOTE, D. BRULOOT en R. DE CORTE, *Privaatrecht in hoofdlijnen volume 2, 13de ed.*, Mortsel, Intersentia, 2017, 471 – 478.

141. De minimumvoorzieningen voor de niet-actieve burgers vallen onder de sociale bijstand. Deze regeling is ontstaan om de levensomstandigheden van burgers te verbeteren.²⁸⁷ Dit is een ander systeem om de bevolking te beschermen. Om hier beroep op te doen mag de betrokkene geen andere bestaansmiddelen voor handen hebben.²⁸⁸ In het kader van deze masterproef wordt hier niet verder op in gegaan.

142. In dit deel worden de standaarden met betrekking tot sociale zekerheid op internationaal niveau geanalyseerd. Deze analyse focust zowel op het algemene kader als op het kader in detentie. Daarna ligt de nadruk op het nationale recht, voornamelijk bij de arbeidsongevallen en beroepsziekten. Ook hier wordt eerst het algemene kader onderzocht. Daarna volgt het kader in detentie. Dit dient als toetsingskader voor de evaluatie in hoofdstuk 3.

2. Sociale grondrechten

2.1. Internationaal niveau

143. De internationale instrumenten beschouwen het recht op sociale zekerheid ook als een sociaal grondrecht. Dit wordt verder geanalyseerd in punt 3 (*infra*).

144. De sociale grondrechten zijn algemeen geformuleerd en geven niet aan hoe ze gerealiseerd moeten worden. Daarom moet, om de juridische afdwingbaarheid specifiek toe te passen op het sociale zekerheidssysteem, de doelstelling van de bepalingen onderzocht worden. Ten eerste geven ze de opdracht aan staten om de sociale zekerheid uit te bouwen. Dit gebeurt op basis van beleidskeuzes waarbij er rekening wordt gehouden met de beschikbare financiële middelen. Ten tweede is er nood aan praktijkgerichte instellingen. Het grondrecht op sociale zekerheid kan enkel via deze instellingen worden gewaarborgd.²⁸⁹ Het IVESCR bepaalt dat iedere lidstaat stappen moet zetten om met de maximaal beschikbare middelen de rechten in het verdrag te realiseren.²⁹⁰ Het is aan de staten om concreet vorm te geven aan de sociale zekerheidsstelsels, zowel met betrekking tot rechten en aanspraken, als de organisatie ervan.

Voor de algemene uiteenzetting van juridische afdwingbaarheid wordt er verwezen naar Hoofdstuk 1.

²⁸⁷ Y. STEVENS, J. VAN LANGENDONCK en A. VAN REGENMORTEL, *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Mortsels, Intersentia, 2015, 1-32.

²⁸⁸ D. HEYLEN en I. VERREYDT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsels, Intersentia, 2018, 429-452.

²⁸⁹ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

²⁹⁰ Art. 2 IVESCR

145. Zoals reeds besproken in Hoofdstuk 1 zijn de economische, sociale en culturele rechten de tweede generatie mensenrechten die een positief overheidsoptreden verwachten. Ze houden zowel positieve als negatieve verplichtingen in voor de gebonden staten. De eerste verplichting is de eerbieding. Staten zijn ertoe gehouden dat ze de rechten van individuen niet in gedrang brengen. De tweede verplichting is bescherming. Staten moeten de nodige maatregelen voorzien opdat inbreuken door derden worden voorkomen. De derde verplichting is vervullen. Dit vereist van de overheid dat de nodige stappen worden genomen opdat de rechten gerealiseerd kunnen worden.²⁹¹

2.2. Belgische Grondwet

146. De Belgische Grondwetgever waarborgt met artikel 23 Gw. de sociale grondrechten in de nationale rechtsorde.²⁹² In dit artikel staat een niet-limitatieve opsomming²⁹³ van economische, sociale en culturele rechten die ertoe kunnen bijdragen dat dit recht wordt verwezenlijkt. Daarin wordt er ook verwezen naar het recht op sociale zekerheid.²⁹⁴

147. De sociale zekerheid is van toepassing voor eenieder die een beroepsactiviteit uitoefent, gekoppeld aan de bijdrageplicht.²⁹⁵ Toch impliceert het artikel niet dat iedereen hetzelfde recht op sociale zekerheid heeft. Het GwH geeft een strikte interpretatie aan het woord “iedereen”. De waarborging van dit recht voor eenieder kan beperkt of uitgebreid worden. Voor kwetsbare groepen is het mogelijk dat er wordt voorzien in een bijkomende bescherming. De omvang kan gelimiteerd worden tot bepaalde categorieën van personen en toelaatbaarheidscriteria worden opgesteld. De wetgever moet hierbij het algemene belang nastreven waarbij deze criteria evenredig moeten zijn met de doelstelling ervan.²⁹⁶ Dit mag ook niet leiden tot de discriminatie van bepaalde personen.²⁹⁷

²⁹¹ H. VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

²⁹² W. RAUWS, “Enige beschouwingen over de betekenis van grondrechten in het arbeidsrecht in het algemeen en van het recht op staking in het bijzonder” in A. VAN REGENMORTEL en P. HUMBLET, *Markante Standpunten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 195 – 228.

²⁹³ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), Parl.St. Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

²⁹⁴ Art. 23, lid 3, 2° Gw.

²⁹⁵ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), Parl.St. Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

²⁹⁶ GwH 3 mei 2000, nr. 52/2000.

²⁹⁷ M. BOSSUYTS, “Artikel 23 van de Grondwet in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof” in W. Rauws en M. STROOBANT (eds.), *Sociale en economische grondrechten. Artikel 23 GW: een stand van zaken na twee decennia*, Antwerpen, Intersentia, 59 – 68.

148. Artikel 23 Gw. brengt naast rechten ook plichten voor de burgers met zich mee.²⁹⁸ Een burger kan geweigerd worden in het systeem van sociale zekerheid als hij blijft falen in het opnemen van de eigen verantwoordelijkheden ten opzichte van de maatschappij.²⁹⁹ De bevoegde wetgever moet rekening houden met de overeengekomen plichten bij de invulling van dit recht. Daarbij kunnen burgers plichten worden opgelegd om toegang te verkrijgen tot de rechten. Deze verplichtingen moeten wel verbonden zijn met de doelstelling van het Grondwetsartikel, namelijk het recht op een menswaardig bestaan.³⁰⁰ Ze moeten evenredig zijn met de bepaalde doelstelling.³⁰¹ Zowel de burgers, voor henzelf als voor de anderen, als de overheid staan in voor de verwezenlijking van deze sociale, economische en culturele rechten.³⁰² Daarnaast houdt artikel 23 Gw. geen waarborg in voor de burgers dat hun recht op sociale zekerheid geleidelijk aan op een hoger niveau zal komen.³⁰³ Het recht van artikel 23 Gw. is niet absoluut, maar heeft een relatief karakter vermits niet iedereen aanspraak kan maken op dit recht.³⁰⁴

3. Sociale zekerheid op internationaal niveau

3.1. Verschillende internationale organen en het recht op sociale zekerheid

3.1.1. Verenigde naties

149. Op het niveau van de VN wordt sociale zekerheid gewaarborgd via verschillende verdragen. In de UVRM wordt verwezen naar het recht van eenieder op maatschappelijke dienstverlening.³⁰⁵ Indien de overheid een beperking wil invoeren op sociale zekerheidsrechten voortvloeiend uit het UVRM, vereist dit een wettelijke basis (*supra*).³⁰⁶ In het IVESCR wordt het grondrecht op sociale zekerheid gewaarborgd.³⁰⁷ Het recht op sociale zekerheid en sociale zekerheidsstelsel moet algemeen beschikbaar en duurzaam zijn. Daarbij moet er een voldoende

²⁹⁸ Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), Parl.St. Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

²⁹⁹ International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, 7 – 19.

³⁰⁰ GwH 10 juli 2008, nr. 101/2008.

³⁰¹ GwH 21 mei 2015, Ar. 67/2015, RW 2015-16, afl. 13, 1 - 4.

³⁰² Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), Parl.St. Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.

³⁰³ M. BOSSUYTS, “Artikel 23 van de Grondwet in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof” in W. Rauws en M. STROOBANT (eds.), *Sociale en economische grondrechten. Artikel 23 GW: een stand van zaken na twee decennia*, Antwerpen, Intersentia, 59 – 68.

³⁰⁴ International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, 7 – 19.

³⁰⁵ Art. 22 en art. 25 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948.

³⁰⁶ Art. 29.2 UVRM.

³⁰⁷ Art. 9 Internationaal IVESCR.

inkomensniveau zijn met het oog op het garanderen van de menselijke waardigheid. De toegankelijkheid van de sociale zekerheid is in beginsel voor iedereen, maar in bijzonder voor de kwetsbare en gemarginaliseerde groepen. De toegankelijkheidsvoorwaarden moeten redelijk, evenredig en transparant zijn. Daarbij moet de intrekking, beperking of opheffing van het recht op uitkeringen beperkt blijven. Er gelden enkele voorwaarden voor de inperking van het recht op sociale zekerheid. Ten eerste moet het rusten op redelijke motieven. Ten tweede moeten andere oplossingen onderzocht zijn. Ten derde moeten de betrokken groepen kunnen deelnemen aan een onderzoek van de maatregelen en eventuele alternatieven. Ten vierde mogen de maatregelen al dan niet discrimineren of een blijvende impact hebben op het niveau van sociale bescherming.³⁰⁸

150. Zoals reeds aangehaald in Hoofdstuk 1 worden de bepalingen uit het IVESCR progressief verwezenlijkt.³⁰⁹ Daarnaast is de *standstill*-bepaling belangrijk. De sociale rechten die voortvloeien uit dit verdrag, kunnen niet zomaar worden herroepen. In verband met het recht op sociale zekerheid, moet er voldaan zijn aan enkele voorwaarden vooraleer het beperkt zou kunnen worden. Ten eerste moet het gaan over tijdelijke maatregelen die gelden tot de crisis zich voordoet. Ten tweede moet het gevoerde besparingsbeleid noodzakelijk en evenredig zijn. Hier is de proportionaliteitstoets nodig. Ten derde mogen de maatregelen niet discrimineren of ervoor zorgen dat de rechten van sociaal kwetsbare groepen of personen onder druk worden gezet. Als laatste moeten de minimumstandaarden gehandhaafd blijven.³¹⁰

151. In *the The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners* van 1955 zijn de bepalingen omtrent sociale zekerheid zeer beperkt gebleven. Lidstaten moeten stappen nemen om, voor zover dit maximaal verenigbaar is met de wet, de rechten voor gedetineerden te waarborgen met betrekking tot de sociale zekerheid.³¹¹ In verband met arbeidsongevallen en beroepsziekten wordt er benadrukt dat de voorwaarden van de voorzieningen niet minder gunstig mogen zijn dan die voor vrije werknemers.³¹²

³⁰⁸ H.VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

³⁰⁹ Art. 2 Internationaal IVESCR.

³¹⁰ H.VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

³¹¹ Art. 61 Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

³¹² Art. 74(2) Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

3.1.2. Internationale Arbeidsorganisatie

152. Bij de IAO zijn er belangrijke bepalingen met betrekking tot sociale zekerheidsrechten. Uit de verklaring van Philadelphia van 1944 blijkt dat naast arbeid, ook het promoten van sociale zekerheid tot de opdrachten van de IAO hoort.³¹³ In de Grondwet wordt de visie van de IAO met betrekking tot sociale rechten benadrukt, namelijk dat vrede en rechtvaardigheid onmogelijk zijn zonder een stelsel van sociale zekerheid.³¹⁴

153. Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid is het basisverdrag van de IAO omtrent sociale zekerheid.³¹⁵ Het geeft de minimum standaarden van de sociale zekerheid weer onder andere met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten. Indien door de uitvoering van arbeid er onvoorziene gebeurtenissen voordoen die letsels tot gevolg hebben, moet dit gedekt worden.³¹⁶ Er moet medische verzorging worden voorzien.³¹⁷ Indien er een geheel verlies van inkomen is door een permanente of tijdelijke, volledige arbeidsongeschiktheid of door de dood van de broodwinner, wordt er een periodieke betaling gedaan.³¹⁸ Deze periodieke uitkering wordt bepaald aan de hand van de individuele situatie van de betrokkene.³¹⁹ Inzake een permanent, gedeeltelijk verlies van de verdien capaciteit of vermogen, wordt er voorzien in een periodieke betaling die correspondeert aan het totale verlies van verdien capaciteit of verlies van vermogen.³²⁰ Indien de onbekwaamheid gering is, mag deze periodieke betaling vervangen worden door een forfaitair bedrag.³²¹ In België heeft dit verdrag volledige uitwerking.³²²

³¹³ Art. 3, f-g Verklaring van Philadelphia van de IAO 1944.

³¹⁴ International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, preface.

³¹⁵ Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³¹⁶ Art. 32 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³¹⁷ Art. 34 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³¹⁸ Art. 36.1 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³¹⁹ Art. 66 en art. 67 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³²⁰ Art. 36.2 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³²¹ Art. 36.3 Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de IAO, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.

³²² Art. 1 van de wet van 11 september 1959 houdende goedkeuring van het Internationaal Verdrag (nr 102), betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid, aangenomen op 28 juni 1952 te Genève, door de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie, tijdens haar vijf en dertigste zitting, BS 9 december 1959.

154. In de verklaring van 2008 betreffende de sociale rechtvaardigheid wordt de taak, zoals reeds voorkomend uit de Verklaring van Philadelphia, van de IAO nogmaals benadrukt. De IAO begeleidt de staten bij het uitbouwen en realiseren van een sociale zekerheidstelsel waardoor de levensstandaard van eenieder kan worden verhoogd.³²³ Daarbij wordt er gefocust op de doelstelling om de sociale zekerheid uit te breiden voor iedereen. Om deze doelstelling te bereiken moeten er maatregelen worden genomen met betrekking tot een basisinkomen. Dit dient als bescherming.³²⁴ De verschillende instrumenten van de IAO hebben veel invloed gehad, namelijk op het Sociaal Handvest en de Sociale zekerheidscodec van de Raad van Europa; het Gemeenschappelijk Handvest voor sociale rechten en het Sociale Protocol van het Verdrag van Maastricht.³²⁵

3.1.3. Raad Van Europa

3.1.3.1. Europees Sociaal Handvest

155. In het HESH wordt sociale zekerheid beschouwd als een grondrecht.³²⁶ Het verdrag stelt dat er een sociaal zekerheidssysteem moet worden ingevoerd en gehandhaafd.³²⁷ De staten moeten streven om deze stelsels op een hoger niveau te brengen, maar ze zijn vrij om zelf de structuur en inhoud uit te werken. Ze hebben daarbij de verplichting om een progressief en adequaat stelsel uit te bouwen en te behouden. Uit de artikelen 12 en 13 van het HESH vloeit een *standstill*-verplichting voort. Deze verplichting verhindert niet dat staten hervormingen zouden doorvoeren, maar het houdt in dat het stelsel leefbaar moet blijven. Er wordt een noodzakelijkheids- en proportionaliteitstoets uitgevoerd. De sociale zekerheid mag niet gereduceerd worden tot een minimale bijstand. Eventuele beperkingen zijn enkel toegelaten indien deze noodzakelijk zijn om het systeem te kunnen behouden en waarbij het stelsel de leden van de samenleving in staat blijft stellen een effectieve bescherming te genieten tegen sociale en economische risico's. Om te oordelen of de genomen maatregelen in overeenstemming zijn met de verplichtingen die voortvloeien uit het HESH, zijn er enkele zaken waarmee rekening moet worden gehouden. Dit zijn de aard van de aanpassingen, de

³²³ Verklaring van de IAO betreffende de sociale rechtvaardigheid voor een billijke mondialisering goedgekeurd door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar zevenennegentigste zitting op 10 juni 2008 in Genève.

³²⁴ Art. I, A., ii) Verklaring van de IAO betreffende de sociale rechtvaardigheid voor een billijke mondialisering goedgekeurd door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar zevenennegentigste zitting op 10 juni 2008 in Genève.

³²⁵ M. STROOBANT en W. RAUWS, *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsels, Intersentia, 2010, 197-200.

³²⁶ Art. 12 - 13 Europees Sociaal Handvest van 18 oktober 1961.

³²⁷ Art. 12 HESH.

redenen, de context, de omvang, de noodzaak, de evenredigheid en het bestaan van minimumvoorzieningen voor hen wier rechten beperkt worden.³²⁸ Het Europees Comité voor Sociale Rechten heeft reeds bevestigd dat sociale zekerheid een grondrecht is. Daarbij is het een plicht voor de betrokken staten om de sociale zekerheidsprestaties op een voldoende niveau te garanderen.³²⁹

3.1.3.2. Europese gevangenisregels

156. De Europese gevangenisregels bevatten belangrijke aanbevelingen met betrekking tot de sociale zekerheid ten aanzien van de lidstaten. Een eerste aanbeveling is dat, indien mogelijk, gedetineerden worden opgenomen in het nationale systeem van sociale zekerheid.³³⁰ Daarnaast wordt er in deze regels bepaald dat gedetineerden schadeloos moeten worden gesteld voor arbeidsongevallen en beroepsziekten. Deze schadeloosstelling mag niet op een minder gunstige manier worden geregeld dan in de gewone samenleving.³³¹ Het is duidelijk dat de Europese gevangenisregels verregaande rechten bevatten om de interne rechtspositie van gedetineerden te beschermen.

3.2. Besluit

157. Op internationaal niveau bestaan veel instrumenten die de sociale zekerheid waarborgen. Toch hebben de sociale grondrechten minder verregaande impact dan de burgerlijke en politieke rechten. Ze beginnen een belangrijkere rol te spelen op het internationaal niveau, maar zitten nog steeds niet op hetzelfde niveau als de burgerlijke en politieke rechten qua juridische afdwingbaarheid. Een ander algemeen probleem omtrent de sociale grondrechten is dat ze afhankelijk zijn van de medewerking en bereidwilligheid van de verdragsstaten vermits ze steeds een positief overheidshandelen vereisen voor het beschermen van deze rechten.

Ook voor gedetineerden zijn er enkele regels met betrekking tot sociale zekerheid. Deze internationale instrumenten behoren tot *soft law*. Het zijn aanbevelingen, maar geen afdwingbare rechten. In verband met arbeidsongevallen en beroepsziekten wordt benadrukt dat

³²⁸ H.VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36

³²⁹ ESCR 9/10/14, nr. 88/2012, Finnish Society of Social rights v. Finland ; H.VERSCHUEREN, *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 1-36.

³³⁰ Art. 26.17 van de Europese Gevangenisregels.

³³¹ Artikel 26.14 van de Europese Gevangenisregels.

gedetineerden niet op een minder gunstige wijze dan vrije werknemers behandeld mogen worden.

3. Arbeidsongevallen en beroepsziekten op nationaal niveau

3.1. Inleiding

158. De sociale zekerheid op nationaal niveau beschermt de Belgische burgers tegen risicovolle situaties. In dit deel wordt de regelgeving omtrent arbeidsongevallen en beroepsziekten geanalyseerd zowel in de vrije samenleving, als in detentie.

159. Het toepassingsgebied van de sociale zekerheid wordt opgesplitst in een territoriaal en een personeel toepassingsgebied. Het territoriaal toepassingsgebied van de sociale zekerheid omvat alle werknemers tewerkgesteld in België en in dienst van een in België gevestigde werkgever of met een exploitatiezetel in België.³³² De nationaliteit van zowel de werknemer als de werkgever speelt hierbij geen rol.³³³ Het personeel toepassingsgebied is de werknemers en werkgevers die gebonden zijn door een arbeidsovereenkomst.³³⁴ Dit toepassingsgebied werd bevestigd door de algemene beginselenwet van de sociale zekerheid voor werknemers (*verder: RSZ-wet*).³³⁵ De mogelijkheid om het toepassingsgebied uit te breiden naar personen die zonder arbeidsovereenkomst arbeid verrichten is mogelijk evenals uitsluitingen en beperkingen. Dit is voorbehouden aan de Koning.³³⁶ Deze uitbreiding kan enkel gebeuren voor personen die niet door een arbeidsovereenkomst zijn verbonden, vermits ze anders zouden vallen onder het toepassingsgebied van artikel 1 van de RSZ-wet.³³⁷

160. In dit deel over de nationale regelgeving met betrekking tot sociale zekerheid wordt enkel de regeling omtrent arbeidsongevallen en beroepsziekten onderzocht. De algemene regeling omtrent sociale zekerheid wordt niet toegelicht. In eerste instantie worden de

³³² Art. 3 Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.; Art. 2 §4 van Wet van 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers.

³³³ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 123-176.

³³⁴ Art 1, §1, eerste lid Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders

³³⁵ Art. 1 en art. 2 § 1 van Wet van 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers

³³⁶ Art. 2 Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders; Art. 2 § 1 tweede lid van Wet van 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers

³³⁷ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 123-176.

standaarden die gelden in de vrije samenleving geanalyseerd. Dit is het toetsingskader voor het laatste deel, namelijk de evaluatie. Daarna komt de regelgeving in detentie aan bod. De Commissie Dupont en de Basiswet 2005 dienen ook als toetsingskader voor de evaluatie. De geldende regelgeving wordt als laatste onderzocht.

3.2. Arbeidsongevallen

3.2.1. Algemeen

161. De arbeidsongevallenverzekering valt buiten de toepassing van het stelsel van de RSZ-wet. De werkgever moet met een private verzekeringsmaatschappij een verzekering afsluiten om alle risico's ten aanzien van zijn werknemers te dekken. Het Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's (*verder*: FEDRIS) is het controleorgaan op de verzekeringsinstellingen.³³⁸ De ongevallen naar en van het werk worden in het kader van deze masterproef niet besproken.

3.2.2. Toepassingsgebied

162. De wet is van toepassing op alle werknemers en werkgevers die onder het toepassingsgebied van de sociale zekerheid vallen.³³⁹ Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor de Koning om het toepassingsgebied van de arbeidsongevallenwet uit te breiden.³⁴⁰ De Koning heeft van deze bevoegdheid reeds gebruik gemaakt.³⁴¹

163. Zoals besproken in hoofdstuk 1 is het niet vereist dat voor een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur een geschrift wordt opgesteld. Indien er uit de feitelijke omstandigheden van de arbeid kan worden afgeleid dat de hoofdbestanddelen van een arbeidsovereenkomst aanwezig zijn, namelijk de persoonlijke verbintenis om arbeid te verrichten, loon als tegenprestatie en de ondergeschikte band, is er sprake van een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur. Hierdoor kan er een arbeidsongeval voordoen zonder dat er een schriftelijke arbeidsovereenkomst is opgesteld.³⁴²

3.2.3. Begrip

³³⁸ D. HEYLEN en I. VERREYDT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³³⁹ Art. 1, 1° wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁴⁰ Art. 3 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁴¹ Art. 1 Koninklijk besluit van 25 oktober 1971 tot uitbreiding van het toepassingsgebied [en tot vaststelling van de bijzondere regels in verband met de toepassing] van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971.

³⁴² Arbh. Bergen (3^e kamer) 14 februari 2012, *T.Verz.* 2012, 468.

164. Een arbeidsongeval wordt omschreven als ieder ongeval dat een werknemer tijdens en door het feit van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst overkomt en dat een letsel veroorzaakt.³⁴³ Dit letsel heeft arbeidsongeschiktheid of de dood tot gevolg. Het is een professioneel risico.³⁴⁴ Een ongeval wordt beschouwd als een plotse gebeurtenis die een letsel veroorzaakt en waarvan de oorzaak vreemd is aan het organisme van de betrokkene.³⁴⁵

3.2.3.1. Plotse gebeurtenis

165. De plotse gebeurtenis onderscheidt het arbeidsongeval van de beroepsziekte. Bij een beroepsziekte is er sprake van een langzame, inwendige verslechtering van de gezondheid (*infra*). Een plotse gebeurtenis is een in tijd en ruimte lokaliseerbare, uitwendige handeling, voorval of beweging. Plotseling wordt ruim geïnterpreteerd.³⁴⁶ De gebeurtenis moet niet ogenblikkelijk zijn, maar moet in tijd en ruimte situeerbaar zijn. Het kan over enkele dagen gespreid zijn of terugkerend zijn.³⁴⁷ Daarnaast moet de gebeurtenis vaststaand en precies zijn. Het letsel kan zich voordoen op een later tijdstip, maar moet wel effectief het gevolg zijn van de gebeurtenis. De bewijslast van deze plotse gebeurtenis ligt bij het slachtoffer. Dit bewijs kan geleverd worden met alle middelen van recht.³⁴⁸

166. De plotse gebeurtenis kan zich voordoen tijdens de normale en gewone uitoefening van de dagtaak op voorwaarde dat, in de uitoefening van de arbeidsovereenkomst, een element kan worden aangewezen dat het letsel kan veroorzaken hebben. Het is daarbij niet vereist dat dit element kan onderscheiden worden van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst. In het kader van een arbeidsongeval is het voldoende dat het slachtoffer of zijn rechthebbende een letsel en plotselinge gebeurtenis die voor dit letsel kan gezorgd hebben, aantoont. Een andere vereiste omtrent de plotselinge gebeurtenis heeft de wet niet.³⁴⁹

3.2.3.2. Tijdens en door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst

³⁴³ Art. 7, eerste lid wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁴⁴ V. VERVLIET, *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, 49 – 79.

³⁴⁵ D. HEYLEN en I. VERREY, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁴⁶ D. HEYLEN en I. VERREY, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁴⁷ Cass. 5 november 1965, *Arr.Cass.* 1966, 299. ; Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Mortsel, Intersentia, 2015, 253-330.

³⁴⁸ D. HEYLEN en I. VERREY, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁴⁹ Cass. 19 februari 1990, Ar. 8721, *Arr.Cass.* 1989-1990, 785. ; Cass. 5 april 2004, Ar. S.02.0130.F, *Arr.Cass.* 2004, 605. ; Cass. 28 maart 2011, Ar. S.10.0067.F, www.juridat.be.

167. Het ongeval moet tijdens en door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst gebeuren. Er wordt aanvaard dat een werknemer in uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst is indien hij onder het gezag, toezicht of controle van de werkgever staat. Of hij al dan niet arbeid uitvoert op dat moment is irrelevant.³⁵⁰ De enige vereiste is dat zijn persoonlijke vrijheid is beperkt doordat hij onder het gezag staat. Het toezicht moet op dat moment niet daadwerkelijk worden uitgevoerd. De werkgever moet enkel in de juridische mogelijkheid zijn om toezicht uit te oefenen wanneer hij dat wil.³⁵¹ Het moet bewezen zijn dat het ongeval werkelijk heeft voorgedaan tijdens de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.³⁵²

168. Daarnaast moet het ongeval het gevolg zijn van de risico's waaraan een werknemer wordt blootgesteld door de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst. In het kader van deze voorwaarde heeft de wetgever voorzien in een weerlegbaar vermoeden. Indien het ongeval zich heeft voorgedaan tijdens de uitvoering van de overeenkomst, wordt er vermoed dat dit is overkomen door het feit van de uitvoering van de overeenkomst.³⁵³ Indien er dus een arbeidsongeval voordoet tijdens de uitvoering van de arbeid, geldt het vermoeden van de band met de arbeid.³⁵⁴

3.2.3.3. Letsel

169. Een letsel is de aantasting van de fysieke of psychische integriteit van de betrokkene.³⁵⁵ Er moet een causaal verband bestaan tussen de plotse gebeurtenis en het letsel. De wetgever voorziet nogmaals een weerlegbaar vermoeden. Indien het slachtoffer of zijn rechthebbenden naast het aantonen van een letsel, ook een plotse gebeurtenis kunnen aantonen, wordt het letsel vermoed door een ongeval te zijn ontstaan.³⁵⁶ Er is dus een vermoeden van causaal verband tussen het letsel en het ongeval.³⁵⁷ Het letsel en de plotse gebeurtenis zijn twee afzonderlijke omstandigheden en moeten apart aanwijsbaar zijn. Het enkel voordoen van een letsel is onvoldoende om te kunnen spreken over een arbeidsongeval.³⁵⁸ Het slachtoffer moet het bewijs

³⁵⁰ Cass. 3 mei 1978, *Arr.Cass.* 1978, 1026.

³⁵¹ Cass. 13 juni 1968, *Arr. Cass.* 1968, 1239. V. VERVLIET, *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, 49 – 79.

³⁵² Cass. 5 december 2011, AR S.11.0001.F, *Arr.Cass.* 2011, 2571.

³⁵³ Art. 7, tweede lid wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁵⁴ V. VERVLIET, *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, 49 – 79.

³⁵⁵ Cass. 18 november 1996, A.R. nr. S.95.0115.F, *Arr.Cass.* 1996, 1058.

³⁵⁶ Art. 9 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁵⁷ V. VERVLIET, *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, 49 – 79.

³⁵⁸ Cass. 18 november 1996, A.R. nr. S.95.0115.F, *Arr.Cass.* 1996, 1058.

leveren van de plotse gebeurtenis, het letsel en het feit dat het ongeval zich heeft voorgedaan door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst.³⁵⁹

170. Er is geen vergoeding verschuldigd indien de werknemer het ongeval opzettelijk heeft veroorzaakt.³⁶⁰ Opzet wordt niet gelijkgesteld met een zware fout van de werknemer. Indien de werknemer een arbeidsongeval zelf veroorzaakt door een zware fout, kan hij alsnog aanspraak maken op vergoeding.³⁶¹

3.2.4. Vergoeding van de schade

171. Het slachtoffer heeft recht op de geneeskundige, heelkundige, farmaceutische, verplegingszorgen, prothesen en orthopedische toestellen.³⁶² Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat het arbeidsongeval een tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid met zich meebrengt. Arbeidsongeschiktheid wordt omschreven als een daling van het economische vermogen van het slachtoffer, namelijk een vermindering in vermogen om met arbeid loon te verdienen. De tijdelijke arbeidsongeschiktheid kan geheel of gedeeltelijk zijn. De tijdelijke arbeidsongeschiktheid houdt op indien de betrokkene genezen wordt verklaard of indien er consolidatie is en dus blijvende arbeidsongeschiktheid. Er is consolidatie als de letsels een stabiliteit verkrijgen en naar alle waarschijnlijkheid de toestand van het slachtoffer niet meer zal evolueren.³⁶³ Het tijdstip van de consolidatie is een relevant criterium voor de aanvang van vergoedingen voor blijvende arbeidsgeschiktheid.³⁶⁴ De vergoedingen worden berekend op basis van het gemiddelde dagloon van de betrokkene.³⁶⁵ Er is een minimum- en maximumgrens bepaald in de wet omtrent het basisloon.³⁶⁶

172. Bij de tijdelijke, volledige arbeidsongeschiktheid heeft de betrokkene recht op 90% van het gemiddeld dagbedrag.³⁶⁷ Bij tijdelijke, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid ligt de nadruk op de wedertewerkstelling van het slachtoffer door zijn werkgever. Bij aanvaarding van deze wedertewerkstelling is de vergoeding het verschil tussen zijn normale loon en het huidige loon.

³⁵⁹ D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁶⁰ Art. 48 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁶¹ D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁶² Art. 28 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁶³ V. VERVLIET, *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, 49 – 79.

³⁶⁴ J. PUT e.a., *Ontwikkelingen van de sociale zekerheid 2011-2016*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 259-318.

³⁶⁵ Art. 40 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁶⁶ Art. 39 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁶⁷ Art. 22 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

Indien er geen wedertewerkstelling mogelijk is, wordt hij tot de dag van consolidatie of volledige tewerkstelling voor tijdelijke, gehele arbeidsongeschiktheid vergoed. Bij ongeldige weigering van de wedertewerkstelling door het slachtoffer, heeft hij recht op een vergoeding gelijk aan de graad van zijn arbeidsongeschiktheid.³⁶⁸

Vanaf dat de arbeidsongeschiktheid een bestendig karakter heeft, is er sprake van blijvende arbeidsongeschiktheid. Bij een blijvende, volledige arbeidsongeschiktheid krijgt het slachtoffer een vergoeding van 100% van zijn basisloon. Indien er een blijvende, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid is, wordt de vergoeding berekend op basis van de graad van arbeidsongeschiktheid.³⁶⁹ De omvang van de vergoeding is afhankelijk van de graad van arbeidsongeschiktheid. Om dit te evalueren wordt er rekening gehouden met verschillende factoren, namelijk de lichamelijke ongeschiktheid, leeftijd, beroepskwalificatie, wederaanpassingsvermogen, mogelijkheid tot omscholing en concurrentievermogen van de betrokkene op de algemene arbeidsmarkt.³⁷⁰

173. De werknemer kan ook sterven ten gevolge van het arbeidsongeval. Bij een dodelijk arbeidsongeval is de verzekeraar meerdere vergoedingen verschuldigd. Dit is de vergoeding van de begrafeniskosten en de vergoeding van het transport van het stoffelijk overschot.³⁷¹ Daarnaast moeten er renten worden betaald aan de rechthebbenden van het slachtoffer. De echtgeno(o)t(e) of de wettelijk samenwonende hebben recht op een lijfrente van 30% van het basisloon van de overledene.³⁷² Kinderen ontvangen een tijdelijke lijfrente tot de leeftijd van 18 jaar. Indien de kinderen halve wezen zijn, krijgen ze elk een rente van 15% zonder dat het totaal 45% mag overstijgen. Indien de kinderen volle wees zijn, krijgen ze elk een rente van 20% zonder dat het totaal van 60% mag overstijgen.³⁷³

3.3. Beroepsziekten

3.3.1. Algemeen

³⁶⁸ Art. 23 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁶⁹ Art. 24, tweede lid wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen. ; D. HEYLEN en I. VERREYNT, *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Morsel, Intersentia, 2018, 315-344.

³⁷⁰ J. PUT e.a., *Ontwikkelingen van de sociale zekerheid 2011-2016*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, 259-318.

³⁷¹ Art. 10 en 11 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁷² Art. 12 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

³⁷³ Art. 13 wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.

174. De doelstelling van de beroepsziektewetgeving is een regeling treffen omtrent de schadeloosstelling van beroepsziekten en de preventie van beroepsziekten bevorderen.³⁷⁴ De regelgeving omtrent de beroepsziekten is gelijkaardig aan die van de arbeidsongevallen. De vergoeding is forfaitair en automatisch, met andere woorden een fout van de werkgever moet niet bewezen worden. Het verschil tussen beide regelgevingen ligt voornamelijk in de eigenschappen ervan, namelijk causale factoren, aard van de schade en de verwezenlijking ervan.³⁷⁵

175. In verband met de causale factoren ligt het verschil erin dat het bij beroepsziekten gaat over een langdurige blootstelling aan bepaalde, schadelijke stoffen. De aard van de schade is vanzelfsprekend een ziekte in tegenstelling tot een letsel. Bij de verwezenlijking van de schade is dit bij beroepsziekten niet onmiddellijk, maar kan dit optreden enige tijd, maanden of jaren, na de blootstelling eraan.³⁷⁶

176. Naast de beroepsziekten bestaan ook de arbeidsgerelateerde ziekten. Bij de beroepsziekten wordt het beroepsmatig karakter vastgesteld op niveau van de groep en niet op het niveau van het individu in tegenstelling tot de arbeidsgerelateerde ziekten.³⁷⁷ In het kader van deze masterproef wordt hier niet verder op ingegaan.

3.3.2. Toepassingsgebied

177. De beroepsziekteverzekering is van toepassing voor alle werknemers en werkgevers die, geheel of gedeeltelijk, onder de RSZ-wetgeving vallen.³⁷⁸ Er is een uitbreiding van het toepassingsgebied mogelijk. De Koning moet hiervoor de voorwaarden vaststellen.³⁷⁹ Momenteel heeft dit artikel nog geen uitwerking gekregen.³⁸⁰

³⁷⁴ Art. 1 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁷⁵ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 253-330.

³⁷⁶ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 253-330.

³⁷⁷ Art. 62bis, tweede lid wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁷⁸ Art. 2 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁷⁹ Art 3 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁸⁰ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 253-330.

Bij de beroepsziekten komt geen private verzekering tussen, maar het Federaal agentschap voor Beroepsrisico's (*Verder: FEDRIS*).³⁸¹

3.3.3. Begrip

178. Het definiëren van het begrip beroepsziekte is moeilijk. Het Arbeidshof te Brussel geeft volgende omschrijving “Een beroepsziekte is een ziekte die het rechtstreekse, maar niet het plotse gevolg is van een min of meer verlengde blootstelling van een werknemer aan een fysisch, chemisch of biologisch risico, ofwel een ziekte die het gevolg is van de omstandigheden waarin de werknemer zijn beroepsactiviteit uitoefent.”³⁸²

179. Het Belgische systeem kent drie soorten beroepsziekten, namelijk een gesloten systeem of de lijstziekten³⁸³, een open systeem of ziekten die niet op de lijst staan³⁸⁴ en bepaalde ziekten³⁸⁵. Bij de lijstziekten bewijst de betrokkene dat hij of zij lijdt aan een ziekte die voorkomt op de lijst en is blootgesteld geweest aan het beroepsrisico.³⁸⁶ Indien deze twee zaken worden bewezen, geldt er een wettelijk, onweerlegbaar vermoeden van causaal verband tussen de ziekte en de arbeid.³⁸⁷ Het gevolg van dit onweerlegbaar vermoeden is dat de getroffene door de beroepsziekte niet moet bewijzen dat in zijn specifieke geval de effectieve blootstelling de werkelijke en exclusieve oorzaak is van de ziekte.³⁸⁸ Daarnaast bestaat er nog een tweede, weerlegbaar vermoeden Dit is indien het slachtoffer gewerkt heeft in bepaalde, opgesomde bedrijfstakken, beroepen of categorieën van ondernemingen.³⁸⁹ De Koning stelt de beroepsziektelijst op.³⁹⁰ Bij het open systeem is de ziekte op een determinerende en rechtstreekse wijze het gevolg van de beroepsuitoefening. Het slachtoffer moet een causaal

³⁸¹ Art. 6 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁸² Arbh. Brussel (5de kamer) 7 januari 2013, Ar. Nr. 2012/AB/99, www.juridat.be.

³⁸³ Art. 30 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁸⁴ Art. 30bis wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁸⁵ Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 253-330.

³⁸⁶ Arbh. Antwerpen (Afd. Hasselt) (3de kamer) 20 september 2004, A.R. 2030213, www.juridat.be.

³⁸⁷ Arbh. Antwerpen (Afd. Hasselt) (3de kamer) 20 september 2004, A.R. 2030213, www.juridat.be.

³⁸⁸ Arbh. Antwerpen (Afd. Antwerpen) (7de kamer) 12 juni 2006, Ar. 2040659, www.juridat.be.

³⁸⁹ Art. 32, vierde lid wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit. ; art. 1 Koninklijk besluit van 6 februari 2007 tot vaststelling van de lijst van de bedrijfstakken, beroepen of categorieën van ondernemingen waarin de door een beroepsziekte getroffene vermoed wordt aan het risico van deze ziekte blootgesteld geweest te zijn.

³⁹⁰ Art. 1 Koninklijk besluit van 28 maart 1969 houdende vaststelling van de criteria waaraan de blootstelling aan het beroepsrisico voor sommige van deze ziekten moet voldoen.

verband kunnen aantonen tussen de ziekte en de blootstelling aan het beroepsrisico.³⁹¹ Bij de bepaalde ziekten is er een verzwaring van de erkenningscriteria en de bewijslast.³⁹²

180. Een beroepsrisico wordt gedefinieerd als de blootstelling aan een schadelijke invloed die inherent verbonden is met de beroepsuitoefening. Daarnaast moet deze blootstelling beduidend groter zijn dan de blootstelling van de algemene bevolking. Een laatste voorwaarde is dat deze blootstelling, volgens de algemeen aanvaarde medische inzichten, in groepen van blootgestelde personen de overwegende oorzaak van de ziekte vormt.³⁹³ Er moet bewezen worden dat door de beroepsuitoefening meer dan gewoon aan de schadelijke invloed werd blootgesteld.³⁹⁴ De blootstelling hoeft niet door de beroepsuitoefening zelf te zijn veroorzaakt, maar moet wel onafscheidelijk en innig verbonden zijn met de beroepsuitoefening. De schadelijke stoffen moeten niet noodzakelijk afkomstig zijn van het bedrijf van tewerkstelling.³⁹⁵

3.3.4. Vergoeding

181. Het vergoedingssysteem van de beroepsziektes komt overeen met dat van de arbeidsongevallen. Er zijn wel enkele verschillen. Indien de betrokkene overlijdt ten gevolge van de beroepsziekte, geldt hetzelfde systeem als in de arbeidsongevallenwet.³⁹⁶ Voor de geneeskundige verzorging van de getroffene wordt het remgeld betaald door FEDRIS. Ze blijven, voor het overige, ten laste van de ziekteverzekering.³⁹⁷ Bij de tijdelijke arbeidsongeschiktheid loopt de regeling gelijk met die van de arbeidsongevallenwet. Bij een beroepsziekte moet deze tijdelijke ongeschiktheid wel minstens 15 dagen aanhouden.³⁹⁸ Bij de blijvende arbeidsongeschiktheid ligt het verschil met de arbeidsongevallenwetgeving erin dat

³⁹¹ Art. 30bis wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁹² Y. STEVENS e.a., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Morsel, Intersentia, 2015, 253-330.

³⁹³ Art. 32, tweede lid wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁹⁴ Arbh. Antwerpen (Afd. Antwerpen) (7de kamer) 12 juni 2006, Ar. 2040659, www.juridat.be.

³⁹⁵ Arbh. Antwerpen (Afd. Hasselt) (7de kamer) 17 maart 2016, *LiRe* 2016, 212-214.

³⁹⁶ Art. 33 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁹⁷ Art. 41, eerste lid wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

³⁹⁸ Art. 34, derde lid wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

er bij een beroepsziekte reeds vanaf het begin sprake kan zijn van blijvende ongeschiktheid en dat een herziening steeds mogelijk is.³⁹⁹

3.4. Kader in detentie

3.4.1. Inleiding

182. Gevangenisarbeid valt niet onder een arbeidsovereenkomst. Juridisch gezien vallen gedetineerden hierdoor ook niet onder het toepassingsgebied van de arbeidsongevallen en beroepsziekten. Voor penitentiaire arbeidsongevallen is er een administratieve regeling uitgewerkt. Dit houdt een vrijwillige vergoeding in. Voor penitentiaire beroepsziekten is er geen aparte regeling uitgewerkt.⁴⁰⁰

183. In dit deel worden eerst de aanbevelingen van de Commissie Dupont op vlak van sociale zekerheid onderzocht. Daarna komt de Basiswet 2005 aan bod. Als laatste wordt de momenteel geldende regeling uiteengezet.

3.4.2. Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden

3.4.2.1. Commissie Dupont

184. De commissie benadrukt dat het sociale zekerheidsstelsel één van de grote hinderpalen is voor de realisatie van het schadebeperkingsbeginsel, normaliseringsbeginsel en responsabiliseringsbeginsel (*supra*). Gedetineerden worden uitgesloten van het sociale zekerheidsstelsel, behoudens enkele uitzonderingen. Vermist de sociale zekerheid een grondslag is van onze sociale rechtsstaat, zorgt dit voor een bijkomende uitsluiting van de samenleving. Deze uitsluiting zorgt voor detentieschade en is contradictorisch met het normaliseringsbeginsel. Daarnaast is dit ook een hinderpaal voor de re-integratie.⁴⁰¹

³⁹⁹ Art. 35 wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.

⁴⁰⁰ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *Les limitations au droit à la sécurité sociale des détenus: une double peine? / Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, die Keure / la Charte, 2010, 99-150.

⁴⁰¹ Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St. Kamer* 2000-01, nr. 1076/001, 441.

185. De commissie beklemtoont dat het noodzakelijk is om het statuut van de sociale zekerheid van gedetineerden fundamenteel wordt hervormd. Alleen dan is het mogelijk om de doelstellingen die voorop worden gesteld in dit voorontwerp te realiseren.⁴⁰²

3.4.2.2. Basiswet 2005

186. In de Basiswet is geen duidelijke regeling ingevoerd met betrekking tot de arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie. De regeling omtrent het toekennen van vergoeding bij penitentiaire arbeidsongevallen moet geregeld worden bij KB.⁴⁰³ Over beroepsziekten wordt niets gezegd in de basiswet. De uitvoerende macht krijgt nog steeds een verregaande bevoegdheid voor het bepalen van de rechten van gedetineerden. Zoals de andere bepalingen van de Basiswet met betrekking tot arbeid, is ook dit artikel nog niet in werking.

3.4.3. Geldende regelgeving

3.4.3.1. Inleiding

187. Om terug te kunnen vallen op de regeling voor beroepsziekten en arbeidsongevallen die geldt in de vrije samenleving, moet er een arbeidsovereenkomst zijn afgesloten.⁴⁰⁴ Werkende gedetineerden die een ongeval meemaken of een ziekte oplopen tijdens of door de uitvoering van de arbeid, vallen niet onder de prestaties van de arbeidsongevallen en beroepsziektewetgeving.⁴⁰⁵

188. De arbeidsongevallenvergoeding of beroepsziektevergoeding die voor detentie zijn verworven, worden niet geschorst. Gedetineerden krijgen deze vergoeding ook tijdens de vrijheidsberoving.⁴⁰⁶ In het kader van deze masterproef, wordt er enkel gefocust op de geldende regeling met betrekking tot penitentiaire arbeidsongevallen, namelijk arbeidsongevallen die plaatsvinden door de uitvoering van de gevangenisarbeid.

⁴⁰² Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St. Kamer* 2000-01, nr. 1076/001, 441.

⁴⁰³ Art. 86, §3 Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

⁴⁰⁴ Art. 7 Arbeidsongevallenwet.

⁴⁰⁵ G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Sociale gerechtigheid mag geen halt houden aan de gevangenispoort: het (niet erkend) recht op sociale zekerheid van gedetineerden in België” in G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE (eds.), *Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, Die Keure, 2010, 258 p.

⁴⁰⁶ G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Sociale gerechtigheid mag geen halt houden aan de gevangenispoort: het (niet erkend) recht op sociale zekerheid van gedetineerden in België” in G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE (eds.), *Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, Die Keure, 2010, 258 p.

189. In het kader van de regeling in detentie wordt enkel de regeling met betrekking tot arbeidsongevallen geanalyseerd. Een regeling met betrekking tot beroepsziekten bestaat niet voor gevangenisarbeid.⁴⁰⁷

3.4.3.2. Arbeidsongeval in detentie

Begrip

190. Een arbeidsongeval in detentie is een ongeval dat plaatsvindt tijdens en door het verrichten van de penitentiaire arbeid of op weg naar de plaats waar deze arbeid wordt uitgevoerd.⁴⁰⁸

191. Binnen de centrale administratie is de dienst detentiebeheer bevoegd om een ongeval in detentie al dan niet te erkennen als penitentiaal arbeidsongeval. De gevangenis doet een aangifte bij deze dienst over het arbeidsongeval. Een ongeval wordt erkend als een arbeidsongeval indien het zich voordoet tijdens en door de uitvoering van de gevangenisarbeid. In een nieuw KB met betrekking tot penitentiaire arbeidsongevallen wordt dit criterium uitdrukkelijk ingeschreven (*infra*).⁴⁰⁹ Omtrent de invulling van de verschillende aspecten van een arbeidsongeval, namelijk plotselinge gebeurtenis, letsel en door de uitvoering van de arbeidsovereenkomst, wordt niets specifiek geregeld.

Vergoedingsregeling

192. De dienst die instaat voor de betaling van de vergoeding, is afhankelijk van het specifieke geval. De Regie is verantwoordelijk voor de werkplaatsen en de FOD Justitie is verantwoordelijk voor het huishoudelijk werk. De toepasselijke regeling op arbeidsongevallen in detentie is identiek.⁴¹⁰

193. De administratieve vergoedingsregeling, vrijwillig uitgewerkt door de penitentiaire administratie, is gebaseerd op billijkheid. De regeling zelf is uitgewerkt in ministeriële omzendbrieven. De inspiratie van deze regeling is gehaald bij de arbeidsongevallenwet.⁴¹¹ De

⁴⁰⁷ Expert 1

⁴⁰⁸ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 144-158.

⁴⁰⁹ Expert 1

⁴¹⁰ Expert 1

⁴¹¹ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 144-158. ; F. LAMBINET, "Le droit du travail appliqué aux détenus – « Accidents du travail » survenus en prison", *BSJ* 2013, nr. 502, 5.

vergoedingsregeling wordt bij de blijvende arbeidsongeschiktheid in de literatuur anders omschreven dan aangegeven in het expertinterview (*infra*).

194. Indien een gedetineerde tijdelijk, volledig arbeidsongeschikt is door het arbeidsongeval, krijgt hij tot aan de consolidatie een vergoeding van 90% van het dagloon dat hij verdiende op de dag van het ongeval.⁴¹² Als gedetineerden terug beginnen te werken bij een tijdelijke, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, hebben ze geen recht op een vergoeding.⁴¹³

Als er consolidatie is en een blijvende arbeidsongeschiktheid heeft de gedetineerde recht op een vergoeding berekend op het geïndexeerde gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen (*verder*: GGMMI). Deze vergoeding krijgt de gedetineerde pas vanaf de invrijheidstelling.⁴¹⁴ In de literatuur wordt deze vergoeding anders ingevuld. De administratieve vergoedingen, waarop de betrokkenen aanspraak kunnen maken, worden berekend op basis van een door de minister vastgesteld forfaitair en fictief loon.⁴¹⁵ De gedetineerde zou bij een volledige, blijvende arbeidsongeschiktheid slechts 90% krijgen van het forfaitaire loon. Een gedeeltelijke, blijvende arbeidsongeschiktheid zou ook berekend worden aan de hand van dit forfaitaire loon.⁴¹⁶

195. Bij de blijvende arbeidsongeschiktheid hebben gedetineerden pas recht op een vergoeding na de invrijheidstelling. Er is een nieuw KB in de maak met betrekking tot penitentiaire arbeidsongevallen. Dit zou gelijkaardig zijn aan de huidige regeling. Een aanpassing is dat gedetineerden met een blijvende arbeidsongeschiktheid reeds tijdens de detentie een vergoeding zouden kunnen krijgen. Deze vergoeding wordt berekend op het door hem verdiende dagloon op het ogenblik van het ongeval.⁴¹⁷

196. Voor penitentiaire arbeidsongevallen is er geen regeling voorzien voor de arbeidswegongevallen en de dodelijke arbeidsongevallen. Dit zou afhankelijk van het geval

⁴¹² Expert 1

⁴¹³ G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Naar een volwaardige regeling voor ongevallen bij penitentiaire arbeid” in O. VANACHTER (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, 147-162.

⁴¹⁴ Expert 1

⁴¹⁵ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 144-158.

⁴¹⁶ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 144-158. ; G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Naar een volwaardige regeling voor ongevallen bij penitentiaire arbeid” in O. VANACHTER (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, 147-162.

⁴¹⁷ Expert 1

bekeken worden. Daarbij is er ook niet voorzien in de burgerrechtelijke immuniteit waarin de arbeidsongevallenwet voorziet. Hierdoor kan de overheid en de privébedrijven die gebruik maken van de arbeidskrachten van gedetineerden aansprakelijk gesteld worden voor de arbeidsongevallen.⁴¹⁸

3.5. Besluit

197. De bescherming voor werknemers in de vrije samenleving met betrekking tot arbeidsongevallen en beroepsziekten is verregaand. Werknemers worden volledig vergoed indien ze slachtoffer worden van een ongeval of ziekte door toedoen van de arbeid. Voor arbeidsongevallen worden werkgevers hiervoor financieel beschermd door het afsluiten van een verzekering. Voor beroepsziekten komt FEDRIS tussen. Op niveau van detentie is de geldende regelgeving niet transparant en moeilijk terug te vinden. Voor de blijvende arbeidsongeschiktheid wordt de vergoeding voor het penitentiaire arbeidsongeval berekend op basis van het minimumloon. Gedetineerden hadden, meestal, een hoger loon voor de detentie. Toch is dit een positieve afwijking van de voorwaarden van de arbeidsongevallenwet. Indien de redenering uit deze wet wordt gevolgd, zou de vergoeding voor gedetineerden berekend moeten worden op het dagloon in detentie. Dit is, zoals besproken in hoofdstuk 1, zeer laag. Daarnaast is het niet duidelijk welke regeling van toepassing is indien gedetineerden een gedeeltelijke, blijvende arbeidsongeschiktheid hebben. Een nieuw KB zou voor iets meer rechtszekerheid moeten zorgen op vlak van penitentiaire arbeidsongevallen.

198. Voor penitentiaire beroepsziekten is geen regeling uitgewerkt.

Besluit hoofdstuk 2: arbeidsongevallen en beroepsziekten

199. Het sociale zekerheidsstelsel heeft een belangrijke rol in de huidige maatschappij. Het zorgt voor de bescherming van de zwakkere positie van de werknemer ten opzichte van de werkgever. Daarnaast zorgen ze voor de bestaanszekerheid van burgers door bepaalde risico's in te dekken die zich kunnen voordoen tijdens het leven. Het recht geldt voor eenieder, maar toch wil dit niet zeggen dat iedereen recht heeft op eenzelfde bescherming. Het is mogelijk dat

⁴¹⁸ V. VAN DER PLANCKE en G. VAN LIMBERGHEN, *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, 144-158. ; G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, "Naar een volwaardige regeling voor ongevallen bij penitentiaire arbeid" in O. VANACHTER (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, 147-162.

staten voorzien in een beperking of uitbreiding van deze rechten indien dit in het algemeen belang is.

200. Op vlak van de sociale grondrechten bestaat er nog steeds een verschil in vergelijking met de burgerlijke en politieke grondrechten. De juridische afdwingbaarheid blijft een struikelpunt. Een andere moeilijkheid is dat bij de sociale grondrechten een positief overheidsoptreden wordt verwacht. Dit is niet het geval bij burgerlijke en politieke rechten.

201. De waarborgen voor gedetineerden op internationaal niveau blijven beperkt. De Nelson Mandela Rules en de Europese Gevangenisregels benadrukken het belang van de sociale zekerheid voor gedetineerden. Daarnaast wordt aanbevolen dat gedetineerden niet minder gunstig behandeld mogen worden dan vrije werknemers bij het voordoen van een arbeidsongeval of beroepsziekte in detentie. In het Belgische systeem is het grootste probleem de transparantie. Het is niet volledig duidelijk welke regels nu juist van toepassing zijn. Daarbij speelt de lage verloning van gedetineerden een belangrijke rol in de lage vergoeding die gedetineerden krijgen bij een arbeidsongeval. Voor penitentiaire beroepsziekten is niet voorzien in een regeling.

Hoofdstuk 3: Evaluatie van het Belgische recht

1. Inleiding

202. In dit hoofdstuk wordt de regeling in detentie omtrent arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten geëvalueerd. Deze evaluatie verloopt door een toetsing aan het bovenstaande geanalyseerde kader. Dit kader bestaat uit de standaarden die gelden met betrekking tot arbeid en sociale zekerheid zowel op nationaal als op internationaal niveau. Deze standaarden zijn uiteengezet in hoofdstuk één en twee.

203. In eerste instantie wordt gevangenisarbeid geëvalueerd aan de hand van de sociale grondrechten. Daarna ligt de focus bij de standaarden met betrekking tot arbeid. Er wordt geëvalueerd of gevangenisarbeid voldoet aan de standaarden van de Arbeidsovereenkomstenwet. Daarbij volgt er een analyse of gevangenisarbeid eventueel onder een arbeidsovereenkomst zou kunnen resulteren. Dit wordt gedaan aan de hand van een toetsing aan de voorwaarden zoals voorgeschreven in de Belgische wetgeving. Daarna komt de vrijwilligersovereenkomst aan bod. Na deze evaluatie, wordt onderzocht of de geldende regeling omtrent gevangenisarbeid voldoet aan de andere standaarden van het Belgische en internationale recht. In tweede instantie komen de arbeidsongevallen en beroepsziekten aan bod. Ook in dit deel wordt er geëvalueerd of de regeling in detentie voldoet aan de standaarden van het nationale en internationale recht. Als laatste volgt er een besluit.

2. Sociale grondrechten

204. Op internationaal niveau wordt arbeid beschouwd als een sociaal grondrecht. Dit grondrecht geldt voor iedereen. In de Belgische Grondwet is dit grondrecht ingeschreven in artikel 23. Het recht voor eenieder wil niet zeggen dat iedereen een identiek recht heeft. Een beperking op dit recht is mogelijk. Indien lidstaten een beperking willen invoeren, kan dit door een wettelijke basis te voorzien en mits hiervoor een redelijke verantwoording is. Op vlak van sociale rechten hebben de Belgische wetgevers een ruime beoordelingsvrijheid gekregen. Er zal pas een schending zijn indien er een kennelijk onredelijk oordeel is geveld, namelijk als de maatregelen kennelijk onredelijk zijn met het nagestreefde doel.⁴¹⁹

⁴¹⁹ Al. Al. 32, 37, 38 en 42.

205. De sociale grondrechten zijn, voor gedetineerden die in detentie werken, beperkt. De beperking van werkende gedetineerden uit de regeling van het reguliere recht wordt geëvalueerd. In eerste instantie wordt toegespitst op de penitentiaire arbeid. Daarna komen de penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten aan bod. Werkende gedetineerden vallen niet onder de regeling van de arbeidsovereenkomst. De beperking op zich is niet het probleem, zowel internationaal als nationaal wordt toegelaten dat er uitzonderingen worden gemaakt op de sociale rechten. Het probleem ligt op de legitimatie van de beperking. Voor deze beperking is een wettelijke basis noodzakelijk en moet de beperking een bepaald doel nastreven.

206. De eerste voorwaarde om een beperking in te voeren, is de nood aan een wettelijke basis. De normen die van toepassing zijn op werkende gedetineerden zijn niet transparant. Ze liggen verspreid over Koninklijke en ministeriële besluiten. Daarbij zijn deze normen weinig concreet en onduidelijk. De beperkte regeling die bestaat omtrent gevangenisarbeid is volledig ingevuld door de uitvoerende macht.⁴²⁰ Aan de voorwaarde van een wettelijke basis is niet voldaan. De artikelen in de Basiswet kunnen ook niet beschouwd worden als een wettelijke basis vermits deze tot op heden niet in werking zijn getreden.⁴²¹

207. De tweede voorwaarde heeft betrekking op de verantwoording van deze beperking. Er moet een specifieke doelstelling zijn om een beperking te kunnen invoeren. Deze beperking mag niet kennelijk onredelijk zijn met het nagestreefde doel of discrimineren.⁴²² Een eerste facet is het nagestreefde doel *in casu* het economische welzijn van de maatschappij waarbij de financiële kant een belangrijke argument is. De financiële reden is bediscussieerbaar. Indien gedetineerden onder de regelgeving voor vrije werknemers zouden vallen, komen er voor de overheid veel kosten bij zoals de sociale zekerheidsbijdragen, het voldoen aan de betaling van een minimumloon, etc. Op dit vlak heeft de maatregel om gedetineerden uit te sluiten van de Arbeidsovereenkomstenwet tot doel om de vrije maatschappij te beschermen en zowel het economische welzijn en de consistentie van de maatschappij niet in gedrang te brengen.⁴²³ Internationaal wordt een beperking toegelaten indien dit tot doel heeft om het algemeen welzijn in een democratische samenleving te bevorderen en hierbij de rechten en vrijheden van anderen te verzekeren.⁴²⁴ In casu is dit de bescherming van de rechten van de burgers in de vrije

⁴²⁰ Al. 115 en 127.

⁴²¹ Al. 47, 57 en 108.

⁴²² Al. 42, 47 en 57.

⁴²³ Al. 62 en 129.

⁴²⁴ Al. 47 en 57.

samenleving. Deze beperking wil ervoor zorgen dat het algemene welzijn niet in gevaar komt door de financiële kost voor de overheid indien penitentiare arbeid resulteert onder de Arbeidsovereenkomstenwet. Het probleem met dit nagestreefde doel om het economische welzijn en de consistentie van de samenleving te beschermen ligt erin dat vergeten wordt dat gedetineerden ook burgers zijn. De doelstelling om het algemeen welzijn in een democratische samenleving te bevorderen wordt hierdoor niet bereikt, maar juist tegengewerkt.

208. Een tweede facet bij de tweede voorwaarde is dat er niet mag gediscrimineerd worden. Dit wil zeggen dat vergelijkbare categorieën van personen gelijk behandeld moeten worden. Het EHRM en het GwH hebben hierover reeds geoordeeld. Gevangenisarbeid wordt volgens de Hoven gelegitimeerd uitgesloten van de rechten die gelden in de vrije samenleving door het specifieke karakter van deze arbeid. Gevangenisarbeid en arbeid in de vrije samenleving zijn, volgens de Hoven, geen vergelijkbare categorieën. Ze concluderen dit op grond van de vergelijking van het doel, de totstandkoming, de arbeidsrelatie en de specifieke omstandigheden van reguliere arbeid en de gevangenisarbeid.⁴²⁵ Deze verschillende aspecten worden hieronder geëvalueerd.

209. Een eerste aspect is dat de verschillende doelstellingen, namelijk de re-integratie, de vergoeding van slachtoffers en de ondersteuning van het gezin, in de praktijk niet worden gerealiseerd.⁴²⁶ Dit blijkt uit onderzoek in de praktijk. Penitentiare arbeid heeft momenteel geen vormend aspect door het eentonig en terugkerend karakter van de taken. Gedetineerden verwerven hierdoor geen professionele vaardigheden, net zo min als een beroepsopleiding.⁴²⁷ Daarnaast kunnen gedetineerden hun financiële verantwoordelijkheden ten aanzien van slachtoffers en familie niet opnemen door de lage verloning. Gedetineerden gebruiken de arbeidsvergoeding voor de verzachting van de eigen detentie. Daarnaast moeten ze vaak terugvallen op andere financiële middelen. De realiteit voldoet niet aan de standaarden van de vooropgestelde doelstellingen.⁴²⁸

In het kader van deze doelstellingen lijkt het alsof gevangenisarbeid enkel een gunst is voor de gedetineerden. Belangrijk is dat gedetineerden werken of diensten uitvoeren die iets opleveren voor de strafinrichting, de Regie of een extern bedrijf. Producten worden gemaakt met een zeer

⁴²⁵ Al. 61, 62 en 113.

⁴²⁶ Al. 116 en 117.

⁴²⁷ Al. 119.

⁴²⁸ Al. 118 en 119.

lage loonkost. Hetzelfde geldt voor de uitvoering van diensten door gedetineerden, zoals het onderhoud van de gevangenis. Dit levert financiële voordelen op. De producten die gemaakt en gebruikt worden in de gevangenis zouden anders worden aangekocht bij een extern bedrijf waar de productiekost hoger ligt door de lonen van vrije werknemers. De financiële voordelen gelden ook op vlak van de diensten die gedetineerden uitvoeren voor de gevangenis. Indien gedetineerden niet instaan voor het onderhoud, de herstellingswerken of de maaltijdvoorziening in de gevangenis, dient dit te worden uitbesteed aan externe bedrijven met hogere loonkosten. Voor externe bedrijven geldt dit financiële voordeel ook door de lage loonkost van gedetineerden.⁴²⁹

210. Een tweede verschil zou liggen in de totstandkoming van de arbeid. In de Basiswet is een recht ingeschreven voor deelname aan gevangenisarbeid. Toch dient benadrukt te worden dat dit recht enkel geldt op de beschikbare arbeid.⁴³⁰ De vraag naar arbeid in detentie is nog steeds hoger dan het aanbod. Gedetineerden doen een aanvraag bij de gevangenisdirecteur om op een wachtlijst terecht te komen. Er wordt gebruik gemaakt van selectieprocedures voor de toewijzing van de penitentiaire arbeid.⁴³¹ Rekening houdend met deze aspecten is het moeilijk om te argumenteren dat gedetineerden recht hebben op arbeid. Daarbij geldt in de vrije samenleving ook een recht op arbeid door artikel 23 Gw.⁴³² Een ander probleem bij dit aspect is dat dit artikel van de Basiswet nog niet in werking is getreden.⁴³³

211. Een laatste aspect heeft betrekking op de specifieke omstandigheden. In detentie worden de werkuren die gelden in de vrije samenleving gevolgd. Gedetineerden mogen niet langer dan 8 uur per dag werken met een maximum van 40 uur per week. Daarbij hebben ze recht op twee wekelijkse rustdagen.⁴³⁴ Op vlak van uurregeling is er geen verschil met de reguliere arbeidsomstandigheden. Er zouden ook moeilijkheden zijn met betrekking tot de arbeidsprestaties. Deze prestaties zouden afhankelijk zijn van de beschikbaarheid van lokalen en personeel.⁴³⁵ Met betrekking tot de diensten uitgevoerd in detentie is dit niet van toepassing. Voor de andere prestaties uitgevoerd in de werkplaatsen is het niet duidelijk of dit al dan niet een probleem vormt in de praktijk.

⁴²⁹ Al. 127-128, 132 en 133.

⁴³⁰ Al. 109.

⁴³¹ Al. 124 en 126.

⁴³² Al. 37.

⁴³³ Al. 106.

⁴³⁴ Al. 125 – 126.

⁴³⁵ Al. 113.

212. Voor de sociale zekerheid geldt het toepassingsgebied voor eenieder die een beroepsactiviteit uitoefent. Dit recht is gekoppeld aan de bijdrageplicht. Beperkingen en uitbreidingen zijn mogelijk. Beperkingen op de sociale zekerheid vereisen een wettelijke basis.⁴³⁶ Daarbij zijn beperkingen mogelijk indien dit noodzakelijk is om het systeem te behouden en de leden van de samenleving een effectieve bescherming te bieden tegen sociale en economische risico's.⁴³⁷ Gedetineerden betalen geen bijdragen aan de RSZ. Dit is een voorwaarde om onder het sociale zekerheidsstelsel te vallen. In verband met de penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten is er geen duidelijke wettelijke basis voorzien. In verband met de beroepsziekten bestaat er geen regeling voor detentie.⁴³⁸ Penitentiaire arbeidsongevallen worden geregeld via een ministeriële omzendbrief. Deze omzendbrief is niet beschikbaar.⁴³⁹ De verschillende regeling van de penitentiaire arbeidsongevallen volgt uit het feit dat gevangenisarbeid niet onder een arbeidsovereenkomst valt.⁴⁴⁰ Om onder de reguliere arbeidsongevallenregeling te vallen, moeten werkgevers een verzekering afsluiten.⁴⁴¹ De arbeidsongevallenregeling is voornamelijk een plicht waaraan de werkgever moet voldoen. Voor de penitentiaire arbeidsongevallen sluit de overheid geen verzekering af omdat gevangenisarbeid niet resulteert onder een arbeidsovereenkomst en daarom niet voldaan is aan de verplichting om een verzekering af te sluiten.⁴⁴²

3. Arbeid

3.1. Internationaal

3.1.1. Algemene regelgeving

213. De IAO benadrukt het belang van een gelijke verloning voor gelijk werk. Afwijkingen op dit principe zijn mogelijk mits objectieve motivering.⁴⁴³ De verloning van werkende gedetineerden is niet gelijk aan de verloning van vrije werknemers die gelijkaardig werk uitvoeren. Er zijn verschillende redenen voor. In eerste instantie zou dit ertoe leiden dat minder gedetineerden kunnen werken. Indien er voorzien wordt in een hogere verloning voor gedetineerden zorgt dit voor een hogere kost voor zowel de overheid als de externe bedrijven

⁴³⁶ Al. 147 en 149.

⁴³⁷ Al. 155.

⁴³⁸ Al. 182.

⁴³⁹ Al. 193.

⁴⁴⁰ Al. 187.

⁴⁴¹ Al. 161.

⁴⁴² Al. 187.

⁴⁴³ Al. 57.

die gebruik maken van de arbeidskrachten van gedetineerden. Hierdoor zouden minder externe bedrijven geïnteresseerd zijn om gebruik te maken van gevangenisarbeid en kan er minder werk voorzien worden.⁴⁴⁴ In tweede instantie wordt verwezen naar het verschillende doel van de gevangenisarbeid, de re-integratie (*supra*). Dit doel wordt in de praktijk niet verwezenlijkt.⁴⁴⁵ Er kan niet gesproken worden van een objectieve motivatie met betrekking tot de afwijking van het loon van gedetineerden. De financiële kost is een belangrijke factor in de lage lonen van gedetineerden. Toch mag niet uit het oog verloren worden dat de prestaties die gedetineerden verrichten een voordeel uitmaken voor zowel de Regie, als de gevangenis en de externe bedrijven (*supra*).

214. Het EHRM heeft al enkele uitspraken gedaan met betrekking tot gevangenisarbeid (*supra*). Het Hof heeft ook reeds uitspraak gedaan over de vergoeding van gedetineerden. Een billijke vergoeding voor gevangenisarbeid hoeft niet perse geldelijk te zijn.⁴⁴⁶ In Duitsland krijgen gedetineerden ook een lage verloning, maar bouwen ze sociale zekerheidsrechten op.⁴⁴⁷ In België hebben gedetineerden enkel recht op de lage verloning zoals bepaald in een ministerieel besluit.⁴⁴⁸ Doordat de aard van het werk niet voorziet in een beroepsopleiding of een ontwikkeling van professionele vaardigheden, maar enkel in een dagbesteding, is het twijfelachtig of er sprake is van een billijke vergoeding voor gevangenisarbeid in België.⁴⁴⁹

3.1.2. Regelgeving voor detentie

215. Zowel in de *Nelson Mandela Rules* als in de Europese Gevangenisregels wordt vooropgesteld dat gedetineerden recht hebben op een billijke vergoeding voor de uitvoering van werk.⁴⁵⁰ In België krijgen gedetineerden een zeer lage vergoeding voor het uitvoeren van werk. Daarnaast mogen de belangen van gedetineerden en hun beroepsopleiding niet ondergeschikt zijn aan het financiële voordeel voor de gevangenis.⁴⁵¹ In de Belgische gevangenissen zorgt de gevangenisarbeid niet voor een beroepsopleiding. De prestaties zijn repetitief en niet intellectueel uitdagend.⁴⁵² Hierdoor is het financiële voordeel voor de

⁴⁴⁴ Al. 129 en 132.

⁴⁴⁵ Al. 116 – 119.

⁴⁴⁶ Al. 63.

⁴⁴⁷ Al. 129.

⁴⁴⁸ Al. 127.

⁴⁴⁹ Al. 118 – 119.

⁴⁵⁰ Al. 54 en 66.

⁴⁵¹ Al. 55.

⁴⁵² Al. 119.

gevangenis groter dan het belang voor de gedetineerde.⁴⁵³ De billijke vergoeding die vooropgesteld wordt in de *Nelson Mandela Rules* en de Europese Gevangenisregels is weinig concreet. Billijk wordt niet nader omschreven en is moeilijk in te schatten wat daaronder valt. Uitgaande van de rechtspraak van het EHRM kan er vanuit gegaan worden dat een billijke vergoeding ook kan gaan over andere tegemoetkomingen dan een betaling (*supra*).⁴⁵⁴ Een belangrijke nuance is dat het moeilijk is om aantrekkelijke, betalende jobs te voorzien in detentie.

216. De resolutie van het Europees Parlement stelt voorop dat gevangenisarbeid een meerwaarde moet uitmaken voor de gedetineerden. Daarbij wordt er gepleit voor een betere betaling van gedetineerden voor het gepresteerde werk. In België is de voornaamste drijfveer van gedetineerden om uit de cel te zijn en een dagbesteding te hebben. In principe kan dit gezien worden als een meerwaarde voor gedetineerden. Aan het criterium verloning is niet voldaan.⁴⁵⁵

3.2. Arbeidsovereenkomst

217. In dit deel wordt louter getoetst of de gevangenisarbeid, zoals ze momenteel geregeld is, zou kunnen vallen onder een arbeidsovereenkomst. Hiervoor worden de voorwaarden van een arbeidsovereenkomst in aanmerking genomen.

3.2.1. Overeenkomst

218. De Arbeidsovereenkomstenwet voorziet geen vormvereisten. De loutere wilsovereenstemming tussen partijen is voldoende. Indien een arbeidsovereenkomst van bepaalde duur wordt afgesloten, is een geschrift vereist. In detentie wordt er, meestal, geen geschrift opgesteld tussen de werkende gedetineerde en de gevangenisdirecteur. Dit kan voor een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur.⁴⁵⁶

219. Om te spreken van een geldige overeenkomst moet er voldaan zijn aan vier voorwaarden.⁴⁵⁷

⁴⁵³ Al. 133.

⁴⁵⁴ Al. 63.

⁴⁵⁵ Al. 71.

⁴⁵⁶ Al. 80 – 82.

⁴⁵⁷ Al. 80.

3.2.1.1. Toestemming

220. Dit komt tot stand door de wilsovereenstemming van beide partijen.⁴⁵⁸ Zowel de gevangenisdirecteur, die de overeenkomst met de gedetineerde afsluit, als de gedetineerde zelf moet over voldoende wilsvrijheid beschikken. Gevangenisarbeid is niet langer een verplichting, dus gedetineerden kunnen vrij beslissen om al dan niet te participeren aan de gevangenisarbeid.⁴⁵⁹ De doelstelling van gevangenisarbeid is niet langer bestraffen, maar het zoveel mogelijk laten aansluiten van het leven in detentie bij het leven in de vrije samenleving.⁴⁶⁰ Gedetineerden worden op geen enkele wijze verplicht om gevangenisarbeid uit te voeren. Daarbij is het meestal de verantwoordelijkheid van gedetineerden zelf om zich aan te melden voor deelname aan de arbeid.⁴⁶¹

221. Daarnaast moet ook de overheid over voldoende wilsvrijheid beschikken. De gevangenisdirecteur is de toewijzende instantie met betrekking tot de beschikbare arbeid in detentie. Ook de overheid heeft voldoende wilsvrijheid. De gevangenisdirecteur maakt gebruik van selectieprocedures. Daarbij is er geen enkele verplichting om een gedetineerde te laten participeren aan de beschikbare, penitentiaire arbeid.⁴⁶² In de Basiswet is er wel bepaald dat er een recht is van gedetineerden om te participeren aan de beschikbare arbeid. Dit artikel verhindert de wilsvrijheid van de gevangenisdirecteur niet. In eerste instantie is dit artikel nog niet in werking getreden. In tweede instantie, indien het in de toekomst toch in werking zou treden, is er enkel een recht op beschikbare arbeid ingeschreven.⁴⁶³ In de gevangenissen is nog steeds meer vraag dan aanbod voor arbeid.⁴⁶⁴ Daarnaast wordt de overheid niet verplicht om iedere gedetineerde tewerk te stellen. In laatste instantie, indien er wel voldoende plaatsen aanwezig zouden zijn, kan de gevangenisdirecteur steeds gedetineerden weigeren.

3.2.1.2. Bekwaamheid om te contracteren

222. In het kader van deze masterproef wordt verondersteld dat de overheid met bekwame gedetineerden contracteert.

⁴⁵⁸ Al. 81.

⁴⁵⁹ Al. 106.

⁴⁶⁰ Arbrb., Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁶¹ Al. 124.

⁴⁶² Al. 124 en 126.

⁴⁶³ Al. 108 – 109.

⁴⁶⁴ Al. 126.

3.2.1.3. Bepaald voorwerp

223. Het voorwerp bij de arbeidsovereenkomst is het verrichten van arbeid, betalen van loon en terbeschikkingstelling van arbeid.⁴⁶⁵ Ook in het kader van de gevangenisarbeid kan er worden geconcludeerd dat aan deze voorwaarde voldaan is.

3.2.1.4. Geoorloofde oorzaak van verbintenis

224. De oorzaak van de arbeidsovereenkomst is het verkrijgen van werk voor de werknemer en arbeidsprestaties voor de werkgever.⁴⁶⁶ Aan de oorzaak voor de werkgever voldoet gevangenisarbeid. Zowel voor de Regie, als de strafinrichting, als de externe bedrijven worden er arbeidsprestaties verricht door gedetineerden. Indien gedetineerden deze prestaties niet zouden uitvoeren, dan moet dit worden uitbesteed aan externe werknemers. Ook aan de oorzaak van de werknemer, de gedetineerden, is voldaan. Gedetineerden willen werk verkrijgen.

3.2.2. Arbeidsprestaties

225. Elke soort arbeid kan onder een arbeidsovereenkomst vallen.⁴⁶⁷ De arbeidsprestaties die gedetineerden verrichten zijn niet anders dan prestaties in de vrije samenleving. De finaliteit van de gevangenisarbeid zou de ontwikkeling van professionele en sociale vaardigheden zijn of een beroepsopleiding. Toch is gebleken dat deze doelstelling in de praktijk niet wordt verwezenlijkt. Gedetineerden krijgen geen opleiding tijdens de uitvoering van arbeid. Ze krijgen opdrachten voor het produceren van goederen of uitvoeren van diensten ten voordele van de gevangenis of externe bedrijven.⁴⁶⁸ Door de repetitieve aard en weinig intellectuele uitdaging van het werk kan er niet gesproken worden over het verwerven van professionele vaardigheden. De uitvoering van gevangenisarbeid is het verrichten van arbeidsprestaties.⁴⁶⁹

3.2.3. Loon

226. Het loon moet bepaalbaar zijn.⁴⁷⁰ De verloning van gedetineerden die gevangenisarbeid uitvoeren is bepaald in een ministerieel besluit. Het loon van werkende gedetineerden staat

⁴⁶⁵ Al. 81.

⁴⁶⁶ Al. 81.

⁴⁶⁷ Al. 87.

⁴⁶⁸ Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁶⁹ Al. 119 – 120.

⁴⁷⁰ Al. 88.

vast.⁴⁷¹ Een andere kwestie is natuurlijk de omvang van de verloning. De lage verloning van gedetineerden is niet te vergelijken met het loon van werknemers in de vrije samenleving. Toch is dit geen probleem. Het Hof van Cassatie besliste in een uitspraak dat het er niet toe doet of het loon beperkt is of de arbeid wordt uitgevoerd zonder de doelstelling een inkomen te verwerven. De reden hiervoor is dat de oorzaak of beweegredenen die ten grondslag liggen van de uitvoering van arbeid geen bestanddeel is van het begrip arbeid. Het is voldoende dat er een vergoeding is voor prestaties die onder het gezag van een werkgever worden uitgeoefend.⁴⁷² De rechtbank van Nijvel oordeelde gelijkaardig. Gevangenisarbeid wordt uitgeoefend tegen betaling van een geldsom. Dit loon is zeer laag, maar toch is dit bedrag de tegenprestatie voor arbeid.⁴⁷³

227. De uurlonen van gedetineerden zijn vastgelegd door de overheid en zijn niet onderhandelbaar. Dit is geen probleem, vermits dit op de algemene arbeidsmarkt ook gebeurt.⁴⁷⁴

3.2.4. Gezag

228. De werkgever moet de juridische mogelijkheid hebben om gezag uit te oefenen over de werknemer.⁴⁷⁵ De gevangenisarbeid wordt uitgevoerd volgens de instructies van de gevangenisdirecteur. Zij stellen de regels op over de werkuren en werkomstandigheden.⁴⁷⁶ De werkgever moet het gezag niet in eigen persoon uitoefenen, maar dit kan door een aangestelde van de werkgever gebeuren.⁴⁷⁷ De penitentiaire beambten houden toezicht bij de werkende gedetineerden. Zij zijn aangesteld door de werkgever, namelijk de directie van de gevangenis.

229. Er zijn enkele criteria om uit te maken of er een gezagsrelatie aanwezig is. Ten eerste is er de vrijheid van de organisatie van het werk en de organisatie van de werktijd. Gedetineerden hebben geen vrijheid in de organisatie van het werk of de werktijd. Er is een verplichting om zich te houden aan de werktijdregeling. Daarnaast moet de gedetineerde verwittigen indien hij of zij afwezig is en deze afwezigheid ook verantwoorden. Ten tweede is er de mogelijkheid om hiërarchische controle uit te oefenen op het werk. Deze controle gaat over de inzet van de

⁴⁷¹ Al. 127.

⁴⁷² Al. 90.

⁴⁷³ Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁷⁴ Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁷⁵ Al. 91.

⁴⁷⁶ Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁷⁷ Al. 91.

werknemer. Deze hiërarchische controle gebeurt zowel door penitentiaire beambten als door de gevangenisdirectie op het werk.⁴⁷⁸

3.2.5. Herkwalificatie

230. De kwalificatie die partijen gegeven hebben aan een overeenkomst moet gevolgd worden door de rechter indien er geen onverenigbare elementen zijn met deze gekozen kwalificatie. De effectieve uitvoering van de overeenkomst moet wel overeenstemmen met de gegeven kwalificatie. De feitelijke uitvoering van de overeenkomst krijgt voorrang. Gevangenisarbeid wordt niet gekwalificeerd als een bepaalde overeenkomst. De regels van de Arbeidsovereenkomstenwet zijn dwingend en partijen kunnen er niet van afwijken door een andere kwalificatie te geven aan de overeenkomst. De feitelijke omstandigheden worden in rekening gebracht. De focus ligt voornamelijk bij een al dan niet bestaande gezagsverhouding tussen de partijen.⁴⁷⁹ Zoals reeds geëvalueerd in het bovenstaande onderdeel, is er bij de uitvoering van gevangenisarbeid sprake van een gezagsverhouding. De werkgever delegeert zijn gezag aan anderen, namelijk de penitentiaire beambten. Dit belet niet dat er sprake is van een gezagsverhouding. Een herkwalificatie van gevangenisarbeid naar een arbeidsovereenkomst is mogelijk. Natuurlijk is dit de taak van de rechter. Enkel de rechtbank van Nijvel heeft gevangenisarbeid reeds gekwalificeerd onder een arbeidsovereenkomst.⁴⁸⁰ In Hoger Beroep werd dit vonnis herroepen. Belangrijk is dat ten tijde van de uitspraak gevangenisarbeid nog een verplichtend karakter had door art. 30ter Sw.⁴⁸¹ Het is moeilijk in te schatten wat de toekomst hieromtrent gaat brengen.

3.3. Vrijwilligerswerk

231. Vrijwilligerswerk gebeurt onbezoldigd en onverplicht. De organisatie waarvoor deze activiteit wordt uitgevoerd, streeft geen winstgevend doel na. Er is geen arbeidsovereenkomst omdat het criterium loon ontbreekt bij vrijwilligerswerk. Er bestaat enkel een mogelijkheid tot vergoeding van bepaalde kosten. Deze kosten mogen enkel tot doel hebben het dekken van

⁴⁷⁸ Al. 94, 121, 124 - 126.

⁴⁷⁹ Al. 84 – 86.

⁴⁸⁰ Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

⁴⁸¹ G. VAN LIMBERGHEN en V. VAN DER PLANCKE, “Naar een volwaardige regeling voor ongevallen bij penitentiaire arbeid” in O. VANACHTER (eds.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, 147-162.

kosten die betaald zijn door de vrijwilliger en normaal gedragen moeten worden door de organisatie.⁴⁸²

232. Gevangenisarbeid kan niet resulteren onder vrijwilligerswerk. De verrichte activiteit verrijkt de gedetineerde, ook al is deze verrijking minimaal.⁴⁸³ Daarnaast streeft de organisatie waarvoor deze arbeid wordt verricht een winstgevend doel na.⁴⁸⁴

3.4. Gevangenisarbeid

3.4.1. Basiswet

233. In dit deel worden de aanbevelingen van de Commissie Dupont en de huidige Basiswet gebruikt als standaard voor de momenteel geldende regelgeving voor gevangenisarbeid.

Het normaliseringsbeginsel wordt beschouwd als een belangrijk principe in detentie. Zowel de Commissie Dupont als de huidige basiswet benadrukken dit beginsel. In het KB 1965 wordt ook bepaald dat de gevangenisarbeid zoveel mogelijk moet overeenstemmen met de arbeid in de vrije samenleving. Met betrekking tot het uitgangspunt van het penitentiair beleid, voldoet de huidige regelgeving, theoretisch gezien, aan de standaarden voorop gesteld door de Commissie en de Basiswet.⁴⁸⁵

234. De Commissie Dupont stond voor de afschaffing van de verplichte arbeid onder art. 30ter Sw. Hieraan is voldaan door de Basiswet.⁴⁸⁶ Daarnaast wijst de Commissie Dupont erop dat beperkingen op grondrechten wettelijk bepaald moeten zijn en gelegitimeerd met betrekking tot hun functionaliteit en noodzakelijkheid. De Commissie vond dat, door de afschaffing van verplichte arbeid, de gevangenisarbeid onder een arbeidsovereenkomst zou kunnen vallen. Daarnaast moet er voorzien worden in een eerlijke verloning voor de werkende gedetineerden.⁴⁸⁷ De Basiswet volgt de Commissie Dupont hierin niet. De Koning moet de verloning van gedetineerden regelen. Daarnaast is met de wijziging van de Basiswet in 2013 een artikel ingevoerd waarbij bepaald is dat gevangenisarbeid niet onder een arbeidsovereenkomst kan vallen.⁴⁸⁸

⁴⁸² Al. 95 – 98.

⁴⁸³ Al. 127.

⁴⁸⁴ Al. 97 en 133.

⁴⁸⁵ Al. 103, 107 en 116.

⁴⁸⁶ Al. 105 – 106.

⁴⁸⁷ Al. 104 – 105.

⁴⁸⁸ Al. 109.

De huidige regelgeving is gelijkaardig aan die van de Basiswet. De verloning wordt geregeld door een ministerieel besluit. Ze is niet gelijk aan de verloning voor identieke arbeid buiten de gevangenis.⁴⁸⁹ Daarbij valt gevangenisarbeid niet onder een arbeidsovereenkomst. De huidige regelgeving voldoet niet aan de aanbevelingen van de Commissie Dupont, maar wel aan die van de Basiswet. De Basiswet is vrij gelijkaardig aan de huidige regelgeving. Zowel in het toekomstige systeem, indien de Basiswet volledig in werking treedt, als in het oude systeem blijft de uitvoerende macht de bepalende factor voor de concrete invulling van de penitentiaire arbeid. Indien de Basiswet in werking treedt met betrekking tot de gevangenisarbeid, zou dit weinig verschil uitmaken. De Basiswet is een kaderwet. De meeste artikelen verwijzen dat de concrete invulling moet gebeuren door de Koning. Hierdoor blijft gevangenisarbeid geregeld door de uitvoerende macht en ontbreekt een duidelijk, concreet wettelijk kader. De inwerkingtreding van de Basiswet zal niet zorgen voor transparantie op vlak van gevangenisarbeid. Hiervoor zijn gedetineerden nog steeds afhankelijk van de Koning.

4. [Arbeidsongevallen en beroepsziekten](#)

4.1. Internationaal

235. Het sociale zekerheidssysteem is niet van toepassing op gedetineerden. Dit komt doordat deze regeling gekoppeld is aan de bijdrageplicht aan de RSZ. De regeling van de arbeidsongevallen en beroepsziekten valt niet onder het stelsel van de RSZ. Voor eventuele arbeidsongevallen moeten werkgevers zelf een verzekering afsluiten om deze risico's te dekken. Voor beroepsziekten komt FEDRIS tussen voor de vergoeding. Gedetineerden vallen niet onder een arbeidsovereenkomst. Daarom is deze verzekering niet verplicht en komt FEDRIS niet tussen.⁴⁹⁰

236. De internationale instrumenten bepalen dat de voorwaarden voor penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten niet minder gunstig mogen zijn dan deze in de gewone samenleving. Gedetineerden moeten schadeloos worden gesteld voor penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten.⁴⁹¹ De risico's voor arbeidsongevallen in de vrije samenleving worden gedekt door een private verzekering die werkgevers verplicht moeten

⁴⁸⁹ Al. 127.

⁴⁹⁰ Al. 161 en 177.

⁴⁹¹ Al. 151 en 156.

afsluiten.⁴⁹² Voor de vergoeding van beroepsziekten komt FEDRIS tussen.⁴⁹³ Met betrekking tot de penitentiaire beroepsziekten bestaat er geen regeling. De penitentiaire arbeidsongevallen worden geregeld door ministeriële omzendbrieven. Er is een administratieve vergoedingsregeling uitgewerkt. Gedetineerden die slachtoffer worden van een ongeval tijdens en door de uitvoering van gevangenisarbeid krijgen een vergoeding (*infra*).⁴⁹⁴

4.2. Penitentiaire arbeidsongevallen en beroepsziekten

237. Voor de penitentiaire beroepsziekten is er geen regeling voorzien.⁴⁹⁵

238. Voor de vergoedingsregeling van arbeidsongevallen wordt er een opsplitsing gemaakt tussen tijdelijke en blijvende arbeidsongeschiktheid. In elk van deze categorieën wordt nog een opsplitsing gemaakt tussen gedeeltelijke en volledige arbeidsongeschiktheid. Bij een tijdelijke, volledige arbeidsongeschiktheid hebben zowel vrije werknemers als werkende gedetineerden recht op 90% van het dagloon.⁴⁹⁶ Bij een tijdelijke, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid wordt er bij vrije werknemers ingezet op de wedertewerkstelling. Werknemers krijgen bij aanvaarding een vergoeding gelijk aan het verschil tussen het voormalige loon en het huidige loon. Bij een onterechte weigering krijgen ze een vergoeding op basis van de graad van arbeidsongeschiktheid.⁴⁹⁷ Voor gedetineerden is hieromtrent niets geregeld. Indien gedetineerden terug starten met werken, krijgen ze geen vergoeding bij een verschil in loon.⁴⁹⁸

De vergoeding voor blijvende, volledige arbeidsongeschiktheid voor werknemers in de vrije samenleving is gelijk aan 100% van zijn basisloon. Indien er een blijvende, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid is, wordt de vergoeding berekend aan de hand van de graad van arbeidsongeschiktheid.⁴⁹⁹ In detentie wordt de vergoeding voor blijvende arbeidsongeschiktheid berekend op basis van het geïndexeerde gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen. Er bestaat geen duidelijkheid of er al dan niet rekening wordt

⁴⁹² Al. 161.

⁴⁹³ Al. 177.

⁴⁹⁴ Al. 193.

⁴⁹⁵ Al. 189.

⁴⁹⁶ Al. 172 en 194.

⁴⁹⁷ Al. 172.

⁴⁹⁸ Al. 194.

⁴⁹⁹ Al. 172.

gehouden met de graad van arbeidsongeschiktheid bij een blijvende, tijdelijke arbeidsongeschiktheid. Gedetineerden krijgen deze vergoeding pas bij de invrijheidstelling.⁵⁰⁰

In het kader van de penitentiaire arbeidsongevallen is het voor gedetineerden een goede zaak dat bij blijvende arbeidsongeschiktheid de vergoeding bij de invrijheidsstelling op het GGMMI wordt gebaseerd. Indien de vergoeding berekend zou worden op het huidige dagloon, zouden gedetineerden een zeer lage vergoeding krijgen als gevolg van het lage loon dat gedetineerden ontvangen bij gevangenisarbeid. Voor de tijdelijke arbeidsongeschiktheid is er geen verschil in berekening tussen de penitentiaire en gewone arbeidsongevallen. De vergoedingen voor penitentiaire arbeidsongevallen zijn laag. Toch kan er niet gesproken worden van een afwijking van het reguliere recht. De lage vergoedingen zijn te wijten aan het lage loon dat gedetineerden krijgen voor de uitvoering van penitentiaire arbeid. Een probleem stelt zich bij de blijvende arbeidsongeschiktheid. Gedetineerden krijgen deze vergoeding pas na invrijheidsstelling. Dit is logisch, vermits ze anders een veel hogere vergoeding zouden krijgen ten opzichte van het loon dat ze verdiende met de gevangenisarbeid. Een nieuw KB, met betrekking tot penitentiaire arbeidsongevallen, komt tegemoet aan het probleem dat gedetineerden met blijvende arbeidsongeschiktheid tijdens detentie geen vergoeding krijgen.⁵⁰¹ Ze zouden tijdens detentie een vergoeding krijgen berekend op het dagloon. Na de invrijheidsstelling hebben ze recht op een vergoeding die gelijk is aan het GGMMI. Deze vergoeding wordt geschorst indien de persoon opnieuw gedetineerd wordt. Het is niet duidelijk of met het nieuwe KB gedetineerden dan terug de lagere vergoeding krijgen berekend op het dagloon dat ze verdienden door de uitvoering van gevangenisarbeid.

Het probleem met de vergoedingen van penitentiaire arbeidsongevallen is met andere woorden te wijten aan de lage verloning van de gevangenisarbeid. Deze berekening van de vergoeding van blijvende arbeidsongeschiktheid ten gevolge van een penitentiair arbeidsongeval is een positieve afwijking van het reguliere recht. Toch blijft de vergoeding berekend op het GGMMI in bepaalde gevallen laag vermits gedetineerden voor de detentie vaak een loon hadden dat hoger lag dan het GGMMI.

239. Indien een werknemer in de vrije samenleving sterft ten gevolge van het arbeidsongeval, betaalt de verzekering verschillende vergoedingen, namelijk de vergoeding van de

⁵⁰⁰ Al. 194 – 195.

⁵⁰¹ Al. 195.

begraveniskosten en van het transport van het stoffelijk overschot. Daarnaast hebben de nabestaanden recht op een vergoeding in de vorm van renten.⁵⁰² In detentie is het dodelijke arbeidsongeval niet geregeld. Het is onduidelijk op welke vergoedingen nabestaanden recht hebben indien een gedetineerde sterft ten gevolge van een arbeidsongeval.⁵⁰³ Hiervoor ontbreekt een wettelijk kader.

5. Besluit

240. De regeling van gevangenisarbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie voldoet niet volledig aan de standaarden van het internationale en nationale recht.

In het kader van de beperking op het recht zijn er twee problemen. In eerste instantie is er geen duidelijke, wettelijke basis die gedetineerden uitsluit van het reguliere systeem. De Basiswet kan niet worden beschouwd als een wettelijke basis voor de uitsluiting van de arbeidsovereenkomst vermits deze wet tot op heden niet in werking is. In tweede instantie is er een probleem met de doelstelling van de beperking. Gevangenisarbeid zou worden uitgesloten door het specifieke karakter van gevangenisarbeid. Hierdoor is deze arbeid niet te vergelijken met arbeid in de vrije samenleving. Dit zou de uitzondering legitimeren. Door een evaluatie van de verschillende aspecten van dit karakter blijkt dat gevangenisarbeid in de praktijk niet veel verschilt van arbeid in de vrije samenleving. Het grootste verschil ligt in de verloning die veel lager ligt dan deze van arbeid in de vrije samenleving.

Aan de standaarden die gelden in de Arbeidsovereenkomstenwet met betrekking tot de arbeidsovereenkomst die wordt afgesloten met werknemers in de vrije samenleving is voldaan. Het is mogelijk dat gevangenisarbeid onder een arbeidsovereenkomst valt vermits er voldaan is aan de vier constitutieve bestanddelen. De argumentatie dat gevangenisarbeid een andere doelstelling heeft dan arbeid in de vrije samenleving en daarom niet onder een arbeidsovereenkomst zou kunnen vallen, is weerlegd. Zoals geanalyseerd in verschillende onderzoeken wordt er niet voldaan aan de vooropgestelde doelstelling van het aanleren van professionele vaardigheden. Daarom heeft de arbeid in detentie dezelfde finaliteit als de arbeid

⁵⁰² Al. 173.

⁵⁰³ Al. 196.

in de vrije samenleving, namelijk het verkrijgen van een loon, voor de uitvoering van arbeidsprestaties voor een werkgever.

Een belangrijke opmerking is dat de omvang van het loon van gedetineerden niet overeenstemt met de hoogte van het loon van werknemers in de vrije samenleving. Deze lage vergoeding is voornamelijk een pijnpunt bij de arbeidsongevallen. Gedetineerden hebben bij een arbeidsongeval in detentie slechts recht op een zeer lage vergoeding door de berekening van deze vergoeding op het lage loon. De administratieve vergoedingsregeling komt hieraan tegemoet door deze vergoeding te baseren op het GGMMI. Een ander probleem bij penitentiaire arbeidsongevallen is dat niet alles geregeld wordt. Daarnaast bestaat er ook geen regeling voor beroepsziekten in detentie.

Op vlak van de gevangenisarbeid voldoet de huidige regelgeving niet aan de aanbevelingen van de Commissie Dupont. De Commissie wou verregaande rechten voorzien voor gedetineerden. Daarbij vond de Commissie het belangrijk dat er een wettelijke regeling zou komen voor de rechtspositie van gedetineerden en er een einde zou worden gemaakt aan de regeling ingevuld door de uitvoerende macht. De Basiswet is een kaderwet. De huidige regelgeving is gelijkaardig aan de Basiswet. Daardoor voldoet ze aan de standaarden van de Basiswet. Zowel de Basiswet als de huidige regelgeving voldoet niet aan de vooropgestelde standaarden van de Commissie Dupont.

241. Over het algemeen is het belangrijkste probleem de onduidelijkheid. De regeling van penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten is niet transparant. Ze is moeilijk terug te vinden of niet beschikbaar en daarbij is ze niet volledig. Dit zorgt ervoor dat er geen duidelijkheid bestaat over de concrete regeling van penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Dit veroorzaakt rechtsonzekerheid.

Conclusie

242. In het algemeen bieden sociale grondrechten niet dezelfde zekerheid als de burgerlijke en politieke rechten. De sociale grondrechten zijn niet rechtstreeks afdwingbaar en vereisen steeds een omzetting in de nationale rechtsorde. Enkele verschillen met de burgerlijke en politieke rechten zorgt ervoor dat de sociale grondrechten minder sterk staan. Er is geen supranationaal gerechtshof dat bevoegd is om te oordelen over de sociaal, economische en culturele rechten. Deze rechten worden progressief omgezet in de nationale rechtsorde. Als laatste brengen de sociale grondrechten steeds kosten met zich mee door het vereiste actief overheidsoptreden dat ermee gepaard gaat. Hierdoor wordt er op vlak van sociaal, economische en culturele rechten minder bescherming geboden ten aanzien van de rechtssubjecten.

243. Het voorontwerp van de Commissie Dupont was veelbelovend om duidelijkheid en rechtszekerheid te creëren over de rechtspositie van gedetineerden. De focus lag op de gedetineerde als rechtsburger en om voor deze burger tijdens zijn vrijheidsberoving een evenwaardig rechtskader te creëren. Ook op vlak van arbeid focuste de commissie op een transparante, menswaardige en gelijke regelgeving. Dit toont het belang dat gehecht wordt door de commissie aan het normaliseringsprincipe. De commissie vindt dit belangrijk om detentieschade te vermijden en te werken aan het herstel van de gedetineerden. In 2005 werd de huidige Basiswet ingevoerd. De wetgever is de commissie op veel vlakken niet gevolgd. Door de wijziging aan de Basiswet in 2013 werden de rechten van gedetineerden op vlak van gevangenisarbeid nog verder teruggeschroefd. De aanbeveling van de commissie om gedetineerden in de toekomst onder een arbeidsovereenkomst te laten resulteren, is niet gevolgd evenmin als de invoering van een gelijke verloning. De verloning wordt overgelaten aan de Koning. Tot op heden gelden nog steeds de lage bedragen uit de ministeriële omzendbrief.

244. Herhaaldelijk wordt er verwezen naar het normaliseringsbeginsel. Dit gebeurt zowel op internationaal niveau als in ieder nationaal document met betrekking tot detentie. Dit beginsel houdt in dat het leven in detentie zoveel mogelijk overeenstemt met het leven in de vrije samenleving. Dit is belangrijk om vermijdbare detentieschade te vermijden. Het normaliseringsbeginsel lijkt de ultieme oplossing voor alle problemen met betrekking tot detentie. Toch is het belangrijk dat naast de uitgebreide omschrijving en het inschrijven van dit

beginsel in de wetgeving, er ook maatregelen dienen genomen te worden om dit beginsel te realiseren in de praktijk. Tot op heden is dit beginsel in de Belgische gevangnissen een utopie.

245. De regeling met betrekking tot gevangenisarbeid voldoet niet aan de standaarden van het internationale en nationale recht. De grondrechten van gedetineerden, zoals vooropgesteld in het internationale en nationale recht, worden op vlak van arbeid niet gewaarborgd. Gedetineerden die arbeid verrichten in detentie vallen niet onder de bescherming van het recht dat geldt voor vrije werknemers. Daarnaast wordt er ook niet voorzien in een gelijkwaardige bescherming voor gedetineerden. Werkende gedetineerden hebben een kwetsbare positie ten aanzien van de werkgever, de overheid. Bij gedetineerden is er sprake van een bijkomende kwetsbaarheid, namelijk de detentie. Gedetineerden zijn op alle vlakken afhankelijk van hun werkgever, de overheid.

De beperking van de rechten van gedetineerden met betrekking tot het sociale grondrecht op arbeid is een moeilijke kwestie. De vereiste wettelijke basis is niet aanwezig. De invoering van de Basiswet moest zorgen voor een wettelijk kader omtrent de rechtspositie van gedetineerden. Momenteel regel in België de uitvoerende macht de regels omtrent penitentiaire arbeid. Daarbij zijn deze regels onvoldoende duidelijk. De rechten van gedetineerden liggen vervat in Koninklijke Besluiten, Ministeriële besluiten en omzendbrieven waarvan sommige zelfs niet-toegankelijk zijn. De verwachting was dat aan het gebrek van deze wettelijke basis een einde kwam door de Basiswet van 2005. De artikelen zijn nog steeds niet allemaal inwerking getreden. Hierdoor blijft de rechtsonzekerheid voor gedetineerden met betrekking tot hun rechtspositie bestaan. Het KB van 1965 blijft het belangrijkste kader voor de regeling met betrekking tot gevangenisarbeid. Hierdoor beantwoordt België niet aan de standaarden die gelden zowel op het internationale niveau als nationale omtrent de wettelijke basis voor de uitsluiting van gedetineerden met betrekking tot gevangenisarbeid uit het reguliere recht.

Daarbij blijft de vraag of, indien de artikelen van de Basiswet omtrent gevangenisarbeid in werking zouden treden, deze voldoende duidelijkheid zouden scheppen. De artikelen geven enkel een kader mee met betrekking tot de rechten die gedetineerden hebben op vlak van arbeid. Voor de verdere invulling en verduidelijking ervan, wordt verwezen naar de Koning. De inwerkingtreding van de artikelen van de Basiswet over arbeid zou een grote stap voorwaarts zijn, maar zou nog steeds geen voldoening geven op vlak van rechtszekerheid en transparantie. Er is nood aan een duidelijkere, gedetailleerde regeling omtrent de rechten die gedetineerden

hebben bij uitvoering van gevangenisarbeid. Daarnaast bestaat er nog steeds geen duidelijkheid over het juridische statuut waaronder werkende gedetineerden zouden vallen. Indien de Basiswet inwerking zou treden, is de enige zekerheid dat penitentiaire arbeid niet kan resulteren onder een arbeidsovereenkomst.

De beperking voor financiële redenen is een andere kwestie. Indien gedetineerden onder een arbeidsovereenkomst zouden vallen, brengt dit verschillende kosten mee. De overheid wil met deze beperking het algemeen belang beschermen waarbij het economisch welzijn een belangrijk aspect is. Toch wordt uit het oog verloren dat gedetineerden ook Belgische onderdanen zijn. De straf die ze gekregen hebben is de vrijheidsberoving. Bijkomende bestraffing, zoals de uitsluiting van fundamentele rechten, moet beperkt worden.

De aard van de taken die gedetineerden uitvoeren zijn gelijk aan taken die werknemers in de vrije samenleving moeten uitvoeren. De visie achter gevangenisarbeid om gedetineerden een zinvolle dagbesteding te bieden, professionele en sociale vaardigheden bij te leren en daarnaast het vergoeden van slachtoffers en onderhouden van het gezin wordt in de praktijk niet gehaald. Er is geen sprake van een vormend aspect of het aanleren van professionele vaardigheden bij de uitvoering van gevangenisarbeid. De arbeid in detentie is eentonig en niet intellectueel uitdagend. Gedetineerden voeren telkens dezelfde handelingen uit waarbij verantwoordelijkheid of zelfs nadenken overbodig is. Gevangenisarbeid heeft geen andere doelstelling dan de arbeid in de vrije samenleving. In beide situaties gaat het over het verrichten van arbeidsprestaties, in ruil voor een loon, ten voordele van een werkgever. De andere redenering is dat gevangenisarbeid tot doel heeft om de slachtoffers te vergoeden en het gezin te ondersteunen door het verdienen van een loon. Deze doelstelling is onrealistisch door het lage loon dat gedetineerden verdienen.

De argumentatie dat gedetineerden recht hebben op arbeid en werknemers op de reguliere arbeidsmarkt niet, kan ook worden weerlegd. In eerste instantie is artikel 81 van de Basiswet dat in dit recht voorziet, nog niet inwerking getreden. In tweede instantie zegt dit recht voor gedetineerden niets. De vraag naar arbeid in detentie is nog altijd veel groter dan het aanbod. De beschikbare werkplaatsen in de gevangenissen zijn schaars. Daarnaast zijn er lange wachtlijsten en strenge selectieprocedures vooraleer een gedetineerde arbeid krijgt toegewezen. De gevangenisdirectie beslist over de toedeling van arbeid, maar ook over het ontslag van gedetineerden die niet voldoen aan de verwachtingen. Van een recht op arbeid is in detentie tot

op heden geen sprake. Daarnaast zorgt de schaarste aan beschikbare werkplaatsen er ook voor dat gedetineerden in een ondergeschikte, zwakke positie komen te staan ten aanzien van de overheid. Dit komt doordat er bij gevangenisarbeid geen duidelijke regeling bestaat over de toewijzing, selectieprocedures of het ontslag. Gedetineerden hebben geen rechtszekerheid. Ze zijn volledig afhankelijk van de gevangenisdirectie om deel te kunnen nemen aan de beschikbare arbeid.

246. Volgens de analyse in deze masterproef kan gevangenisarbeid geregeld worden via een arbeidsovereenkomst. De Basiswet schafte in 2005 het verplichtend karakter van gevangenisarbeid af. Hierdoor beschikken gedetineerden over de vrijheid om te beslissen over het al dan niet aangaan van een overeenkomst. De werkgever, namelijk de overheid, beschikt ook over voldoende wilsvrijheid. De gevangenisdirectie kiest welke gedetineerde geschikt is voor welke job. De meeste directies volgen bepaalde regels bij de toewijzing van de arbeid. Met betrekking tot het loon is er ook geen probleem. Gedetineerden hebben een zeer lage verloning voor de uitvoering van gevangenisarbeid. Het is voldoende dat het loon bepaalbaar is om te spreken over een arbeidsovereenkomst. Ook al is het niet de bedoeling om een inkomen te verwerven. De subjectieve beweegredenen zijn niet van belang. Een overeenkomst wordt beschouwd als een arbeidsovereenkomst indien er arbeid wordt gepresteerd onder gezag en vergoeding. De verloning van gevangenisarbeid is bepaald in een ministeriële omzendbrief. Gedetineerden voeren de prestaties uit onder het gezag van een lasthebber of aangestelde door de werkgever. Hierdoor is er aan alle vier voorwaarden voldaan opdat gevangenisarbeid onder een arbeidsovereenkomst zouden kunnen vallen.

De verloning van gedetineerden is de grootste uitdaging. Er wordt steeds benadrukt dat gedetineerden op een billijke of betere manier moeten vergoed worden voor het uitvoeren van arbeid in detentie. Een verhoging van de lonen voor penitentiaire arbeid zou niet wenselijk zijn vermits dit ertoe kan leiden dat minder bedrijven werk willen uitbesteden aan de gevangenen. Dit lijkt toch een, onrechtstreekse, bevestiging dat de voornaamste drijfveer van bedrijven het lage kostenplaatje is van gevangenisarbeid. Dit is een contradictie met het feit dat de belangen van gedetineerden moeten primeren op de winstmotieven van de betrokken private ondernemingen. Daarnaast maakt de Regie zelf winst op de vergoeding die externe bedrijven betalen voor de terbeschikkingstelling van arbeidskrachten van gedetineerden. De verhoging van de kost voor externe bedrijven is niet perse noodzakelijk om een hoger loon voor

gedetineerden te kunnen voorzien. De winst die de Regie maakt op de vergoeding van de externe bedrijven, kan dienen voor een verhoging van het loon voor penitentiaire arbeid.

247. Penitentiaire arbeid wordt gezien als een gunst voor gedetineerden. Toch is het belangrijk om te realiseren dat de overheid overwegend in een machtspositie zit ten aanzien van de kwetsbare positie van gedetineerden. Gedetineerden willen werken voor een uurloon dat minder is dan 1 euro per uur. Dit doen ze om de eigen detentie te verzachten, maar ook om een dagbesteding te hebben tijdens hun detentie. De overheid prijst de arbeidskrachten van gedetineerden aan privéondernemingen aan als goedkoop, maar kwaliteitsvol. Op de uitbesteding van arbeidskrachten aan privéondernemingen maakt de Regie winst. Deze winst moet in eerste instantie leiden tot het verbeteren van de omstandigheden van arbeid en beroepsopleidingen voor gedetineerden. Er wordt met andere woorden voorzien in een solidariteitssysteem waar werkende gedetineerden bijdragen aan de kwaliteitsverbetering van arbeid en beroepsopleidingen voor andere gedetineerden. De overblijvende winst gaat naar de schatkist. Dat gedetineerden geld kosten aan de maatschappij, valt niet te ontkennen. Het argument dat werkende gedetineerden hierdoor bijdragen aan hun eigen detentie en iets teruggeven aan de maatschappij gaat niet helemaal op. Het is vreemd om te beargumenteren dat gedetineerden het recht niet hebben op een volwaardige verloning omdat gedetineerden veel kosten aan de maatschappij. Dat gedetineerden veel kosten aan de maatschappij staat los van het feit dat gedetineerden hun arbeidskrachten ter beschikking worden gesteld zowel aan de gevangenis als aan privéondernemingen. Daarnaast maakt de overheid door deze terbeschikkingstelling winst. De overheid heeft op verschillende vlakken een financieel voordeel door het gebruik en de terbeschikkingstelling van de arbeidskrachten van gedetineerden. Ze maakt winst door de uitbesteding aan externe bedrijven. Daarnaast heeft de overheid zelf voordeel door de lage vergoeding. Dit onder het mom van een toekomstgerichte, nuttige, opbouwende detentie met re-integratie als hoofddoel waaraan niet wordt voldaan. De jobs voor het onderhoud van de gevangenis, namelijk herstellingswerken, poetswerken en de maaltijdvoorziening, worden ingevuld door gedetineerden. Hierdoor moet de gevangenisinrichting deze jobs niet uitbesteden aan veel duurere werknemers die wel resulteren onder een arbeidsovereenkomst. Hetzelfde geldt voor de productie van bepaalde goederen door gedetineerden die dienen voor gebruik in de gevangenis.

248. In verband met de penitentiaire arbeidsongevallen wordt er met betrekking tot de vergoedingsregeling voorzien in een positieve afwijking van het nationale recht. De schadeloosstelling voor gedetineerden die slachtoffer worden van een penitentiair arbeidsongeval is volledig gebaseerd op de Arbeidsongevallenwet. Daarnaast krijgen gedetineerden die een blijvende arbeidsongeschiktheid hebben als gevolg van dit ongeval, een vergoeding gebaseerd op het GGMMI. Dit is positief vermits de Arbeidsongevallenwet voorschrijft dat deze vergoeding gebaseerd wordt op het basisloon van de betrokkene op het ogenblik van het ongeval. Dit zou voor gedetineerden negatief zijn door de lage vergoedingen die ze verkrijgen voor gevangenisarbeid. Op enkele vlakken voldoet de regeling niet aan de standaarden van het internationale en nationale recht. In het kader van de arbeidswegongevallen en de dodelijke arbeidsongevallen ten gevolge van gevangenisarbeid wordt niets geregeld. Daarnaast is het niet duidelijk welke voorwaarden in aanmerking worden genomen in detentie om een ongeval te kwalificeren als een arbeidsongeval. Er is geen duidelijk wetgevend kader aanwezig. De informatie omtrent de regeling van penitentiaire arbeidsongevallen in het kader van de masterproef is verkregen louter op basis van de literatuurstudie en het expertinterview. Dit gebrek aan transparantie is een grote tekortkoming in het Belgische recht.

Voor penitentiaire beroepsziekten gaat het nog een stap verder. Hieromtrent is niets geregeld voor arbeid in detentie. Het is niet duidelijk wat er zou gebeuren indien een gedetineerden als gevolg van zijn tewerkstelling in de gevangenis een ziekte zou oplopen. Er bestaat hierover ook geen transparantie.

249. Algemeen kan er worden gesteld dat er twee grote pijnpunten zijn met betrekking tot penitentiaire arbeid, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Ten eerste de transparantie: de regeling voor gedetineerden is niet duidelijk. Dit komt de rechtszekerheid niet ten goede. Daarnaast is alles geregeld in KB's, MB's of ministeriële omzendbrieven. Het is aangewezen dat er een duidelijke wetgevend kader wordt gemaakt. Een ander probleem is de verloning van werkende gedetineerden. Het loon waarop gedetineerden recht hebben is uitermate laag. De reden van de doelstelling tot re-integratie en de financiële kost is onvoldoende om dit te verantwoorden. De gevangenisarbeid wordt tot op heden nog steeds teveel beschouwd als een gunst voor gedetineerden. Er wordt op geen enkel vlak in rekening gebracht dat de arbeidsprestaties die gedetineerden uitvoeren in detentie ook een voordeel opleveren voor de gevangenis, de Regie en het externe bedrijf.

Bibliografie

Wetgeving

Nationaal

- Grondwet
- Burgerlijk Wetboek
- Wet van 11 september 1959 houdende goedkeuring van het Internationaal Verdrag (nr 102), betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid, aangenomen op 28 juni 1952 te Genève, door de Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie, tijdens haar vijf en dertigste zitting, *BS* 9 december 1959.
- Wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers.
- Wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders.
- Wet van 3 juni 1970 betreffende de preventie van beroepsziekten en de vergoeding van de schade die uit die ziekten voortvloeit.
- Arbeidswet van 16 maart 1971, *BS* 30 maart 1971.
- Wet van 10 april 1971 betreffende de arbeidsongevallen.
- Wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten.
- Wet van 29 juni 1981 houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers.
- Programmawet van 30 december 2001, *BS* 31 december 2001.
- Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.
- Wet van 3 juli 2005 betreffende de rechten van vrijwilligers.
- Programmawet (I) van 27 december 2006, *BS* 28 december 2006.
- Wet van 1 juli 2013 tot wijziging van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 6 september 2013.
- Koninklijk Besluit van 21 mei 1965 houdende algemeen reglement van de strafinrichtingen, *BS* 25 mei 1965.
- Koninklijk besluit van 28 maart 1969 houdende vaststelling van de lijst van beroepsziekten die aanleiding geven tot schadeloosstelling en tot vaststelling van de

criteria waaraan de blootstelling aan het beroepsrisico voor sommige van deze ziekten moet voldoen.

- Koninklijk besluit van 25 oktober 1971 tot uitbreiding van het toepassingsgebied [en tot vaststelling van de bijzondere regels in verband met de toepassing] van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971.
- Koninklijk Besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, BS 31 december 1991.
- Koninklijk Besluit van 3 juli 1996 tot uitvoering van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, BS 31 juli 1996.
- Koninklijk Besluit 13 september 2004 tot vaststelling van de activiteiten van de Regie van de gevangenisarbeid, BS 3 november 2004
- Koninklijk besluit van 6 februari 2007 tot vaststelling van de lijst van de bedrijfstakken, beroepen of categorieën van ondernemingen waarin de door een beroepsziekte getroffen vermoed wordt aan het risico van deze ziekte blootgesteld geweest te zijn.
- Ministerieel Besluit van 1 oktober 2004 tot vaststelling van de bedragen van de aan de gedetineerden betaalde arbeidslonen, BS 3 november 2004.
- Ministeriële omzendbrief Federale Overheidsdienst Justitie nr. HR/3 van 9 oktober 2017, Huishoudelijk Reglement Gevangenis van Gent.
- Herziening van titel II van de Grondwet door invoeging van een artikel 24bis betreffende de economische en sociale rechten (STROOBANT en TAMINIAUX), *Parl.St.* Senaat 1991-1992, nr. 100-2/3°, 31.
- Eindverslag van de commissie “basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden”, 2 februari 2001, *Parl. St.* Kamer 2000-01, nr. 1076/001, 441.
- *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 10 oktober 2014, nr. 54/01, 26 (Vr. 32, K. Jadin).
- *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 26 januari 2015, nr. 54/9, 130 (Vr. 102, P. Goffin).
- *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 2 februari 2015, nr. 54/10, 172 (Vr. 127, P. Goffin).
- *Vr. en Antw.* Kamer 2014-2015, 16 september 2015, nr. 54/42, 26 (Vr. 408, S. Lahaye-Battheu).
- *Vr. en Antw.* Kamer 2017-2018, 15 november 2017, nr. 54/10, 382 (Vr. 2096, A. Lambrecht).
- *Vr. en Antw.* Kamer 2017-2018, 25 mei 2018, nr. 54/157, 196 (Vr. 2285, G. Calomne).
- *Vr. en Antw.* Senaat 2010-2011, 25 februari 2011 (Vr. 5-1504, B. Anciaux), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=5&NR=1504&LANG=nl>.

- *Vr. en Antw.* Senaat 2014-2015, 30 april 2015 (Vr. 6-633, F. Desquesnes), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=6&NR=633&LANG=nl>.
- *Vr. en Antw.* Senaat 2014-2015, 30 april 2015 (Vr. 6-634, F. Desquesnes), <http://senaat.be/www/?MIval=/Vragen/SchriftelijkeVraag&LEG=6&NR=634&LANG=nl>.
- Jaarverslag 2008 - 2010 Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen, p. 29 – 31, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/2008-2010_jaarverslag_ctrg.pdf.
- Activiteitenverslag van het directoraat-generaal Penitentiare Inrichtingen 2013, p. 83, https://justitie.belgium.be/nl/publicaties/jaarverslag_epi_2013.
- Activiteitenverslag van het directoraat-generaal Penitentiare Inrichtingen 2017, p. 68, https://justitie.belgium.be/sites/default/files/jaarverslag_dg_epi_2017.pdf.
- Jaarverslag Commissie van Toezicht Leuven 2015 – 2017, p. 22, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/jaarverslag_2015-2017.pdf.
- Rapport Annuel de Commission de surveillance de Saint-Hubert 2016, p. 8, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/saint_hubert_ra_2016.pdf
- Rapport Annuel de Commission de surveillance de Arlon 2018, p. 13, https://www.ctrg-ccsp.be/nl/system/files/3_2018_rapport_annuel_fr_bt.pdf

Internationaal

- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 10 december 1948
- Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten van 19 december 1966
- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966.
- Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.
- ECOSOC-resolutie 1985/17 van 28 mei 1985.
- Resolution adopted by the General Assembly on 17 December 2015 [on the report of the Third Committee (A/70/490)] 70/175. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules).

- Verklaring van Philadelphia van 1944 van de Internationale Arbeidsorganisatie.
- Conventie nr. 100 van 29 juni 1951 van de Internationale Arbeidsorganisatie omtrent eerlijke verloning.
- Verdrag nr. 102 betreffende de minimumnormen der sociale zekerheid van de Internationale Arbeidsorganisatie, aangenomen door de Conferentie in haar vijf en dertigste zitting, te Genève, 28 juni 1952.
- Verklaring van 18 juni 1998 van de Internationale Arbeidsorganisatie omtrent de fundamentele beginselen en rechten op het werk en zijn opvolging.
- Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de sociale rechtvaardigheid voor een billijke mondialisering goedgekeurd door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar zevenennegentigste zitting op 10 juni 2008 in Genève.
- Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.
- Europees Sociaal Handvest van 18 oktober 1961.
- Herziene Europees Sociaal Handvest van 3 mei 1996.
- Europees Handvest van 18 december 2000.
- Verdrag betreffende de Europese Unie.
- Handvest van de grondrechten van de Europese Unie van 26 oktober 2012.
- Europese Gevangenisregels van 11 januari 2006.
- Resolutie van het Europees Parlement van 5 oktober 2017 over penitentiaire systemen en de omstandigheden in de gevangenis (2015/2062(INI)).
- Le code pénal Suisse du 21 décembre 1937.

Rechtspraak

Nationaal

- GwH 3 december 1998, Nr. 124/98.
- GwH 3 mei 2000, Nr. 52/2000.
- GwH 21 december 2000, Nr. 136/2000.
- GwH 30 oktober 2001, Nr. 131/2001.
- GwH 17 januari 2002, Nr. 14/2002.
- GwH 8 mei 2002, Nr. 82/2002.
- GwH 22 juli 2003, Nr. 106/2003.
- GwH 21 december 2004, Nr. 203/2004.
- GwH 26 april 2007, Nr. 66/2007.

- GwH 20 juni 2007, Nr. 87/2007.
- GwH 26 juni 2008, Nr. 92/2008.
- GwH 10 juli 2008, Nr. 101/2008.
- GwH 31 juli 2008, Nr. 114/2008.
- GwH 1 september 2008, Nr. 121/2008.
- GwH 21 mei 2015, Nr. 67/2015, *RW* 2015-16, afl. 13, 1 - 4.
- GwH 21 mei 2015, *NJW* 2015, 806.
- Cass. 5 november 1965, *Arr.Cass.* 1966, 299.
- Cass. 13 juni 1968, *Arr. Cass.* 1968, 1239.
- Cass. 27 mei 1971 Franco-Suisse Le Ski, *Arr.Cass.* 1971, 959.
- Cass. 3 mei 1978, *Arr.Cass.* 1978, 1026.
- Cass. 19 februari 1990, Ar. 8721, *Arr.Cass.* 1989-1990, 785.
- Cass. 18 november 1996, A.R. nr. S.95.0115.F, *Arr.Cass.* 1996, 1058.
- Cass. 6 april 1998, Ar. S.97.0070.F, *Arr.Cass.* 1998, 420.
- Cass. 23 december 2002, AR. S.01.0169.F, www.juridat.be.
- Cass. 28 april 2003, AR S.01.0184.F, www.juridat.be.
- Cass. 5 april 2004, Ar. S.02.0130.F, *Arr.Cass.* 2004, 605.
- Cass. 3 mei 2004, *RW* 2004-2005, 1220, noot: K. NEVENS.
- Cass. 22 november 2004, Ar. S.04.0090.N, *Arr.Cass.* 2004, 1882.
- Cass. 28 maart 2011, Ar. S.10.0067.F, www.juridat.be.
- Cass. 5 december 2011, AR S.11.0001.F, *Arr.Cass.* 2011, 2571.
- Cass. 4 februari 2013, Ar. S.11.0051.F, www.juridat.be.
- Cass. 26 maart 2013, Ar. P.12.0387.N, www.juridat.be.
- Cass. 10 maart 2014, AR S.12.0103.N., *Arr.Cass.* 2014, 708.
- Cass. 15 december 2014, AR. S.14.0011.F, *Arr.Cass.* 2014, 2968.
- Cass. 18 mei 2015, AR. S.14.0042.F, *Arr.Cass.* 2015, 1289.
- Cass. 2 februari 2016, *RW* 2016-17, 189.
- Cass. 10 oktober 2016, *RW* 2016-17, 1466.
- RvS 17 november 2008, nr. 187.998, Coomansarrest.
- Arbh. Antwerpen (Afd. Hasselt) (3de kamer) 20 september 2004, A.R. 2030213, www.juridat.be.
- Arbh. Antwerpen (Afd. Antwerpen) (7de kamer) 12 juni 2006, Ar. 2040659, www.juridat.be.
- Arbh. Bergen (3^e kamer) 14 februari 2012, *T.Verz.* 2012, 468.

- Arbh. Brussel (5de kamer) 7 januari 2013, Ar. Nr. 2012/AB/99, www.juridat.be.
- Arbh. Antwerpen (afd. Hasselt) (9^e K.) 8 januari 2014, *RW* 2015-16, 868.
- Arbh. Antwerpen (Afd. Hasselt) (7de kamer) 17 maart 2016, *LiRe* 2016, 212.
- Arbrb. Nijvel 21 september 2005, *Soc. Kron.* 2007, 558.

Internationaal

- EHRM 18 juni 1971, nr. 2832/66; 2835/66; 2899/66, De Wilde, Ooms en Versyp/België, www.echr.coe.int.
- EHRM 24 juni 1982, nr. 7906/77, Van Droogenbroeck/België, www.echr.coe.int.
- EHRM 23 november 1983, nr. 8919/80, Van Der Mussele/België, www.echr.coe.int.
- EHRM 11 april 2006, nr. 19324/02, Léger t. Frankrijk, www.echr.coe.int.
- EHRM 3 juli 2006, nr. 59450/00, Ramirez Sanchez t. Frankrijk, www.echr.coe.int.
- EHRM 7 juli 2011, nr. 37452/02, Stummer/Oostenrijk, *RW* 2013-14, 118 – 119.
- EHRM 7 juli 2011, nr. 37452/02, Stummer/Oostenrijk, www.echr.coe.int.
- EHRM 12 maart 2013, nr. 15303/10, Floroiu/Roemenië, www.echr.coe.int.
- EHRM 18 juni 2013, nr. 28775/12, R.M.S./Spanje, www.echr.coe.int.
- EHRM 9 februari 2016, nr. 10109/14, Meier/Zwitserland, www.echr.coe.int.
- Commissie 6 april 1968, nr. 3134/67, 3172/67, 3188/67, 3189/67, 3190/67, 3191/67, 3192/67, 3193/67, 3194/67, 3195/67, 3196/67, 3197/67, 3198/67, 3199/67, 3200/67, 3201/67, 3202/67, 3203/67, 3204/67, 3205/67, 3206/67, 22 gedetineerden/Duitsland, www.echr.coe.int.
- ESCR 9/10/14, nr. 88/2012, Finnish Society of Social rights v. Finland.
- Human Rights Committee 12 November 2003, nr. 1096/2002, Kurbanov t. Tajikistan.

Rechtsleer

Tijdschriftartikelen

- DAEMS, T., “Toeters Noch Bellen: Vijf Jaar Basiswet Gevangeniswezen En Rechtspositie Van Gedetineerden.” *FATIK* 2010, 23–25.
- DAEMS, T., EECHAUDT, V., MAES, E. en VANDER BEKEN, T., “De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis”, *T.Strafr.* 2014, 1 – 45.

- DAEMS, T., “All that glitter is not Golder. Enkele bedenkingen bij rechtsonthikkelingen voor gedetineerden, naar aanleiding van een nieuw decennium basiswet gevangeniswezen”, *Panopticon* 2015, 1-8.
- DAVAGLE, M., “Des ambulanciers volontaires considérés comme étant des travailleurs indépendants”, *BSJ* 2018, 6.
- DAVAGLE, M., “Volontaires: les montants forfaitaires 2019”, *BSJ* 2018, 14.
- DE JONGE, G., “De Europese gevangenisregels herzien. Nu nog een verdrag om ze rechtskracht te geven”, *Fatik* 2006, afl. 110, 15-22.
- DE VOS, H., “Normaliseren van werken of werken aan normalisering?”, *FATIK* 2016, 21 – 29.
- DE VOS, H., “Normalisering: een complex proces met subjectief karakter. Theoretisch kader voor de interpretatie en implementatie van het normaliseringsbeginsel”, *Panopticon* 2017, 179 – 193.
- LAMBINET, F., “Quelle qualification pour le travail pénitentiaire?”, *BSJ* 2013, nr. 501, 5.
- LAMBINET, F., “Le droit du travail appliqué aux détenus – « Accidents du travail » survenus en prison”, *BSJ* 2013, nr. 502, 5.
- NEVENS, K., “Penitentiaire arbeid: dringt het arbeidsrecht de gevangenis binnen?”, *TSR* 2007, 231 – 302.
- SIMOENS, D., “De rechten van de vrijwilliger thans wettelijk bepaald”, *RW* 2006-07, 382-396.
- VANDEBROEK, E., “Basiswet gevangeniswezen”, *NJW* 2015, nr. 331, 810-811.
- VANDEBURIE, A. “Le rôle de la Cour constitutionnelle de Belgique dans la protection des droits économique, sociale et culturels garantis par l’article 23 de la Constitution (avant et après la loi spéciale du 9 mars 2003). Mise en perspective de l’arrêt de la Cour d’arbitrage n°66/2007 du 26 avril 2007 », *CDPK 10 ans* 2007, 123 – 153.
- VAN REMOORTEL, F., “De kwalificatie van de overeenkomst door partijen en de beoordelingsmarge van de precies motiverende feitenrechter”, *TBBR* 2005, 276-277.
- VENTURUZZO, A., “De besteding van het inkomen van werkende gedetineerden.”, *FATIK* 2013, 26 – 29.
- WOUTERS J. en VIDAL, M., “Een klachtenprotocol bij het VN-Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten”, Instituut voor Internationaal Recht KULeuven, Working Paper Nr. 132 - maart 2009, p. 19
<https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/WP132n.pdf>.

Boeken

- BEYENS, K. en SNACKEN, S., *Straffen: Een Penologisch Perspectief*, Antwerpen/Aperldoorn, Maklu, 2017, p. 738.
- DE GROOTE, B., BRULOOT, D. en DE CORTE, R., *Privaatrecht in hoofdlijnen volume 2, 13de ed.*, Mortsel, Intersentia, 2017, p. 538.
- EECKHAUDT, V., *Penitentiair Tuchtrect En Internationale Detentiestandaarden : Naleving in België En Frankrijk*, Vol. 54, Antwerpen, Maklu, 2017, p. 360.
- ENGELS, C. , HENDRICKX, F., DE GROOF, S., GOYVAERTS, J., PECINOVSKY, P., REYNIERS, K. en VAN DEN BERGH, P., *Arbeidsrecht deel 1*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, p. 403.
- HENDRICKX, F., *Inleiding tot het Belgische arbeidsrecht*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, p. 313.
- HEYLEN, D. en VERREYNT, I., *Sociaal recht in essentie (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, p. 512.
- HEYLEN, D. en VERREYNT, I., *Arbeidsrecht toegepast (zesde editie)*, Mortsel, Intersentia, 2018, p. 464.
- PUT, J., STEVENS, Y., BUTTIENS, S., DE BECKER, E., DE BERNARD DE FAUCONVAL, M., DE WEYER, J., DERMINE, E., DRIESSENS, P., FLOHIMONT, V., HANNES, P., HEYLEN, D., LIETAERT, B., LOOSVELDT, G., MAROCCHI, N., PRUD'HOMME, J., REYNIERS, K., SCHOUKENS, P., VAN LIMBERGHEN, G., VERDEYEN, V., VERMEULEN, L. en WIJNANTS, W., *Ontwikkelingen van de sociale zekerheid 2011-2016*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, p. 756.
- RENNISON, C.M. en HART, T. C., *Research methods in criminal justice and criminology*, United States of America, Los Angeles 2019, p. 482.
- STEVENS, Y., VAN LANGENDONCK, J. en VAN REGENMORTEL, A., *Handboek socialezekerheidsrecht 9de ed.*, Mortsel, Intersentia, 2015, p. 780.
- VAN DER PLANCKE, V. en VAN LIMBERGHEN, G., *De sociale zekerheid van (ex-)gedetineerden en hun verwanten*, Brugge, die Keure / la Charte, 2008, p. 477.
- VAN LIMBERGHEN, G. en VAN DER PLANCKE, V. (eds.), *Les limitations au droit à la sécurité sociale des détenus: une double peine?/Beperking van het recht op sociale zekerheid van gedetineerden: een dubbele straf?*, Brugge, Die Keure, 2010, 258 p.
- VAN REGENMORTEL, A., VERSCHUEREN, H., BOUCKAERT, S., DE MEYER, L., LOUCKX, F., MARTEL, B., PALSTERMAN, P., PERTRY, V., REYNIERS, K.,

VAN LIMBERGHEN, G., VERMEULEN, L. en VERVLIET, V., *Grondrechten en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2016, p. 420.

- VERVLIET, V., HEYLEN, D., VERMEULEN, L., VERBEECK, I. en VERREYDT, I., *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Mortsel, Intersentia, 2011, p. 340.
- WITHROW, B.L., *Research methods in crime and justice*, New York, Routledge, 2016, p. 553.

Studies

- International Labour Organisation, Global Study Europa, *The right of Social Security in the conventions of the world. Broadening the moral and legal space for social justice*, 2 March 2016, Geneva, p. 316.

Verzamelwerken

- DE LAETER, D., DE LEMBRE, E., MATTHIJSENS, R., RUYSSCHAERT, S., TUYTTEN, S., VANDEN ABEELE, G., VANDER LINDEN, M. en VANHEE, C. (eds.), *VZW in praktijk*, Mechelen, , Kluwer, 2013, p. 1009.
- DORSSEMONT, F. en DUMONT, D. (eds.), *Aux sources du droit social: en hommage à Micheline Jamoulle / Sociaal recht, over bronnen en herbronnen: als eerbetoon aan Micheline Jamoulle*, Brugge, die Keure / la Charte, 2017, p. 584.
- RAUWS, W. en STROOBANT, M. (eds.), *Sociale en economische grondrechten. Artikel 23 GW: een stand van zaken na twee decennia*, Antwerpen, Intersentia, p. 212.
- STROOBANT, M. en RAUWS, W. (eds.), *Sociale en economische grondrechten - Les droits économiques et sociaux*, Mortsel, Intersentia, 2010, p. 212
- VANACHTER, O. (ed.), *Arbeidsrecht tussen wel-zijn en niet-zijn*, Liber Amicorum, Antwerpen, Intersentia, 2009, p. 817.
- VAN REGENMORTELT, A. en HUMBLET, P. (eds.), *Markante Standpunten*, Antwerpen, Intersentia, 2015, p. 334.

Online Bronnen

- www.cellmade.be
- http://www.un.org/en/events/mandeladay/assets/pdf/16-00403_Mandela_rules_infographic.pdf

- <https://dmponline.be/>
- <https://www.ugent.be/nl/onderzoek/datamanagement/privacy/overzicht.htm>
- <http://www.werk.belgie.be/defaultTab.aspx?id=39004>
- <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190131-2>

BIJLAGE 1: E-MAIL EXPERTINTERVIEW

Geachte X

Ik verwijs naar ons contact op DD/MM/JJJJ in verband met de participatie aan het onderzoek in het kader van mijn masterproef aan de UGent. Dit onderzoek heeft betrekking op de arbeid uitgevoerd door gedetineerden tijdens de detentie voor rekening van de Regie van de Gevangenisarbeid, de strafinrichting of externe bedrijven.

Ik stuur u een word-document met enkele vragen. Deze vragen dienen ertoe om informatie te verkrijgen die niet beschikbaar is via schriftelijke bronnen, onder andere wetgeving, rechtspraak en rechtsleer.

Ik stuur u, zoals afgesproken, mijn vragen via e-mail. In bijlage vindt u een document met de vragen en praktische richtlijnen. Daarnaast stuur ik u in bijlage een informed-consent formulier. Dit is uw geïnformeerde toestemming om deel te nemen aan dit onderzoek (GDPR).

In verband met de verwerking en bewaring van uw gegevens wil ik u het volgende meedelen. Uw persoonlijke gegevens worden bewaard op mijn computer tot september 2019. Dit is na het afstuderen. De antwoorden die u geeft op de vragen, worden anoniem verwerkt in de masterproef. Dit zal dienen als bron van informatie voor het onderzoek aan te vullen. De verwerkte informatie kan niet aan u gelinkt worden.

Gelieve het word-document en het informed-consent formulier ten laatste op **DD/MM/JJJJ** terug te sturen.

Indien u verder nog vragen heeft, mag u mij altijd contacteren.

Alvast bedankt voor uw medewerking,

Met vriendelijke groeten,

Jasmijn Dobbeleers

Vragen Masterproef: Arbeid in detentie: een juridische evaluatie van het Belgische recht

Beste expert,

Allereerst wil ik u bedanken voor de deelname aan het onderzoek in het kader van mijn masterproef voor het behalen van de titel “master in de rechten”. Het onderwerp van dit onderzoek analyseert de juridische regeling in verband met de arbeid die gedetineerden uitvoeren tijdens hun detentie (gevangenisarbeid). Om een volledig beeld te krijgen van de regeling omtrent de gevangenisarbeid, heb ik enkele vragen opgesteld voor u. Deze vragen spitsen toe op bepaalde hiaten in verband met het onderwerp. De antwoorden die u geeft, zullen verwerkt worden in het kader van deze masterproef. Anonimiteit wordt bij deze verwerking gegarandeerd. Daarnaast wil ik u nog medelen dat de promotor van deze masterproef professor dr. Tom Vander Beken is.

Praktisch:

- In dit word-document vindt u 4 vragen. Enkel vraag 2 heeft een drie deelvragen.
- Per vraag is er een kader voorzien waarin u uw antwoord kan typen.
- De antwoorden die u geeft, worden anoniem verwerkt in het kader van de masterproef. Er zal anoniem verwezen worden naar deze antwoorden (zie informed-consent formulier).
- Om uw anonimiteit zoveel als mogelijk te waarborgen, gelieve uw naam niet te vermelden in dit word-document. Voor de verwerking van de gegevens krijgt iedere expert een nummer.
- Gelieve het inform-consent formulier, ingevuld en ondertekend, samen met de antwoorden ten laatste op DD/MM/JJJJ te mailen naar jasmijn.dobbeleers@UGent.be. (Beide documenten opslaan als PDF)
- Indien u nog vragen heeft of er onduidelijkheden zijn omtrent de vragen, mag u mij altijd contacteren op het nummer: 049x/xx.xx.xx of via mail: jasmijn.dobbeleers@UGent.be

Alvast bedankt voor uw medewerking,

Met vriendelijke groeten,

Jasmijn Dobbeleers

BIJLAGE 2: VRAGEN EXPERTINTERVIEW

1. Welke concrete afspraken worden er gemaakt met gedetineerden die gevangenisarbeid uitvoeren? (zowel in het kader van arbeid voor rekening van de Regie, de strafinrichting zelf en de externe bedrijven)

Antwoord vraag 1:

- REGIE:

- STRAFINRICHTING:

- EXTERNE BEDRIJVEN:

2. In verband met arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie vind ik in de literatuur uitleg over een vergoedingsregeling ingevoerd door ministeriële omzendbrieven. Afhankelijk van het individuele geval betaalt ofwel de Regie van de Gevangenisarbeid, de inrichting of de Federale Overheidsdienst.

- A. Hoe verschillen deze regelingen van elkaar in verband arbeidsongevallen en beroepsziekten in detentie?**
- B. Wanneer is welke regeling van toepassing?**
- C. Wat zijn de specifieke regels die hieromtrent gelden?**

Antwoord vraag 2A:

Antwoord vraag 2B:

Antwoord vraag 2C:

3. Indien er een arbeidsongeval voordoet tijdens de gevangenisarbeid, welke voorwaarden zijn van toepassing om te besluiten of er al dan niet sprake is van een arbeidsongeval in detentie?

Antwoord vraag 3:

4. Welke voorwaarden zijn van toepassing om te bepalen of een beroepsziekte al dan niet is opgelopen door de uitvoering van de arbeid tijdens detentie?

Antwoord vraag 4:

FORMULIER ‘INFORMED CONSENT’**VRAGEN IN HET KADER VAN DE MASTERPROEF TOT HET BEHALEN VAN DE
TITEL ‘MASTER IN DE RECHTEN’**

Ik ondergetekende,
verklaar dat ik, als participant aan een onderzoek, met als titel “Arbeid in detentie: een juridische
evaluatie van het Belgische recht”, in het kader van een masterproef tot behalen van de titel ‘master in
de rechten’ aan de UGent:

- (1) totaal vrijwillig deelneem aan het onderzoek;
- (2) de toestemming geef aan Jasmijn Dobbeleers om de verstrekte informatie te bewaren, te
verwerken en te rapporteren;
 - Dat tijdens het onderzoek zowel de e-mails als de informatie bewaard worden op de laptop
van Jasmijn Dobbeleers, de verstrekte informatie op anonieme wijze wordt verwerkt in de
masterproef met een anonieme verwijzing naar de antwoorden;
 - Dat na het onderzoek de e-mails worden verwijderd. Dit formulier en het
antwoordformulier na 5 jaar worden verwijderd.

U kan deze toestemming tot deelname op ieder moment in trekken door een e-mail te sturen naar
jasmijn.dobbeleers@ugent.be.

Ik wens / wens geen (schrappen wat niet past) kopie te ontvangen van de uiteindelijke masterproef.

Email:.....
.....

Gelezen en goedgekeurd te (plaats).....

Op datum van

Handtekening van de participant

Masterproef Rechten UGent 2018-2019

Project: Masterproef Rechten

Titel: Arbeid in Detentie: een juridische evaluatie van het Belgische recht

Verantwoordelijke: Jasmijn Dobbeleers

Beschrijving: De verzamelde data wordt gebruikt in het kader van een masterproef voor het behalen van de titel "master in de rechten". Er worden vragen gesteld via e-mail aan experts in het onderwerp van de masterproef, namelijk arbeid uitgevoerd door gedetineerden. Deze vragen hebben betrekking op informatie die niet gevonden kan worden via andere, beschikbare bronnen. De informatie wordt gebruikt in de masterproef als bron. De persoonlijke data van de betrokkene wordt niet gebruikt in de masterproef. De verwerking gebeurt volledig anoniem.

Instituut: Universiteit Gent

Verzamelen en verwerken van persoonlijke data

De data die verzameld en verwerkt wordt heeft betrekking op individuen met een expertise in het onderwerp van de masterproef. De vragen worden gesteld via e-mail. De data heeft betrekking op e-mailadressen en inhoudelijke antwoorden gegeven op vragen gesteld via een word-document.

De verzamelde en verwerkte data is primaire, persoonlijke data. Deze data werd direct door de betrokken onderzoeker verkregen voor een specifiek doel, namelijk het invullen van inhoudelijke hiaten in de masterproef.

De informatie die verzameld en verwerkt wordt, heeft betrekking op de betrokkene zijn/haar naam, e-mailadres en beroep.

De data wordt volledig anoniem verwerkt in het onderzoek. Enkel de onderzoeker is op de hoogte van de identiteit van de betrokkene.

Enkel de data van volwassenen en niet van kwetsbare groepen wordt verzameld en verwerkt.

Het doel van de verwerking van de data is in het kader van een juridisch onderzoek, namelijk een masterproef voor het behalen van de "master in de rechten" aan de faculteit Recht en Criminologie van de UGent.

De deelnemende individuen hebben expliciet hun geïnformeerde toestemming gegeven voor de verwerking van de data in het onderzoek. De betrokkene is op de hoogte van de verwerking van de data door een informed-consent formulier.

Deze antwoorden op de vragen en het informed-consent formulier worden vijf jaar na het indienen van de masterproef bewaard. De persoonlijke gegevens worden verwijderd na het indienen van de masterproef op 15 mei 2019.